

Itätornin ulkoseinien tiilimitat, kaksi ylintä kerrosta.

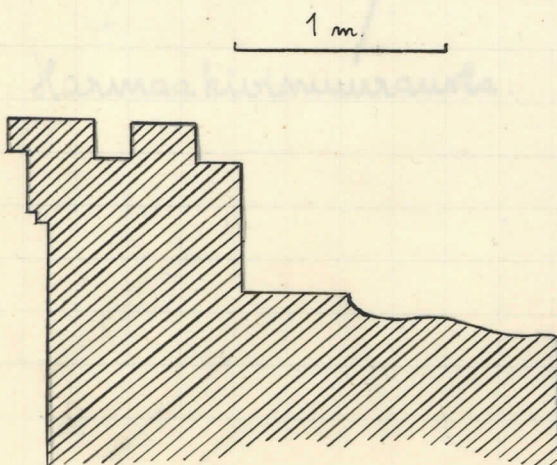
Luhtikuussa 1950.
1951. C. J. Gausberg.

I. Itäseinä.

Seinänä on ylimpänä muuriharja, joka ainakin osaksi, mutta mahdollisesti kokonaisuudessaan on uuvittu vaasa-ajan jälkeen, luultavasti suuren tuoman 1614 sattuneen palon jälkeen. Räystäslistasta ulottuu seinästä suunnilleen 30 cm. Harjan ja räystäslistan rakenne on kuvattu huoneita 69 koskevissa muistimateriaaleissa, ja se ilmenee myöskin kuvista 980-988. Tiilimitat ovat seuraavat (tiilet mitattiin heinäkuussa 1948 ennenkuin betoniharja laskettiin):

27 x 15,5 x 7	29 x 15 x ?	30 x 14,5 x 8	30 x 15,5 x ?
27,5 x 14 x 7	29 x 15,5 x 7	30 x 15 x 7,5	
28 x 14,5 x ?	29 x 15,5 x 7,5	30 x 15 x 8	Suurin osa tiileistä ovat
28,5 x 15 x ?	29 x 15,5 x 8	30 x 15 x ?	29 x ¹⁵ / _{15,5} x ^{7,5} / ₈ .
29 x 15 x 7,5	29 x 15,5 x ?	30 x 15,5 x 7,5	
29 x 15 x 8	29,5 x 15 x 7,5	30 x 15,5 x 8	

Piirros 1, Itäseinän muuriharja ja räystäslista.

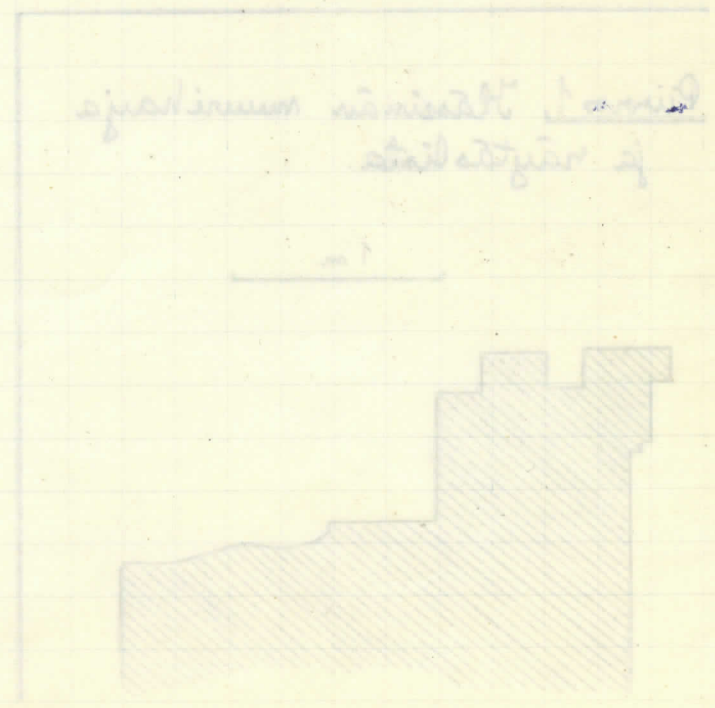
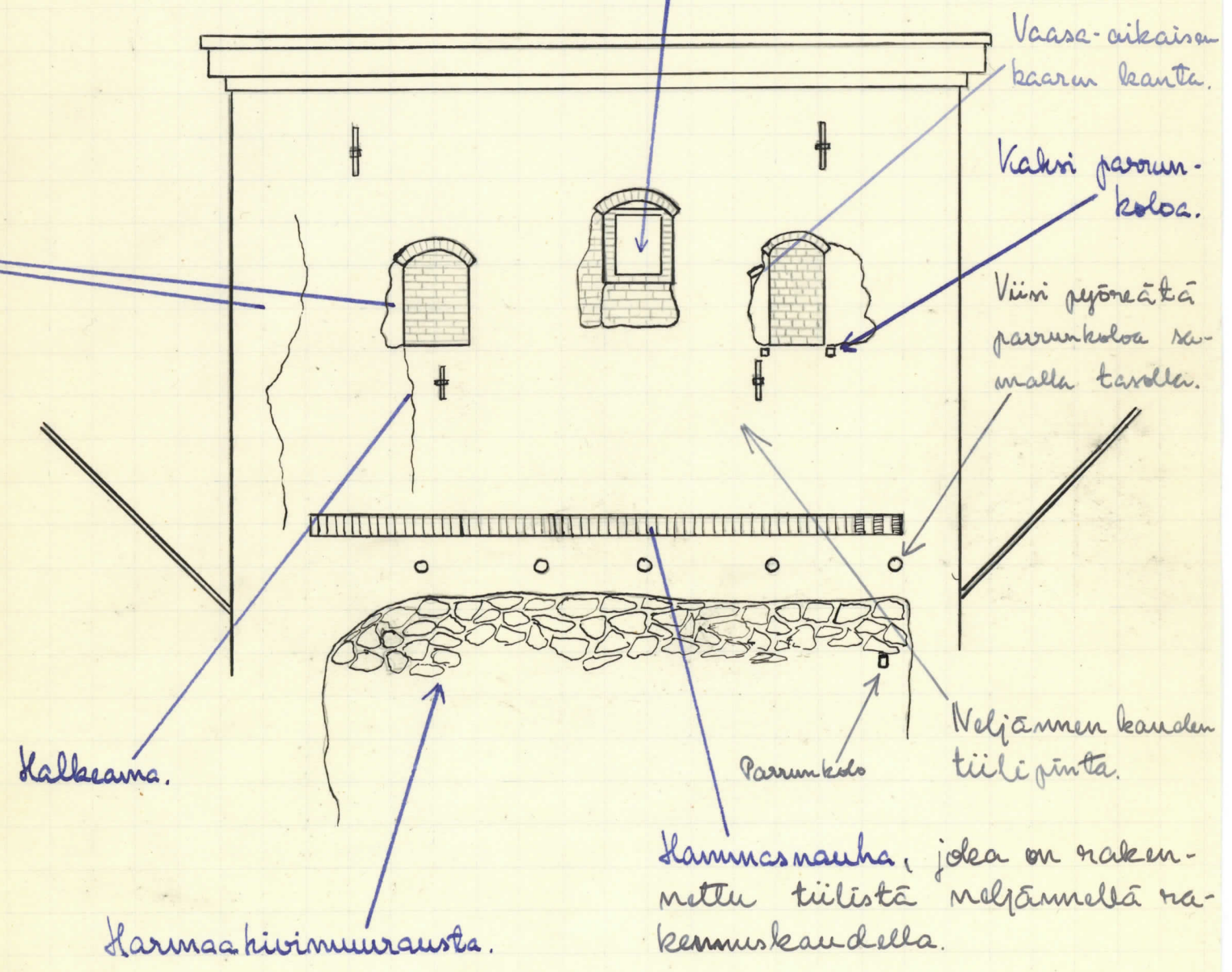


Räystäslistan alapuolella on seinäpinta monin paikoin korjattu. Pinta on muurattu tiilestä, ja vasta kolmannen kerroksen kohdalla ylhäältä laskettuna on harmaatakiveä muurin pinnassa. Tiilet muurin pinnassa eivät nähtävästi ole kestäneet ulkoilman vaikutusta, ja sen tähden ei alkeperäisiä tiiliä löydy ainakaan tällä puolella monesta paikasta. Itätornin kaksi ylintä kerrosta rakennettiin neljän

Piirros 2a. Yleiskuva itäseinästä.

Aukko jossa linnan helo sijaitti 1600- ja 1700-luvulla. Aukko on pienennetty tummanpunaisilla tiileillä, luultavasti silloin kuin helo paritiin tänne.

Tummanpunaisia tiilejä, luultavasti korjauksia vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen.



nellä rakennuskaudella, ja niissä paikoissa toimissa missä vielä on alkuperäistä tiilimuurausta, ja sellaista on varsinkin huoneiden sisäseinissä, on munkkilimitystä, joka linnassa esiintyy myöskin muissa neljännellä rakennuskaudella rakennetuissa muurissa. Sen riisun ovat vaasa-aikaiset paikkaukset muurattu vendiläisellä limityksellä, ja 1600-luvun ja myöhempien aikojen korjaukset ranskalaislimityksellä.

Itäseinässä on kolme suurta ikkunaa, joista kaksi nyt on ~~on~~ unpeunmuurattuina, ja myöskin kolmas on alaosaltaan käyritelty tiilillä. Nämä ikkunat ovat vaasa-ajalta; silloin tehtiin kolme ikkunaa tähän seinään ja kaksi kaikkikin muihin seinin.

Seinän ylin osa räystäskistän alla, on ohuen vaaleanharmaa-värisen rappauksen peitossa. Tämä rappaus ulottuu suunnilleen kahri metriä alas päin. Rappauksen alla on tiilimuurausta, ja niistä paikoista päätään, missä muutamia tiilikivejä on nähtävissä, on tiililaji täällä sama kuin ylempänä räystäskistassa.

Rapattun seinäosan alla on myöskin tiilimuurausta, joka on kovasti paikattu. Lämmöllistä limitystä löytyy ainoastaan muutamasta paikasta, missä on munkkilimitystä, siis ilmeisesti seinän vanhinta tiilimuurausta.

Seinänsä on tällä korkeudella yllämainitut kolme ikkunaukkoa, joista kaksi on unpeunmuurattuna. Nämä aukot ovat nähtävästi vaasa-ajalta, ja ne ovat vasta myöhemmin muurattut unpeun. Pohjoisin aukko on nitäpäitki ilmeisesti pienennetty.

Eteläisin aukko on kuvattu erikseen (katso kuvan 69:n kuvaukset). Aukon seinissä on selvästi vaasa-aikaisia tiiliä, niiden mitat ovat

31 × 16 × 8,5	33 × 16 × 8,5	33,5 × ? × 8,5	? × 16 × 8,5
32 × 16,5 × 9,5	33 × 17 × 8,5	33,5 × ? × 9	? × 16 × 9
32 × 17 × 9	33 × ? × 9	34 × 16 × 8,5	? × 17 × 9
32 × 17 × 9,5	33 × ? × 9,5	34 × 16,5 × 9	
32 × 17 × 9,5	33,5 × 17 × 9,5	34 × ? × 9	
33 × 15 × 9,5	33,5 × ? × 8,5	? × 15 × 8,5	

Aukko on aivan ulkoseinän kohdalla unpeunmuurattu yhden tiili joukonmitan paksuisella muurilla. Tiilien laatu on täällä toinen kuin varsinaisessa aukossa, niiden väri on vaaleanpunainen, ja näkyy selvästi että unpeinmuuraus on myöhäisemmältä ajalta. Muuraaminen on tapahtunut sisäpuolelta. Tiilimitat ovat:

- $29 \times 15 \times 5,5$
- $29 \times 15 \times 6$ (useampia)
- $29 \times 15,5 \times 7$
- $29,5 \times 14,5 \times 6$
- $29,5 \times 15 \times 6$
- $? \times 15 \times 5,5$
- $? \times 15 \times 6$ (useampia)
- $? \times 15 \times 6,5$ --
- $? \times 15,5 \times 6$ --

Myöskin aukon pohjoispuolella oleva seinäpinta on nähtävästi korjattu vaasa-ajalla, ja niinä on seuraavat tiilimitat.

- $29,5 \times ? \times 8$
- $32 \times ? \times 9$
- $33 \times ? \times 8,5$
- $33 \times ? \times 9$
- $33,5 \times ? \times 8,5$
- $33,5 \times ? \times 9$
- $34 \times ? \times 8,5$
- $34 \times ? \times 8$
- $34 \times ? \times 9$
- $34 \times ? \times 9,5$
- $34,5 \times ? \times 9$
- $34,5 \times ? \times 9,5$
- $? \times 15,5 \times 9,5$

Aukon eteläkulmasta menee rako ylöspäin, ja tämän raon eteläpuolella, minkuin myöskin aukon eteläpuolella on 90 cm leveä paikkausmuuraus, joka on tehty vasta vaasa-ajan jälkeen, luultavasti joshus vuoden 1614 suuren palon jälkeen. Tiilien väri on tässä tummanpunainen. Mitat ovat:

- $27 \times ? \times 6$
- $27 \times ? \times 6,5$
- $27,5 \times ? \times 6,5$
- $27,5 \times ? \times 7$
- $28 \times ? \times 6$
- $28 \times ? \times 6,5$
- $28 \times ? \times 7$
- $? \times 13,5 \times 7$

Aukon yläpuolella on segmenttikaari. Kaaran kehti- ja pohjois-
osissa on samanlaiset vaasa-ajaiset tiilet kuin aukon seinissä.
Kaaran ~~pohjois~~ ^{etelä}osa on korjattu myöhemmin. Mitat alkuperäisessä
osassa ovat

- $? \times 15 \times 8$
- $? \times 15 \times 8,5$
- $? \times 15,5 \times 8$
- sekä uudumassa osassa
- $? \times 12 \times 9$
- $? \times 13,5 \times 9,5$
- $27 \times ? \times 6$
- $27 \times ? \times 6,5$
- $28 \times ? \times 7$
- $? \times 13,5 \times 7$

Jlneisesti on kaari korjattu samalla keralla kuin yllä mainittu paikattu osa toimin kulmansa.

Rako aukon eteläpuolella jatkuu myöskin aukon alapuolelle, mutta niinä on raon molemmalla puolella samanlaista, nähtävästi alkuperäistä muurausta.

Kerkellä seinää on toinen ikkuna-aukko, joka yläosaltaan on auki. Sen segmenttikaari on kahden muiden aukkojen segmenttikaa-
reja hieman korkeampana. Aukon alassa on umpenmuuttuna,
Aukko on korkeampi kuin saman seinän muut aukot ja sen tähden
sen alareuna kuitenkin on suunnilleen samalla korkeudella kuin
muitten aukkojen alareunat. Täytemuuraus aukon alapuolella on
115 cm korkea ja 23 cm paksu. Tiilet ovat tummanpunaiset ai-
van kuin eteläisimmän ikkunan täytemuurauksessa ja toimin kaak-
koiskulmassa ja myöskin tiilimitat ovat samat. On siis ilmeistä
että joskus vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen on täällä ~~kapteenin~~
ollut suurempi korjaustyö, jolloin aukot on pantu umpen ja
rikkinaiset ovat seinäpinnassa paikattu. Täytemuurauksen tiilimi-
tat ovat:

$$26 \times ? \times 7$$

$$27 \times ? \times 7$$

$$? \times 13 \times 6,5$$

$$26,5 \times ? \times 6$$

$$27,5 \times ? \times 7,5$$

$$? \times 14 \times 6,5$$

$$26,5 \times ? \times 6,5$$

$$28 \times ? \times 6,5$$

$$? \times 14 \times 7$$

$$26,5 \times ? \times 7$$

Täytemuurauksen alla on toisenlaisia tiiliä, jotka mahdollisesti
ovat samaa laatua kuin näytöslistassa olevat tiilet. Koska tässä
paikassa on munkkilimittelyä, on ilmeistä että ne kuuluvat al-
kuperäiseen muuraukseen. Niin kuin jo mainittiin oli näytöslista
nähtävästi muurattu uudelleen joskus myöhemmin. Tiililaji viittaa
siihen, että silloin olisi käytetty ~~mitä~~ mitä tiiliä, jotka
jo aikaisemmin oli tässä listassa. Tiilimitat täytetyn aukon alla
ovat:

$$26,5 \times ? \times 9$$

$$28 \times ? \times 8,5$$

$$28,5 \times ? \times 9$$

$$27 \times ? \times 8$$

$$28 \times ? \times 8$$

$$? \times 13,5 \times 9$$

$$27 \times ? \times 9$$

$$28 \times ? \times 9$$

$$? \times 14 \times 8$$

$$27,5 \times ? \times 8$$

$$28,5 \times ? \times 8$$

$$? \times 14,5 \times 8,5$$

$$27,5 \times ? \times 8,5$$

Aukon eteläpuolella ovat samanlaiset tummanpunaiset tiilet
kuin täytemuurauksessa. Täytemuurauksen ja varsinaisen seinän
välillä on kuitenkin selvä avosauma täytemuurauksen yläreu-
nasta 75 cm. alaspäin. Tummanpunaisten tiilien mitat ovat: (reu-
raavalla rivillä)

$$\begin{aligned} 26 \times ? \times 6,5 \\ 26,5 \times ? \times 6 \\ 27 \times 13,5 \times 6 \\ 27 \times ? \times 6,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 27 \times ? \times 7 \\ 27,5 \times 13,5 \times 6,5 \\ 27,5 \times ? \times 7 \\ ? \times 13 \times 6 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ? \times 13 \times 6,5 \\ ? \times 13,5 \times 6 \\ ? \times 13,5 \times 6,5 \\ ? \times 14 \times 7 \end{aligned}$$

Tämä muuraus on 50-90 cm. leveä. Sen eteläpuolella alkaa se muuri, joka yllä on käsitelty seinän etelärimman aukon pohjoispuolella olevana muurauksena, ja jossa oli vaasa-aikuisia tiilejä.

Aukko on käsitelty tiilirellä segmenttikaarella. Mitat ovat täällä seuraavat:

$$\begin{aligned} 26 \times 12 \times 6,5 \\ 26 \times 12,5 \times 6,5 \\ 26,5 \times 12 \times 7 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ? \times 12 \times 7 \\ ? \times 12,5 \times 6,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ? \times 12,5 \times 7 \\ ? \times 13,5 \times 7 \end{aligned}$$

Aukon pohjoispuolella on tiilimuurauksia. Tiilet ovat täällä muuramat ja vaaleammat kuin aukon eteläpuolella. Tämän muurauksen leveys on 120 cm. Sen pohjoispuolella alkaa pohjoisrimman aukon eteläpuolinen piilimuuraus, joka on muurattu tummanruskeista tiileistä. Vaaleamman muurauksen tiilimitat ovat:

$$\begin{aligned} 32 \times 14 \times 8 \\ 32 \times ? \times 8 \\ 32 \times ? \times 8,5 \\ 33 \times 14 \times 8 \\ 33 \times ? \times 8,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 33,5 \times ? \times 8 \\ 33,5 \times ? \times 9 \\ 33,5 \times ? \times 10 \\ 33,5 \times 14 \times 8 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 34 \times ? \times 8,5 \\ ? \times 14,5 \times 8,5 \\ ? \times 14,5 \times 9 \\ ? \times 14,5 \times 8,5 \end{aligned}$$

Tiilet ovat ilmeisesti vaasa-ajalta.

Seinän pohjoisosassa on kolmas ikkuna-aukko, joka on täysin ympäröimäinen. Aukko on rakennettu vaasa-ajalla, mutta sen jälkeen ainakin kerran perusteellisesti muurattu uudelleen. Aukon komero on tehty kapeammaksi ja korkeammaksi. Sisäpuolella on selvästi näkyvissä vaasa-aikaisen aukon seinän kulma sekä segmenttikaaren ympäröivät seinään jääneet tiilet. Ne tiilet, joilla aukko on piirretty ovat keltaiset ja hyvin pienet. Pienuus on ilmeisesti tapahtunut vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen, mahdollisesti 1700-luvulla. Keltaisia tiilejä on liian vähän muurattuna porraspäätyjen täytetyissä porrasarkkeissa; ne täytettiin 1700-luvun lopussa, luultavasti 1770-luvulla. Tiilimitat ovat

seuraavat:

- 23 x 12,5 x 5,5
- 23 x 12,5 x 6
- 23 x 12,5 x 6
- 23 x ? x 6

- 23 x ? x 6
- 23,5 x 12,5 x 5,5
- 23,5 x ? x 6
- 24 x 12,5 x 6

- 25 x 12 x 6,5
- 25 x ? x 6
- ? x 12,5 x 5,5

F. J. Nordenrantz'in piirustuksessa vuodelta 1751, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 1944, n:o:sa 9, on tämä aukko vielä auki, ja se on siis muurattu unpein vasta tämän vuoden jälkeen. Lämpimuurauksensa on samanlaisia vaaleanpunaisia tiilejä kuin eteläisimmässä aukossa, joka myöskin on avonaisena samassa piirustuksessa, joskin hieman väärässä paikassa. (Samasta piirustuksesta ilmenee, että liman kello oli keskimmaisena ikkunasessa). Täytemuurauksen tiilimitat ovat:

- ? x 14,5 x 6 (useampia)
- ? x 15 x 6 (useampia)
- ? x 15,5 x 6
- ? x 14,5 x 6,5
- ? x 15 x 6,5

Aukon alla on kummallakin puolella parrunneikā juuri alareunan korkeudella. Tämä viittaisi siihen että täällä joskus olisi ollut puurawoke. Mahdollisesti on aukko korotettu siksi että siihen mahtuisi kävemään pawokkeelle.

Aukon eteläpuolella ovat samanlaiset tummanpunaiset tiilet kuin min muissa muissa paikoissa tässä seinässä. Tämän tummanpunaisen tiilimuurauksen leveys on 20-40 cm. Sen eteläpuolella on se muuraus, joka yllä on käsitelty keskimaisen aukon pohjoispuolella olevana muurina. Aukon pohjoispuolella on myöskin tummanpunaisia tiilejä. Tämän muurauksen leveys on täällä 40-90 cm. Tummanpunaisten tiilten mitat ovat:

- 26,5 x ? x 6,5
- 27 x ? x 7
- ? x 13,5 x 7
- 26,5 x ? x 7
- 27,5 x ? x 7
- ? x 13,5 x 6,5
- 27 x ? x 6,5
- 28 x ? x 7
- ? x 14 x 7

Seinän pohjoisimmassa osassa, tosin kulmassa ovat seuraavat tiilet

- 27 x ? x 9
- 27,5 x ? x 9,5
- 28 x ? x 9
- 27,5 x ? x 9
- 28 x ? x 8,5
- 28 x ? x 9,5

$$32,5 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9,5$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 8$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$34 \times ? \times 8,5$$

$$34 \times ? \times 9$$

$$? \times 12,5 \times 9$$

$$? \times 13 \times 9$$

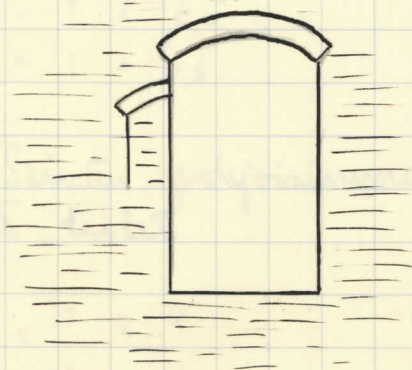
Juuri kulmassa on muutamia tummanpunaisia tiilejä.

Yllämainitusta ilmenee että seinän pinta joskus vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen on korjattu monissa paikoissa. Tällöin on käytetty tummanpunaisia tiilejä, laadultaan erittäin keviä ja tiheitä. Näiden tiilien mitat ovat $26,5/28 \times 13/14 \times 6/7$. Samanlaisia tiilejä on ~~kos~~ seinän keskimuunnaisessa aukossa, jossa aikoinaan limnan hello oli. Tämä hello asetettiin huoltavasti paikalle 1600-luvun alkupuolella, vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen, ja on sen tähden mahdollista, että suuri korjaustyö tänä tenä (muun muassa muurattiin toimin koko ulospäin näkyvä osa eteläfasadista uudestaan näillä samoilla tiileillä) tapahtui samaan aikaan.

Seinän pohjoisimmalla ikkuna-aukolla on pitkä rakennushistoria. On mahdollista että tässä paikassa oli jonkinlainen aukko jo neljännellä rakennuskaudella. Vaasa-ajalla rakennettiin tänne ~~sisällä~~ leveä segmenttikaaella katettu aukko, samanlainen kuin seinän eteläisin aukko. Tämän

aukon kaarenkanta ja eteläpää on vielä näkyvissä nykyisen aukon eteläpuolella (piirros vasemmalla). Myöhemmin korotettiin aukko 50 cm:llä, ja sen korkeus tuli olemaan 135 cm. Aukko tuli samalla kapeammaksi, se oli vaasa-ajalla 135 cm leveä, korjauksen jälkeen 93 cm. Korjauksessa käytettiin pieniä heltaisia tiilejä. 47 cm ulkopinnasta alkoi leveä korneri, ulkopuolella oli siis 47 cm syvä korneri aukon ympärillä. Tämä korneri on sen jälkeen muurattu uudestaan, ja samalla on nykyinen segmenttikaaeli

Piirros 2b. Itäseinän pohjoisin ikkuna-aukko, joka sen vasemmalla puolella oleva alkuperäinen tiilikäärä ja -pää vaasa-ajalta. Mittekaava 1:25.



muurattu. Tässä kerjauksessa on käytetty samanlaisia tummanpunaisia tiilejä kuin m. m. tornin eteläseinässä.

Ylimmän kerroksen aukkojen pohjat ovat muuratut vaasa-ajalla tai myöhemmin. Välittömästi niiden alla on kuitenkin alkeiperäistä tiilimuurausta neljänneltä rakennuskaudelta suuria kirkkaanpunaisia tiilejä munkkihilyksessä. Tämä neljännän rakennuskauden muuraus ulottuu alas harmakiviinosaan saakka. Myöskin hammershauserin kirjassa (nro 50) mainitsee että se on kolmannelta kaudelta.

Molemmat kulmat ovat paikalliset myöhemmin, niissä on sama tiililajin kuin tornin eteläseinässä; ~~se~~ eteläseinän pinta on uusittu joskus vuonna 1614 sattuneen suuren palon jälkeen. Nämä tiilet ovat erittäin kovia ja terävoimakkaita. Niitä on myöskin muutamassa paikassa kuskella seinää.

Neljännän kauden tiilipinta on ainoastaan 15-20 cm paksu. Tiilikuvon takana on harmaakiviä täyteenä. Joskus on osaksi myöskin aivan pieniä kiviä, pienimmät ovat kuin kyhkysemmisiä.

Ylimmän harmaakivikerroksen korkeustasolla seinän eteläpää kaakkoiskulmassa pullistuu kovasti ulos, jopa 30 cm varsin^{uus}asta seinäpinnasta.

Harmaakivimuurauksen yläpuolella on välittömästi neljännän rakennuskauden tiilimität. Mitat ovat:

26,5 x ? x 9	27,5 x ? x 10	28 x ? x 10
26,5 x ? x 9	27,5 x ? x 10	? x 12,5 x 9,5
27 x ? x 9	27,5 x ? x 10,5	? x 13 x 9,5
27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 10,5	? x 13 x 9,5
27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 10,5	? x 13 x 9,5
27 x ? x 9,5	28 x ? x 10	? x 13 x 9,5
27,5 x ? x 9	28 x ? x 10	? x 13 x 10
27,5 x ? x 9,5	28 x ? x 10	? x 13 x 10
27,5 x ? x 10	28 x ? x 10	? x 13 x 10,5
27,5 x ? x 10	28 x ? x 10	? x 13 x 10,5

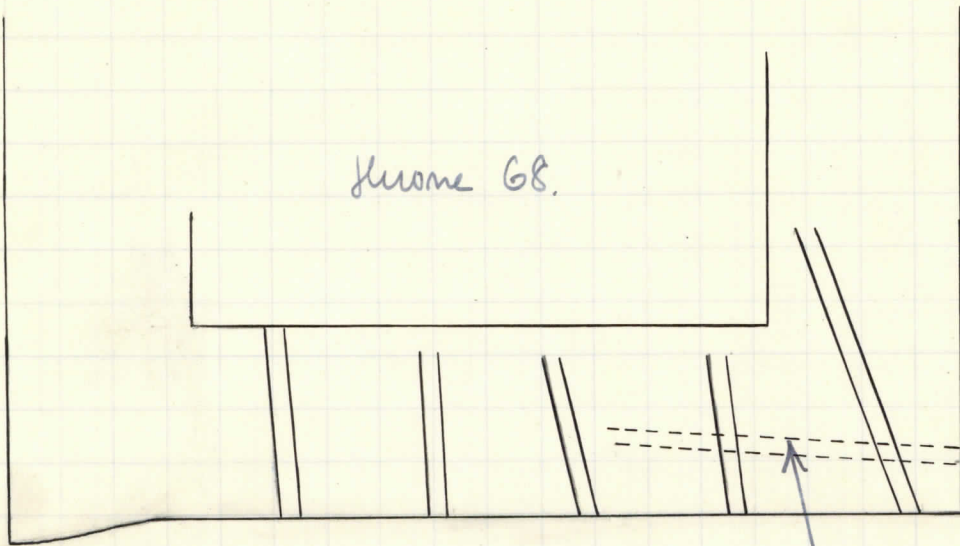
65 cm ylämman hammasmauran alapuolella on viiri pyöreätä parunkoloa aivan samalla tasolla ja suunnilleen kahden metrin välimittain (piirrokset 2a ja 2c). Kaikki kolot ovat pyöreät ja parut on ilmeisesti pumtu seinään jo silloin kuin se muurattiin. Kaikki kolot olivat nyt tyhjinä ja mitten päät ulkopinnan kohdalla olivat unpermuuratut. Kolot olivat erittäin syvät, pohjoisin kolo oli ainakin neljä metriä syvä, muut suunnilleen 2,5 metriä, ne menivät läpi koko seinän. Mahdollisesti kaikki kolot olivat marmarin tai vähemmän väriosaamisenossa (piirros 2c).

Kuudes kolo oli vielä mitten poikkisuunnassa (piirros 2c). Tämä lähti tornin pohjoisseinästä etelään päin aivan keuhkokuuman toisella puolella. Tämä kolo oli välittömästi toisten kolojen yläpuolella, ilmeisesti se on maannut toisten päällä. Pitkin pohjoisseinää on samanlaisia koloja ainakin kuusi aivan samalla tasolla. Mahdollisesti näitä reikiä on ympäri koko tornia.

Tornin harmaskivimuuraus alkaa 1-2 tiilikerrosta parunkolojen alla. Tiilimuuraus kolojen alla, välillä ja yllä on neljänneltä rakensuokaudelta, siinä on tyypillisiä neljännän kauden tiilejä, sekä munkkilimiteyttä. Tiilimitat ovat seuraavat:

27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 9,5	? x 13 x 10
27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 10	? x 13 x 10
27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 10	? x 13,5 x 9,5
27 x ? x 9,5	27,5 x ? x 10	? x 13,5 x 9,5
27 x ? x 9,5	28 x ? x 10	? x 13,5 x 9,5
27 x ? x 10	28 x ? x 10	? x 13,5 x 10
27,5 x ? x 9,5	? x 12 x 10	? x 13,5 x 10
27,5 x ? x 9,5	? x 13 x 9,5	

Piirros 2c. Harmaakiviosan yläpuolella olevat parunkelot
polyjäpiirros. Kaava 1:100. (Edellä katsottuna piirroksessa
2a).



Seinänsä oleva pullautuma.

Välittömästi muitten parun-
jon päällä ollut parun poik-
kisuumassa.

Eteläseinä.

Tornin eteläpuolella on seinä uunitu pinnassa kokoo rilla osalla, mikä on eteläriven verikaton yläpuolella. Täällä on samanlaiset tiilet kuin ne, mitkä ~~Eteläseinänä~~ oli niin monessa korjatussa paikassa, muun muassa rinnä aukossa, missä tornin kello aikoinaan oli. Koska linna sai tornikellonsa vasta vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen, on ilmeistä, että tämä suuri korjaukset itätornissa on tapahtunut tämän palon jälkeen.

Tämä seinä on kaksi aukkoa, jotka ovat vaase-ajalle mahdollisesti on täällä IV kaudella olleet pienempiä aukkoja nykyisten aukkojen paikoilla. Aukkojen ulkopielet ovat muurattut uudelleen samalla keralla kuin muu seinäpinta. Siivitys on renessanssilimitystä. Tiilien väri on tummanpunainen.

Eteläpuolella olevat tiilet eivät ilmeisesti ole kestäneet auringon ja ulkoilman vaikutusta, koska se on niin perustellisesti korjattu. Tämä suuri korjaus koskee suureksi osaksi myöskin itä- ja länniseiniä, kun taas pohjoisseinä on säilynyt hyvin, rinnä on vielä suuremmaksi osaksi alkuperäisiä II:n rakennuskauden tiilejä. On myöskin mahdollista että seinien tiilipinnat ovat vaurioituneet vuonna 1614 sattuneessa palossa.

Nykyisten tiilien mitat ovat:

27 x 14 x 7	28 x ? x 6,5	28,5 x ? x 7
27 x 2 x 7	28 x ? x 6,5	? x 13 x 6,5
27 x ? x 7	28 x ? x 7	? x 13 x 6,5
27,5 x ? x 6,5	28 x ? x 7	? x 13 x 7
27,5 x ? x 7	28 x ? x 7	? x 13 x 7
27,5 x ? x 7	28 x ? x 7	? x 14 x 7

Muurin harja ja harjalista ovat samanlaisia muurausta kuin itä-, länni- ja pohjoisseinissä. On ilmeistä että muurin harja joskus ehkäpä vuonna 1614 sattuneen suuren palon jälkeen on muurattu uudestaan, mahdollisesti vanhoilla tiileillä. Harjan rakenne on kuvattu luvun nro 69:n muistutuksissa. Tiilimitat ovat seuraavat:

Piirros 3. Yleiskuva eteläseinästä

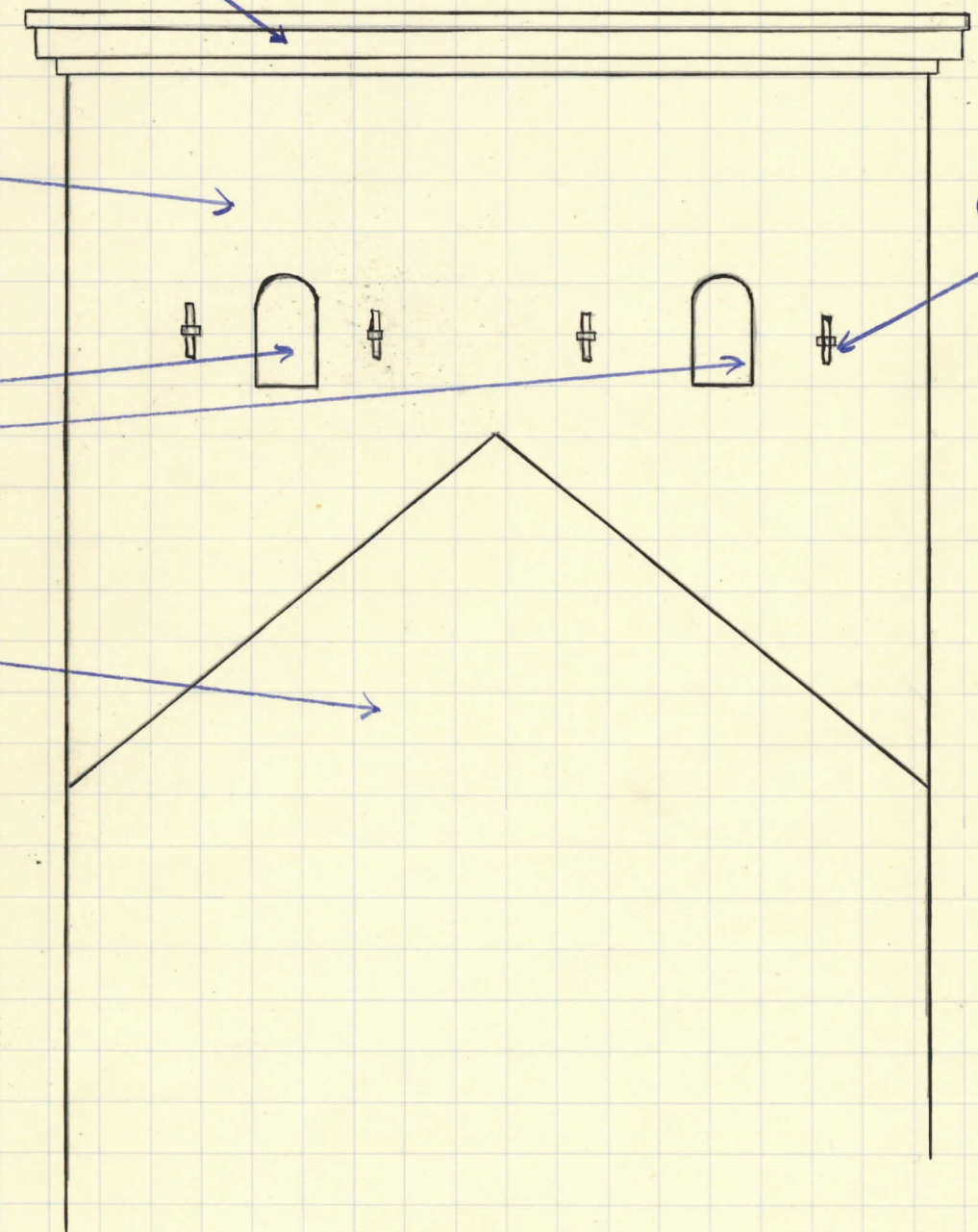
Koko seinäpinta eteläriiven verikaton alla on uusittu vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen.

Vaasa-aikainen ikkuna-aukko, jonka ulkojuliset piletit ovat muurattu uudestaan yllä mainitun korjauksen yhteydessä.

Eteläriiven ullakon poikkipää.

Räystäslista

Rauta-ankkuri.



$28 \times 14,5 \times 7,5$
 $28 \times 15 \times ?$
 $28 \times 15,5 \times ?$
 $28,5 \times 15 \times 7$
 $28,5 \times 15 \times ?$
 $28,5 \times 15,5 \times 7$
 $29 \times 14 \times ?$

$29 \times 14,5 \times ?$
 $29 \times 15 \times 6,5$
 $29 \times 15 \times ?$
 $29 \times 15,5 \times 7$
 $29,5 \times 14,5 \times 7$
 $29,5 \times 15 \times 7,5$
 $29,5 \times 15 \times ?$

$29,5 \times 15,5 \times 7$
 $29,5 \times 15,5 \times ?$
 $30 \times 15 \times ?$
 $30 \times 15,5 \times 7,5$
 $30 \times 15,5 \times ?$

$20 \times 20 = 400$
 $21 \times 21 = 441$
 $22 \times 22 = 484$
 $23 \times 23 = 529$
 $24 \times 24 = 576$
 $25 \times 25 = 625$
 $26 \times 26 = 676$
 $27 \times 27 = 729$
 $28 \times 28 = 784$
 $29 \times 29 = 841$
 $30 \times 30 = 900$

$31 \times 31 = 961$
 $32 \times 32 = 1024$
 $33 \times 33 = 1089$
 $34 \times 34 = 1156$
 $35 \times 35 = 1225$
 $36 \times 36 = 1296$
 $37 \times 37 = 1369$
 $38 \times 38 = 1444$
 $39 \times 39 = 1521$
 $40 \times 40 = 1600$

$41 \times 41 = 1681$
 $42 \times 42 = 1764$
 $43 \times 43 = 1849$
 $44 \times 44 = 1936$
 $45 \times 45 = 2025$
 $46 \times 46 = 2116$
 $47 \times 47 = 2209$
 $48 \times 48 = 2304$
 $49 \times 49 = 2401$
 $50 \times 50 = 2500$

dänsiseinä

Muurin harja ja näystäslista ovat samanlaisista muurausta kuin itä- ja eteläseinän muureissa. On ilmeistä että muurin harja on muurattu uudestaan vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen. Harjan rakenne on kuvattu luonnon nro 69 muistinkirjoituksissa. Tiilimitat ovat seuraavat:

$$28 \times 14 \times 7,5$$

$$28 \times 15 \times 8$$

$$28 \times 15 \times ?$$

$$28,5 \times 15 \times 8$$

$$29 \times 15 \times 7$$

$$29 \times 15 \times ?$$

$$29 \times 15,5 \times ?$$

$$29,5 \times 15 \times 7,5$$

$$29,5 \times 15 \times 8$$

$$29,5 \times 15 \times ?$$

$$29,5 \times 15,5 \times 7$$

$$29,5 \times 15,5 \times 7,5$$

$$29,5 \times 15,5 \times ?$$

$$29,5 \times 16 \times ?$$

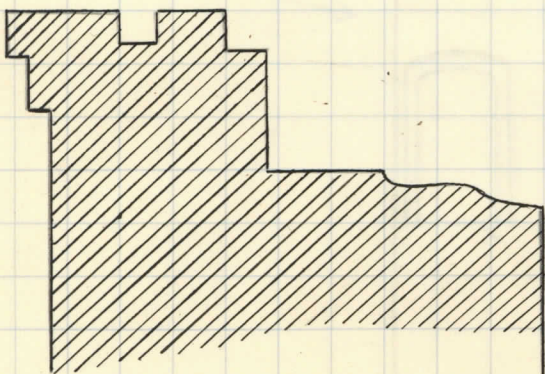
$$30 \times 14 \times ?$$

$$30 \times 15 \times ?$$

Tornin lounaismurikka on muurattu uudestaan samanlaisilla tiileillä kuin koko eteläseinän pinta. Korjaustyö tässä on siis tapahtunut samaan aikaan kuin etelä- ja itäseinien korjaustyöt eli vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen. Tässä on renessanssilimitteistä ja tummanpunaisia kovia tiilejä. Tiilimitat ovat tässä kohdassa seuraavat:

Piirros 4. dänsiseinän muuriharja ja näystäslista.

1 m.



$$26,5 \times ? \times 7$$

$$27 \times ? \times 6$$

$$27 \times ? \times 7$$

$$27 \times ? \times 7$$

$$27 \times ? \times 7$$

$$28 \times ? \times 6,5$$

$$28 \times ? \times 7$$

$$? \times 13 \times 7$$

$$? \times 13,5 \times 7$$

Näystäyslistan alla on seinä korjattu, mutta ei muurin 1600-luvun korjauksessa. Tiileistä päätään on suunnilleen 14-15 ylintä tiilikerrosta muurattu uudestaan vaasa-ajalla siis näystäyslistan alareunasta laskettuna. Tornin ylin osa on siis tässä kohdassa muurattu vaasa-ajalla. On mahdollista että koko torni on hiukan korjattu vaasa-ajalla.

Piirros 5. Yleiskuva lännestä.

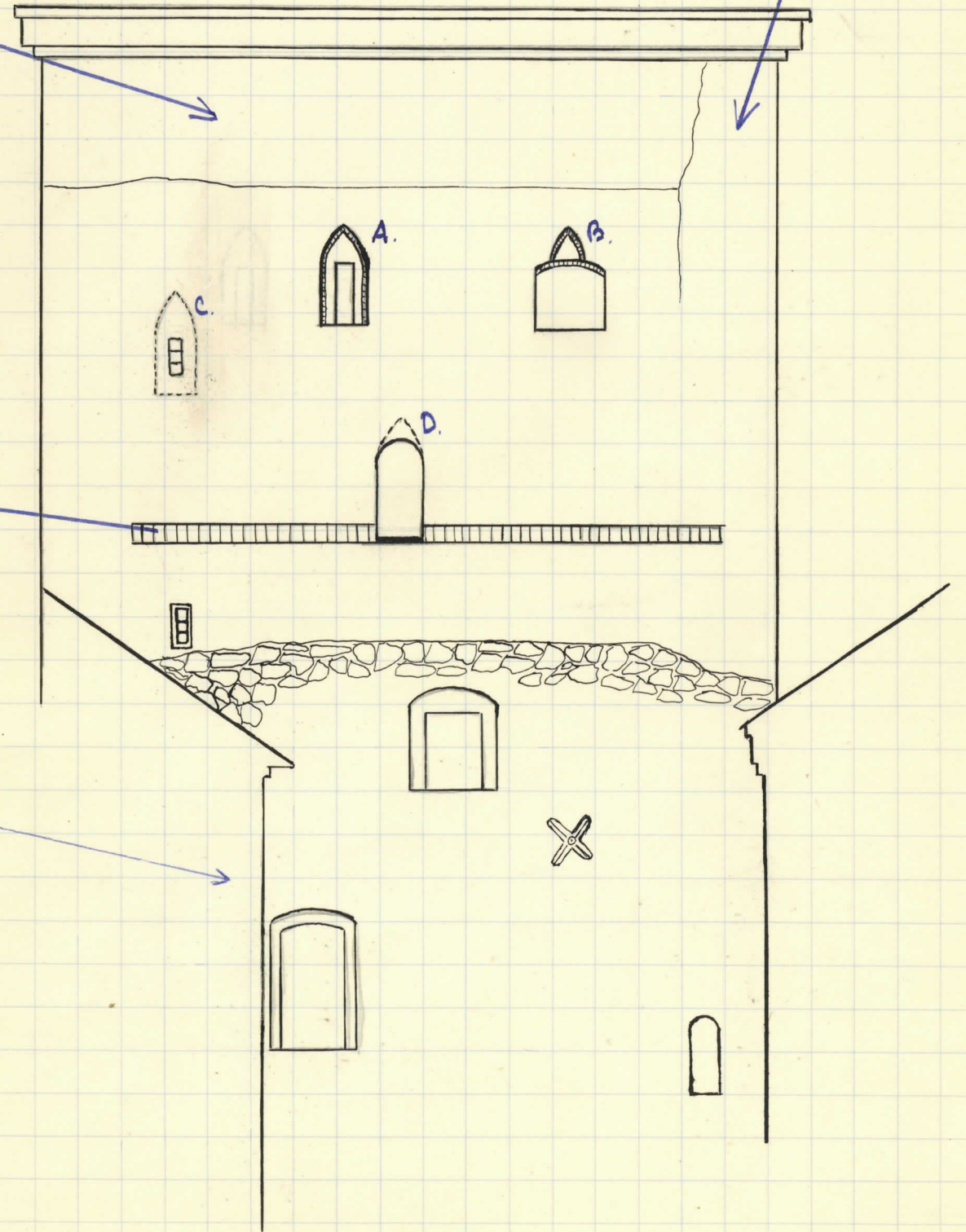
Vaasa-ajalla uusittu osa.

Osa joka on uusittu, huul-
tavasti vuonna 1614 sattu-
neen palon jälkeen.

Suijppokariakot A, B, C ja D.

Hammasmuuraus. Sitä ylöspäin
on kivi rakennettu neljänneksi
rakennuskaudella. Alla oleva
huone, huone nro 64, on raken-
nettu kolmannella rakennuskau-
della.

Kivillinen porrastorni.



joskin tämä korotus ei missään tapauksessa voi sisältää 15 tiilikerrosta, dimitys tässä vaasa-aikaisessa muurissa on vendiläinen. Tiilimitat ovat:

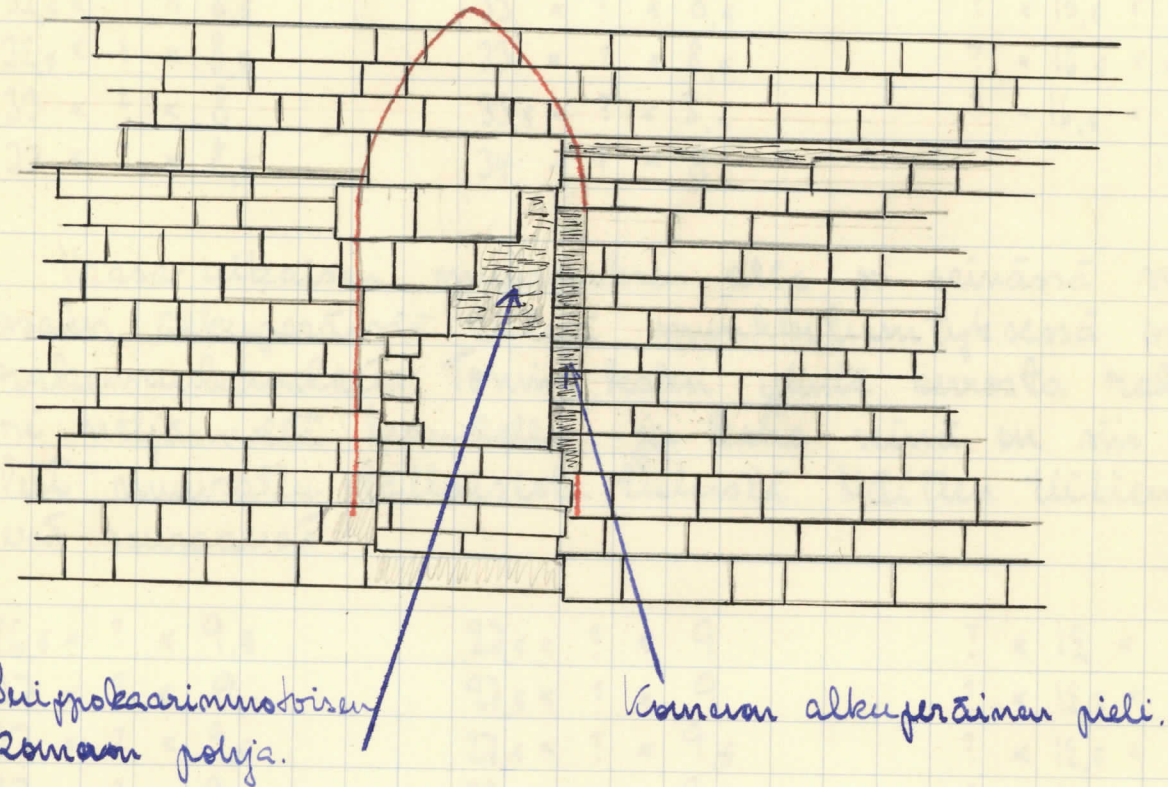
$32,5 \times ? \times 8,5$	$33 \times ? \times 8,5$	$? \times 15,5 \times 8,5$
$32,5 \times ? \times 8,5$	$33 \times ? \times 8,5$	$? \times 15,5 \times 9$
$32,5 \times ? \times 8,5$	$33 \times ? \times 8,5$	$? \times 16,5 \times 8,5$
$33 \times ? \times 8$	$33,5 \times ? \times 8,5$	$? \times 16,5 \times 9$
$33 \times ? \times 8,5$	$34 \times ? \times 8$	

Vaasa-aikaisen muurauksen alla on seinässä suurenmakri osaksi alkuperäisiä tiilejä munkkilimityksessä neljämmeltä rakennuskaudelta. Toimin kaksi ylintä kerrosta rakennettiin juuri neljämmeltä kaudella, ja koko seinä on siis alunperin ollut muurattu tällaisista tiileistä. Näitten tiilien mitat ovat seuraavat:

$26,5 \times ? \times 9,5$	$27,5 \times ? \times 9$	$? \times 12 \times 9$
$27 \times ? \times 9$	$27,5 \times ? \times 9$	$? \times 12,5 \times 9$
$27 \times ? \times 9,5$	$27,5 \times ? \times 9,5$	$? \times 12,5 \times 9$
$27 \times ? \times 9,5$	$27,5 \times ? \times 9,5$	$? \times 12,5 \times 9$
$27 \times ? \times 9,5$	$27,5 \times ? \times 9,5$	$? \times 12,5 \times 9,5$
$27,5 \times ? \times 9$	$27,5 \times ? \times 9,5$	$? \times 12,5 \times 9,5$
$27,5 \times ? \times 9$	$27,5 \times ? \times 9,5$	$? \times 13 \times 9$
$27,5 \times ? \times 9$	$28 \times ? \times 9,5$	

Kun seinää tutkittiin toukokuussa vuonna 1950 löydettiin sieltä yhteensä neljä siippokaarimuotoista ikkunaa. Kaksi ylimmästä löydettiin huoneen nro 69 seinästä, siis ylimmässä kerroksessa. Toinen näistä aukoista tuli esille ulkoseinässä seinän pohjoisella puolella, toinen samalla kohdalla eteläisellä puolella, joskin täällä vaasa-ajalla oli tehty suurempi aukko vanhan siippokaarimuotoisen aukon alaosan läpi. Kolmas siippokaari tuli esille hieman alempana, seinän pohjoisosassa, missä jo ennestään oli pieni valokisko toimin huonekeuhmassa olevasta kiertoportaista (piirroksessa 5 aukko C, yläraimitusta aukoista on esimmäinnettu merkitty A:lla, toinen B:llä). Neljäs siippokaari on huoneen nro 68:n länsiseinässä olevan ikkuna-aukon yllä, tämän aukon katto on vaasa-ajalla muu-

Piirros 6. Suijppokaarimutoisim iikkuna A unpeen muraattuna.
Suunnilleen mittakaava 1:25.



Suijppokaarimutoisim
Romaan polya.

Kamran alkuperäimn pieli.

nattim segmenttikaarimutoisim.

Kaikki nämä suijppokaarimutoisim iikkunakomeroi ovat selvästi tämän torniosan rakennusaajalta, tornim kaakri ylinta kerrosta rakennettiin näit neljänellä rakennuskaudella eli vuorina 1486-1489.

Uikkuna A, joka siis sijaitsee ylimmän kerroksen pohjoisella puoliskolla, on ilmeisesti muraattu unpeen rinnä korjauksessa, joka tapahtui joskus vuorina 1614 sattuneen palon jälkeä, ja jolloin tornim eteläseinän pintamuraus kokonaisuudessaan uurtettiin ja jolloin myöskin itäseinänsä tehtiin suurie korjauksia. Ainakin viittaa tiiliäns, joka oli unpimurauksessa tähän ~~(muutamat)~~; muutamat tiilit olivat lappellaan (piirros 6). Tiilit olivat juuri sellaiset kuin tiilit tornim eteläseinän pinnassa, tummanpunaiset ja viittäin kovat ja tiheät. Tiilien mitat olivat seuraavat:

$$26,5 \times ? \times 6,5$$

$$27 \times 13,5 \times 7$$

$$27 \times ? \times 6,5$$

$$27 \times ? \times 6,5$$

$$27 \times ? \times 6,5$$

$$27 \times ? \times 7$$

$$27,5 \times 13,5 \times 6,5$$

$$27,5 \times 13,5 \times 6,5$$

$$27,5 \times 13,5 \times 6,5$$

$$27,5 \times ? \times 7$$

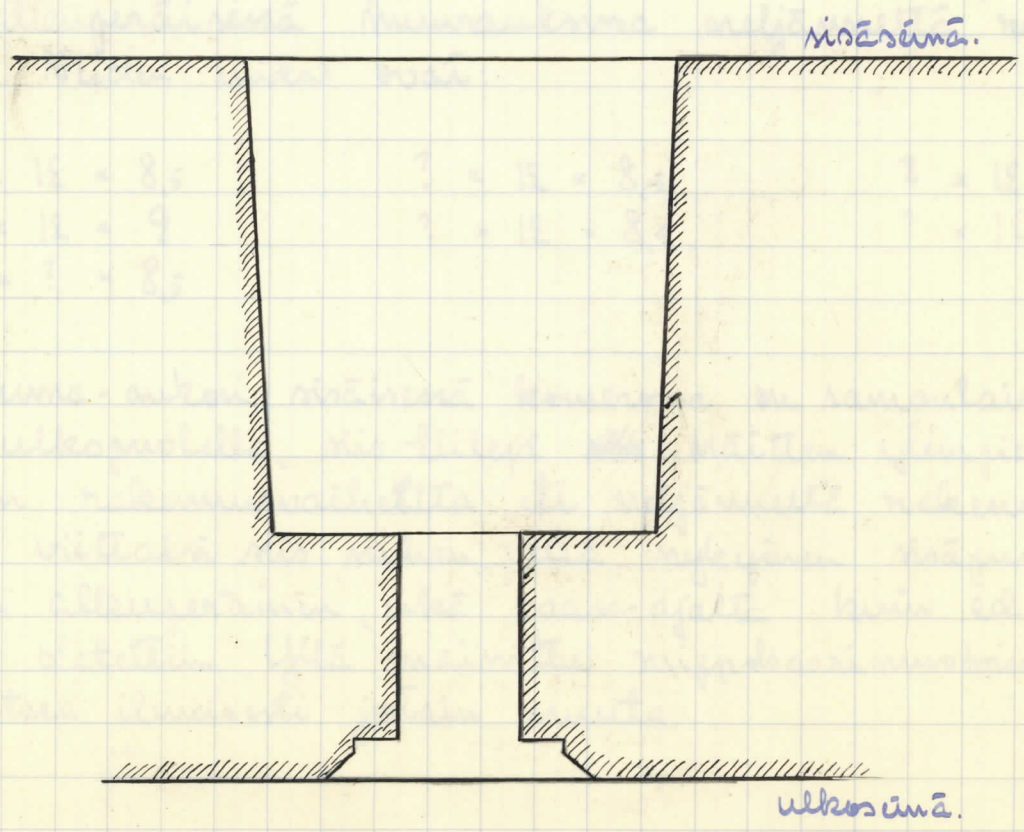
$$? \times 13,5 \times 6,5$$

Tämä liilaines viittä metriä riihen etä ikkunakomero olisi ollut siipokäärinmuotoisena myöskin vaasa-ajalla, ellei umpi-muurauksista ole seurattu myöhemmin, siis 1600. luvulla. Sisältä-päin on aukko kuitenkin muurattu uudestaan vaasa-ajalla, sillä ~~se~~ sisäseinässä olevista saumoista päätään on aukon sisäpuolella alimpain ollut suuri siipokäärinmuotoinen komero, ja tätä komeroa on vaasa-ajalla pienennetty, ja se on saanut segmenttikäärän.

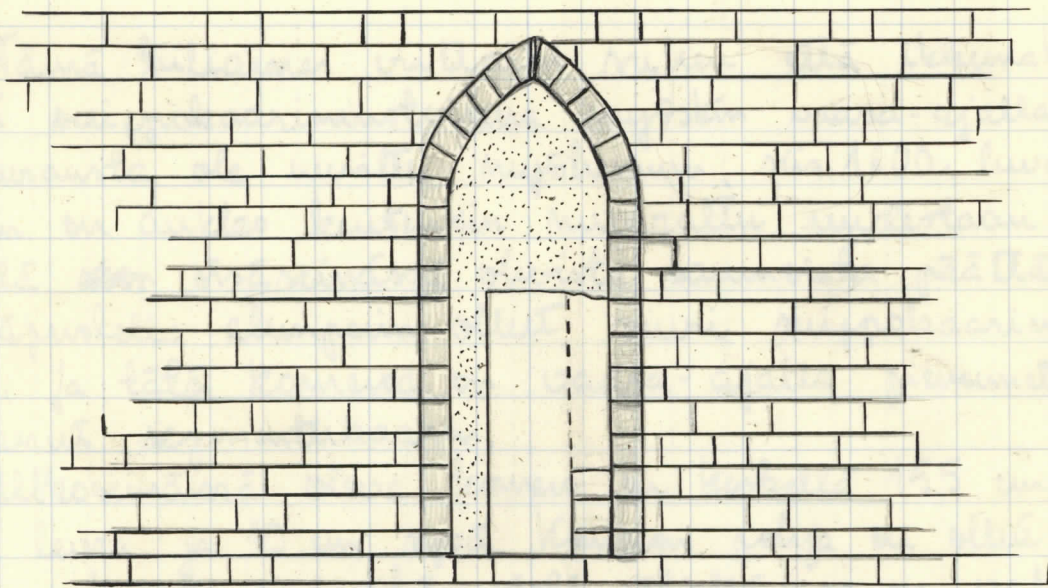
Ulkosivinässä oleva komero on kirkkella 155 cm korkeaa, 58 cm leveää ja 10 cm syvä. Komeron pohja on ollut rapattuina, ja rappauksesta on vähän vielä jäljellä, se on valkoinen. Varrinainen aukko on 91 cm korkeaa, ja se alkaa komeron alareunasta. Sen leveys on 31 cm.

Aukon seinät ja reumat ovat suorat. Komeron ulkopidi on nitävastoin viistetty.

Piirros 7. Siipokäärinmuotoinen aukko A, polyjakaava. 1:20.



Piirros 8. Suippokaarimurtoinen ikkunakomero A, avattuna.



Komeron polyä, joka oli 13 un seinäpintaa rympänä, oli rapattu. Varmaisen aukon eteläseinästä (oikealla) oli osa rikkiäisenä.

Komeros on ulkopuolella samanlaisia tiilejä kuin tornin alkeperäisissä muurauksissa neljännettä rakennuskaudelta. Niiden mitat ovat:

$$27 \times 12 \times 8,5$$

$$27 \times 12 \times 9$$

$$27 \times ? \times 8,5$$

$$? \times 12 \times 8,5$$

$$? \times 12 \times 8,5$$

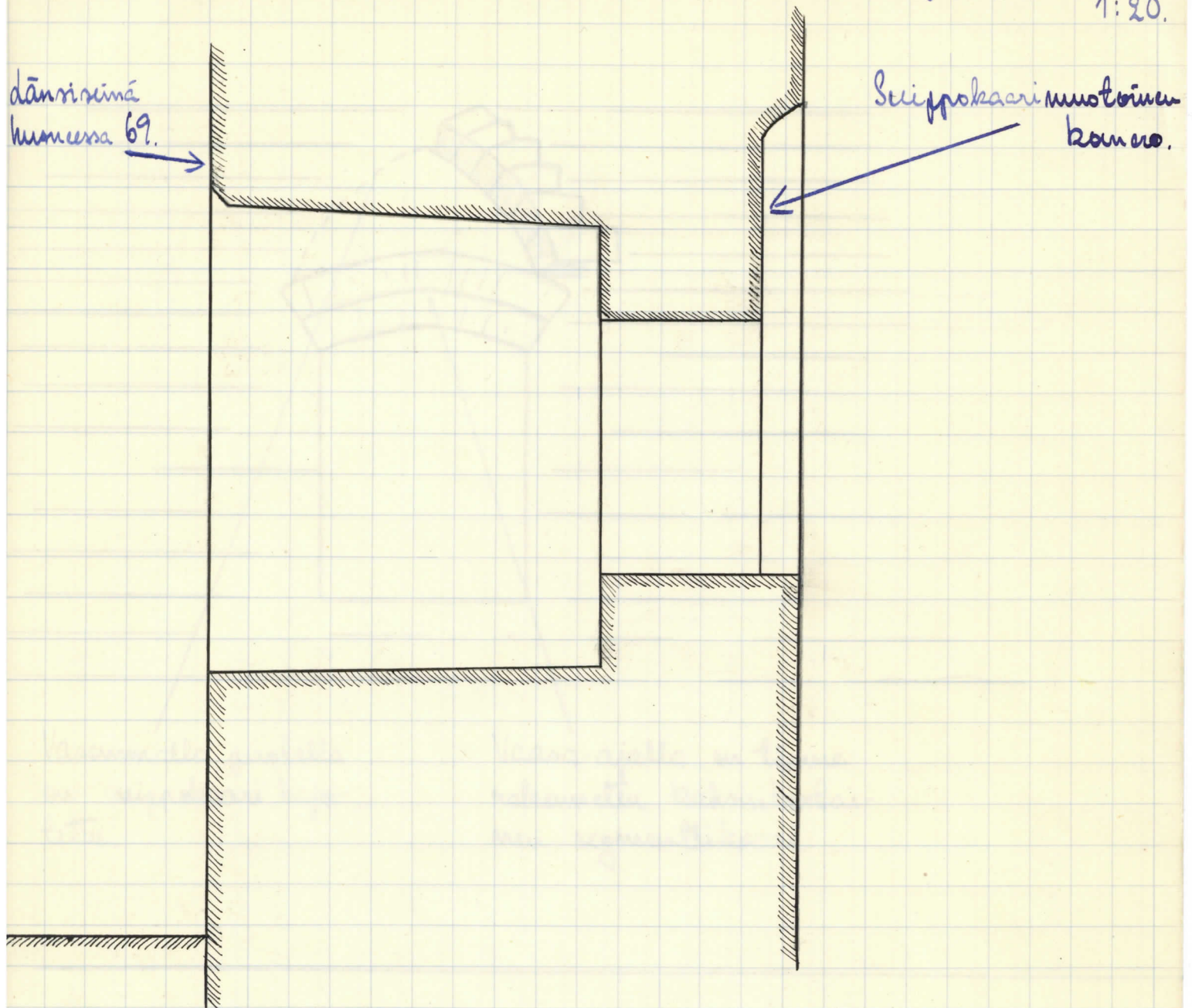
$$? \times 12 \times 9$$

$$? \times 12 \times 9$$

Ikkuna-aukon sisäisessä komeros on samanlaisia tiilejä kuin ulkopuolella, sisätiilejä ~~on~~ näitten ylämpien tornikerrosten rakennusvaiheelta eli neljännettä rakennuskaudelta. Tämä viittaa sisäpuolelle nykyisen sisäpuolisen komeron on alkeperäinen, eikä vaase-ajalta kuin edellämainittuna oletettiin. Yllä mainittu suippokaarimurtoinen sauma merkitsee ilmeisesti jotain muuta.

Piirros 9. \odot Suippokaari muotoinen komero A, pystyleikkaus. 1:20.

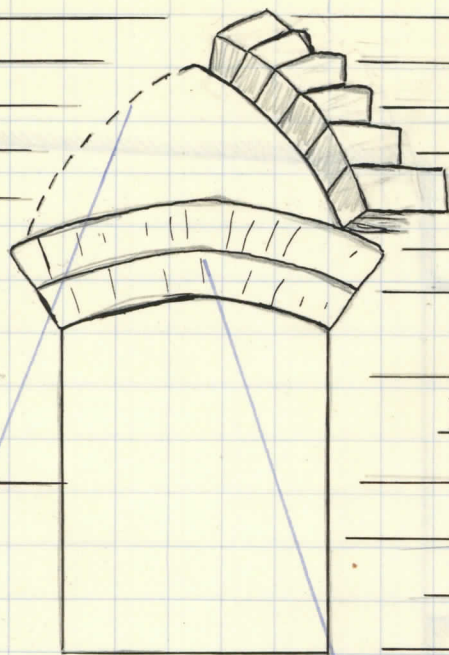
dänriinän
numera 69.



Suippokaari muotoinen
komero.

Seinän eteläisellä puoliskolla on ollut toinen suippokaari muotoinen aukko (piirros 5, aukko B) aivan samalla korkeudella kuin aukko A pohjoisella puoliskolla. Se on myöskin ollut aivan samaa muotoa kuin aukko A, mutta vasa-ajalla on varsinainen aukko tehty suuremmaksi, näin ollen olevan komeron seinät on jatkettu suoraan ulospäin ja näin ollen on tästä muodostunut 90 cm leveä aukko. Tämä aukko on kaakattu tiilisellä segmenttikäärällä, kaari on kakinkertainen. Tämän kaaran yläpuolella on kuitenkin

Piirros 10. Siipokaarimuotoinen koneso B.



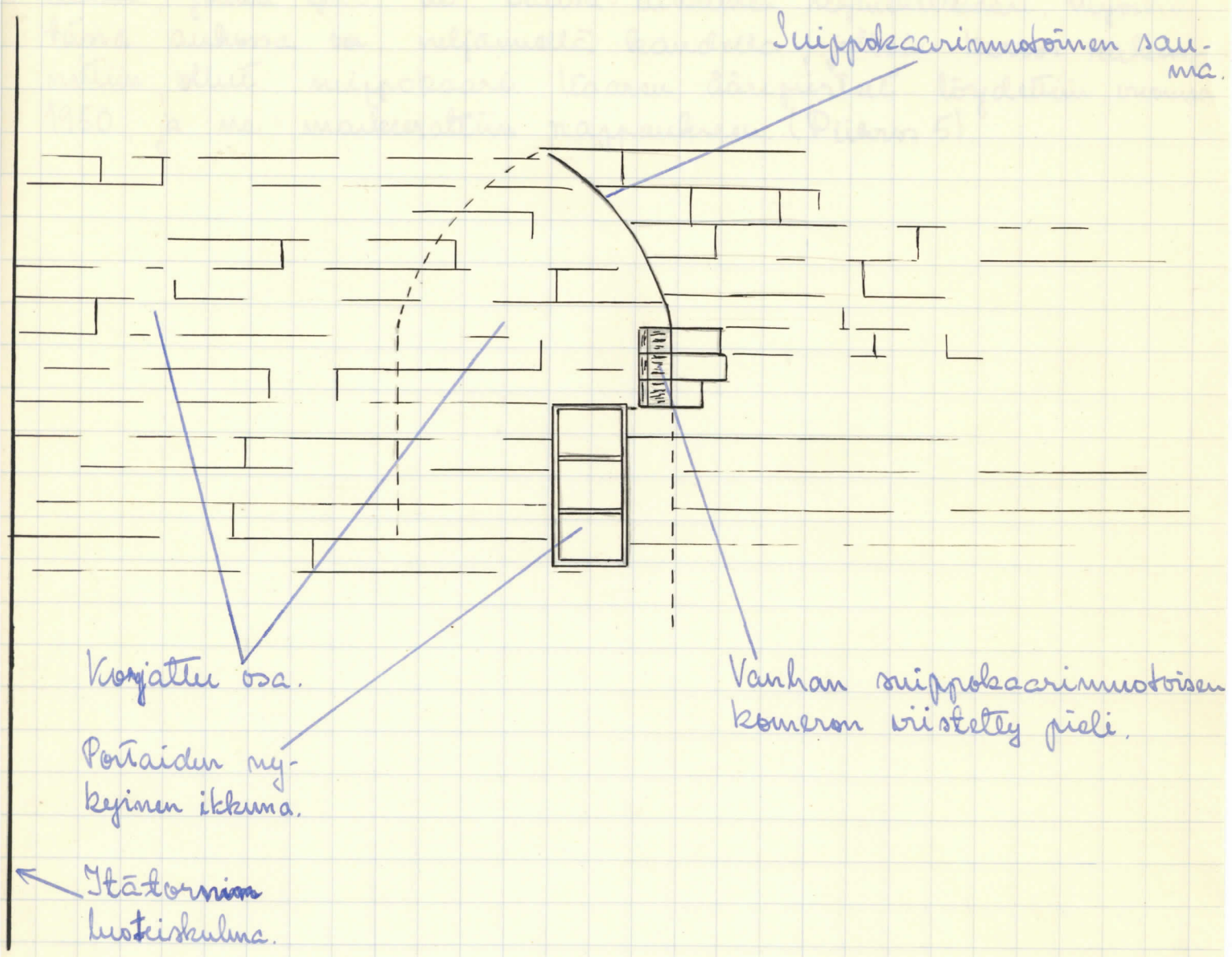
Vasemmalla puolella on siipokaari hajoitettu.

Vasenta-ajalla on tämä rakennettu kahinkertaisen segmenttikaari.

osa entisen aukon siipokaaresta jäljellä. (piirros 10). Tästä osasta, joka käsittää 6 tiiltä, ilmenee selvästi että tämä aukko on ollut aivan samanlainen kuin samassa korkeustasossa oleva aukko A. Tiilet ovat aivan samanklaiset, kulma on viistetty.

Samassa seinässä, lähellä toimin luokiskelmaa, yllämainittuja aukkoja suunnilleen $\frac{1}{2}$ yksi metri alempana on ollut vielä kolmas siipokaarinen aukko, piirroksessa 5 aukko C. Tämä aukko on toimin luokiskelmassa olevien portaiden kohdalla, ja siinä on nykyään pieni valoaukko. Tämän aukon yläpuolella on muurissa kuitenkin siipokaarimuotoinen sauma, joka osoittaa, että tässä on ollut siipokaarimuotoinen koneso. Tämän koneson kulmatiileistä on ainoastaan kolme jäljellä.

Piirros 10 a. Suippokäärinmuotoinen komero C.



lä oikealla puolella. Nykyistä pientä ikkunaa lukumattomalla on koko suippokäärinmuotoinen komero unpeennuurattu, ja tämä unpeennuuraminen on tapahtunut samalla kerralla kuin aukon vasemmalla puolella oleva tornin luoteiskulma on korjattu. Tämä on tehty samoilla pienillä tummanpunaisilla tiileillä kuin itätornin ylimmässä kerroksessa on monessa muussakin paikassa, muun muassa itäpuolen koko seinäpinnassa sekä itäseinässä muutamissa aukoissa. On jo yllä todettu että kaikki nämä muuraukset ovat vuonna 1614 saatunutta paloa muorennat.

Kun unpeennuuranta kesällä 1950 osaksi otettiin pois, oli mahdollista löytää sileää kiviainepohjaa sen alta. On ilmeistä

etä niipokkarinen komero mupeenmuurauksen alla on rikottu.
 Huoneessa 68 on itäseinänä laaja ja korkea ikkunau-
 aukko, joulua yllä on vaasa-aikainen segmenttikaari. Myöskin
 tässä aukossa on neljämellä kaudella jolloin kerron raken-
 nettiin ollut niipokkari. Kaaren ääripiirteet löydettiin vuonna
 1950, ja ne maakerattiin rappauksen. (Piirros 5).

Pohjoisina.

Muurin harja ja harjalista ovat samanlaista muurausta kuin itä-, etelä- ja länsiseinissä. On ilmeistä että muurin harja on muurattu uudelleen vuonna 1614 sattuneen palon jälkeen. Harjan rakente on kuvattu luvun nro 69:n muistio-panoissa. Tiilimitat ovat seuraavat:

$$28 \times 14 \times ?$$

$$28 \times 15,5 \times ?$$

$$28,5 \times 14,5 \times 7$$

$$29 \times 15 \times 7$$

$$29 \times 15 \times 7,5$$

$$29 \times 15,5 \times 8$$

$$29 \times 15,5 \times 8$$

$$29 \times 15,5 \times 8$$

$$29 \times 15,5 \times 8$$

$$29 \times 15,5 \times ?$$

$$29,5 \times 15 \times 7,5$$

$$29,5 \times 15 \times ?$$

$$29,5 \times 15,5 \times 8$$

$$29,5 \times 15,5 \times 8$$

$$30 \times 15 \times 8$$

$$30 \times 15 \times ?$$

$$30 \times 15,5 \times 7,5$$

$$30 \times 15,5 \times ?$$

$$31 \times 15 \times ?$$

$$? \times 15 \times 8$$

On mahdollista että harja palon jälkeen muurattiin vanhoilla tiileillä.

Harjalistan alla on seinä ainakin pinnassa koryattu vaasa-ajalla; täällä on 8 tiilikerrosta vaasa-aikaista muurausta. Tiilimitat ovat täällä:

$$32 \times ? \times 8$$

$$32 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$33 \times ? \times 8$$

$$33 \times ? \times 8$$

$$33 \times ? \times 8$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8$$

$$33,5 \times ? \times 8$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$34 \times ? \times 8$$

$$34 \times ? \times 9$$

$$34,5 \times ? \times 9$$

$$? \times 16 \times 8$$

$$? \times 16 \times 8,5$$

$$? \times 16 \times 9$$

$$? \times 16 \times 9$$

$$? \times 16,5 \times 8$$

$$? \times 16,5 \times 8,5$$

$$? \times 16,5 \times 9$$

$$? \times 16,5 \times 9$$

$$? \times 17 \times 8,5$$

$$? \times 17 \times 8,5$$

$$? \times 17 \times 9$$

Limitys on tänä vaasa-aikaisessa muurauksessa pääasiassa vendiläistä.

Tämän vaasa-aikaisen muurauksen alla on alkuperäinen tiilipinta meljänneltä rakennuskaudelta säilyneet miltei täydellisesti, ja täällä on mmkilimitystä. Tiili-

mitat ovat täällä seuraavat:

- 26,5 x ? x 9
- 26,5 x ? x 9,5
- 26,5 x ? x 10
- 27 x ? x 9
- 27 x ? x 9
- 27 x ? x 9
- 27 x ? x 9
- 27 x ? x 9
- 27 x ? x 10
- 27,5 x 12,5 x 9,5

- 27,5 x ? x 9
- 27,5 x ? x 9
- 27,5 x ? x 9,5
- 27,5 x ? x 10
- 28 x ? x 9,5
- 28 x ? x 9,5
- 28 x ? x 9,5
- 28 x ? x 9,5
- 28 x ? x 9,5
- 28 x ? x 10
- ? x 12 x 9

- ? x 12 x 9
- ? x 12,5 x 9
- ? x 12,5 x 9
- ? x 12,5 x 9,5
- ? x 12,5 x 9,5
- ? x 13 x 9
- ? x 13 x 9,5
- ? x 13 x 9,5

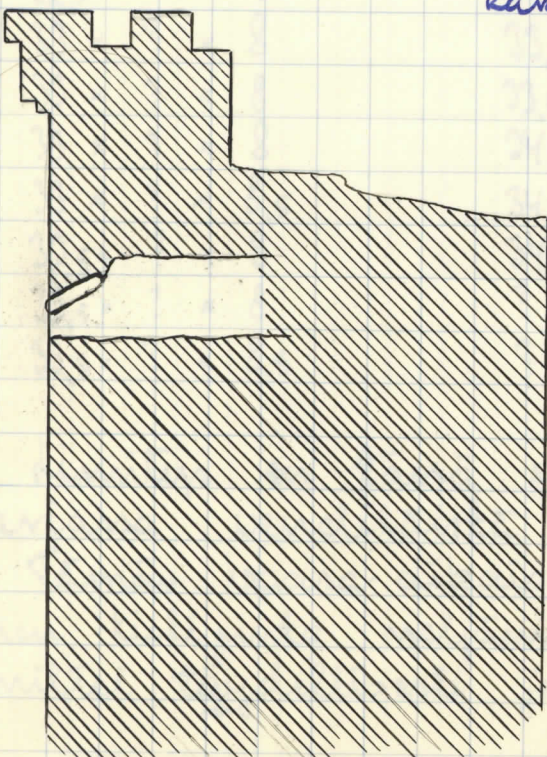
Pitkin luoteiskulmaa on seinä paikattu. Tiilimitat ovat täällä seuraavat:

- 28 x 14 x 7
- 28,5 x 14,5 x 7
- 29 x 14,5 x 7,5
- 29 x 14,5 x 7,5

- 29 x 15 x 7,5
- 29 x ? x 7
- 29 x ? x 7,5
- 29,5 x 15 x 7,5

- ? x 14,5 x 7
- ? x 15 x 7
- ? x 15 x 7,5
- ? x 15 x 7,5

Piirros 11. Pohjoinen muurihaarja sekä sen alla oleva kolo. Ulko-seinän kohdalla on kolossa hiekkakivi.



Seitsemän tiilikerrosta harja-linnan alla on aivan seinämän keskiosassa nyrä kolo, jonka suussa ulkoseinän kohdalla on hiekkakivi vinoasennossa. Tämä hiekkakivi on aivan litteä, se on 46 cm leveä ja 9 cm paksu; sen syvyys seinässä on 30 cm. Se on asetettu aukon ylle, aivan kuin se olisi pantu aukon suojakivi. Aukko oli umpesuurattu, eikä sen pohjaa löydetty, se meni suoraa seinään ristiin. Sisäpuolella ei kuitenkaan mitään näkynyt, eikä koitettu avata aukkoa läpi koko seinää. Aukko oli 40 cm leveä ja suunnilleen yhtä korkea.

Seinän itäisellä puoliskolla on uusi ikkunaukko, jona on tilaava ikkunakomero. Tämä aukko komeroineen on rakennettu vaasa-ajalla, ja myöskin sen ympärillä on vaasa-aikaisia tiilejä. Näitten tiilien mitat ovat seuraavat:

$$32 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times 16 \times 8$$

$$32,5 \times ? \times 8$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times 16 \times 9$$

$$33,5 \times 15 \times 9$$

$$33,5 \times 15 \times 9,5$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9,5$$

$$34 \times 15,5 \times 9$$

$$34 \times 16 \times 9$$

$$34 \times ? \times 9$$

$$34 \times ? \times 9$$

$$34,5 \times ? \times 9$$

$$? \times 15,5 \times 9$$

$$? \times 16 \times 9$$

Yleisesti on tämä ikkuna-aukko rakennettu samaan aikaan kuin seinän yläosa muuriharjaan alla on korjattu.

yllä mainittu kolo ja sen yläpuolella oleva hiekkakivi ovat vaasa-ajalta.

Piirros 12. Yleiskuva polyisoseinästä.

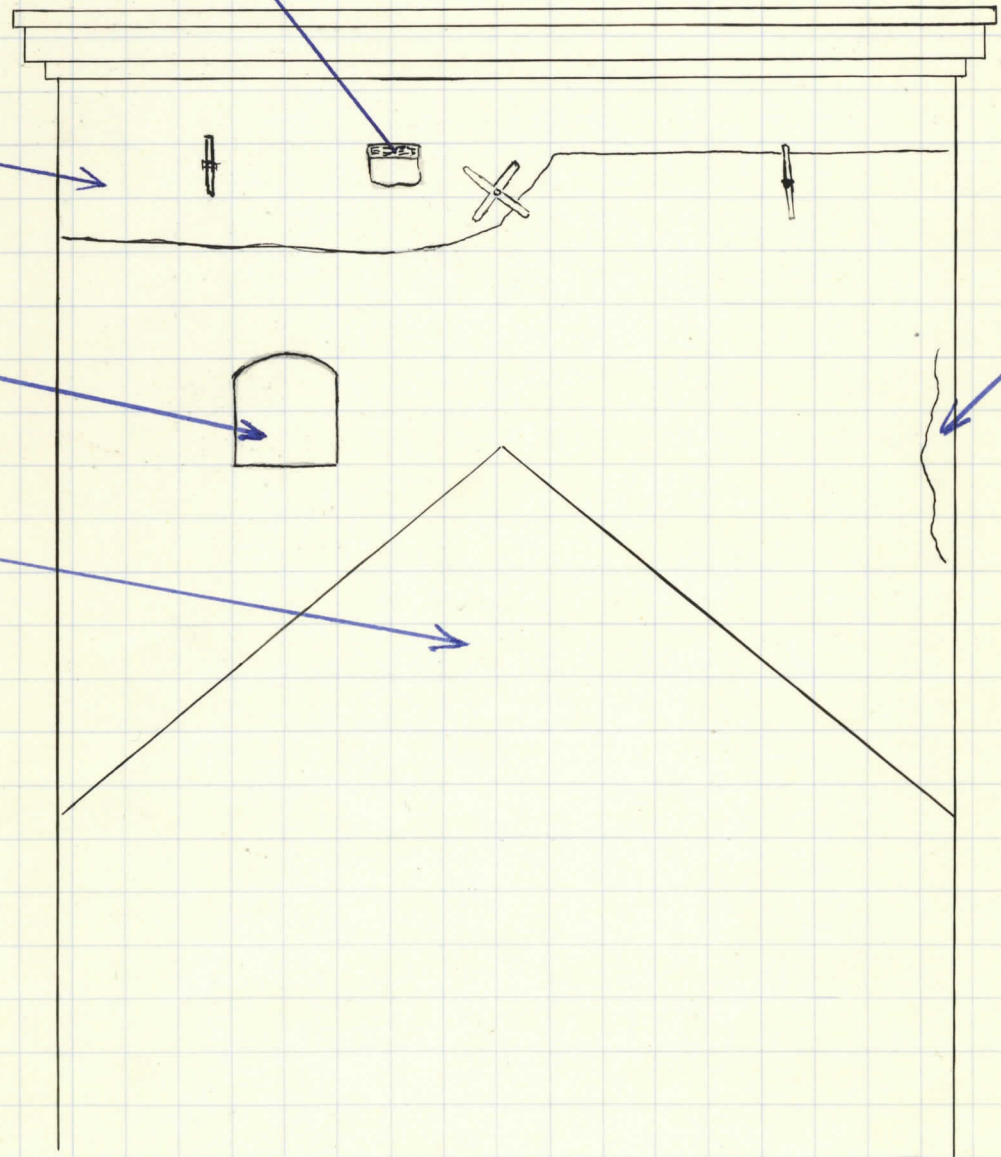
Vaasa-ajalla uudestaan
muruattu osa.

Vaasa-ajalla avattu
ikkuna-aukko.

Polyisoseinän pötkkipääty

Hiikkakivi, sekä sen
alla syvä kolo.

Muokattu
korjattu osa.



Ytätornin itäinen julkisivu, kahta ylintä kerrosta lukeun-
ottamalla.

L. J. Gaudberg 1953.

Ytätornin kaksi ylintä kerrosta kuvattiin erikseen vuosina 1950 ja 1951. Näiden kerroksien alapuolella ha-
vaettiin itäisellä julkisivulla seuraava:

Tiilimitoista päätään on alempi hammaslista neljän-
neltä kaudelta, mis samalta kaudelta kuin myöskin
ylempi hammaslista (ylempien kerroksien muistikinpanot,
sivulla 8b). Tiilimitat ovat:

? x 13 x 9	? x 13 x 9,5	? x 13,5 x 9,5
? x 13 x 9	? x 13,5 x 9,5	

Muöskin hammaslistan yläpuolella oleva tiilimuuraus,
joka ei ole alkeperäinen muurissa, ja joka nitäpaitri
on ainoastaan ohuena kuorena pinnassa, on pääasiassa
neljänneltä kaudelta. Tiilimitat ovat:

27,5 x ? x 9,5	29,5 x ? x 10	? x 13 x 9
28,5 x ? x 9	30 x ? x 9,5	? x 13 x 9
29 x 12,5 x 9	30 x ? x 10	? x 13,5 x 9
29 x ? x 9,5	30 x ? x 10,5	? x 14 x 9
29,5 x ? x 10	30 x ? x 11	

Sitävastoin ovat huoneiden 40 ja 58 ikkunat („muor-
ten herrain” huoneen ja sahariston ikkunat) kaikista päät-
täen vaasa-ajalta nykyisessä muodossaan, joskin pie-
liä ja kaaria on tiilistä päätään, korjattu monta
kertaa. Sahariston ikkunan kakinkertaisessa kaaressa on
kuitenkin suuremmaksi osaksi vanhoja tiiliä:

$$? \times 16 \times 9$$

$$? \times 16 \times 9$$

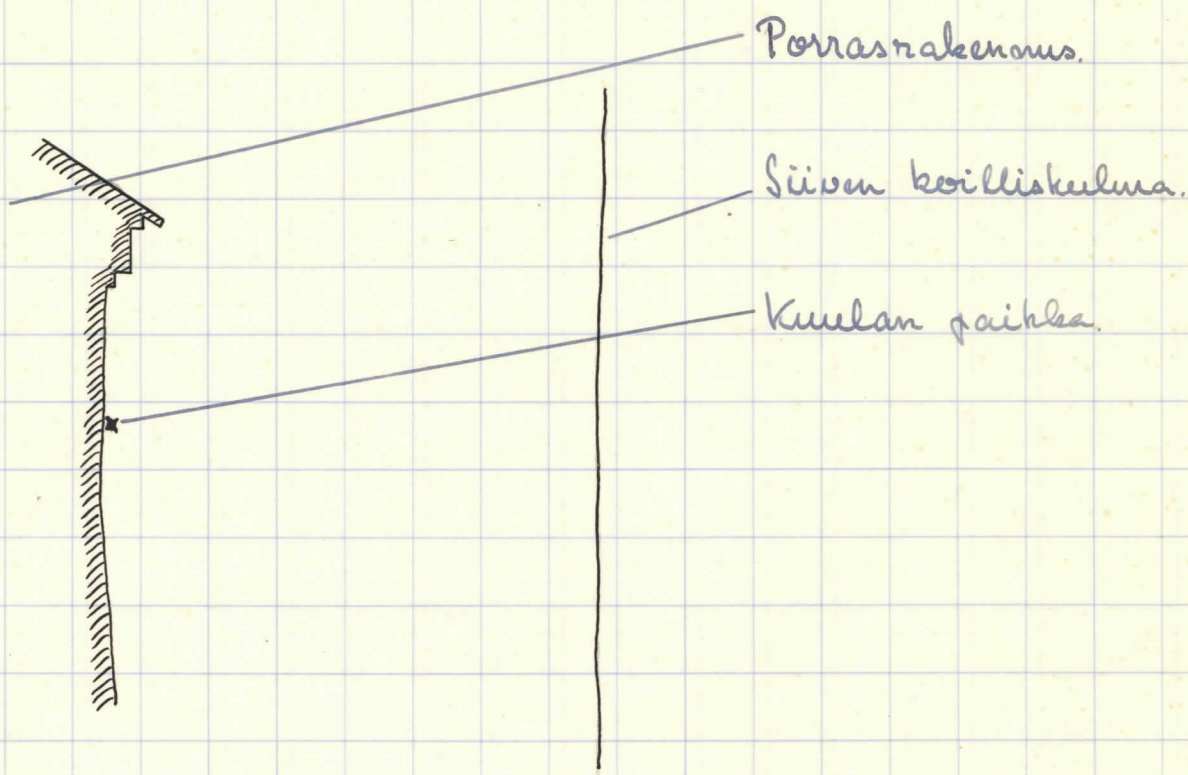
$$? \times 16 \times 9$$

$$? \times 16 \times 9,5$$

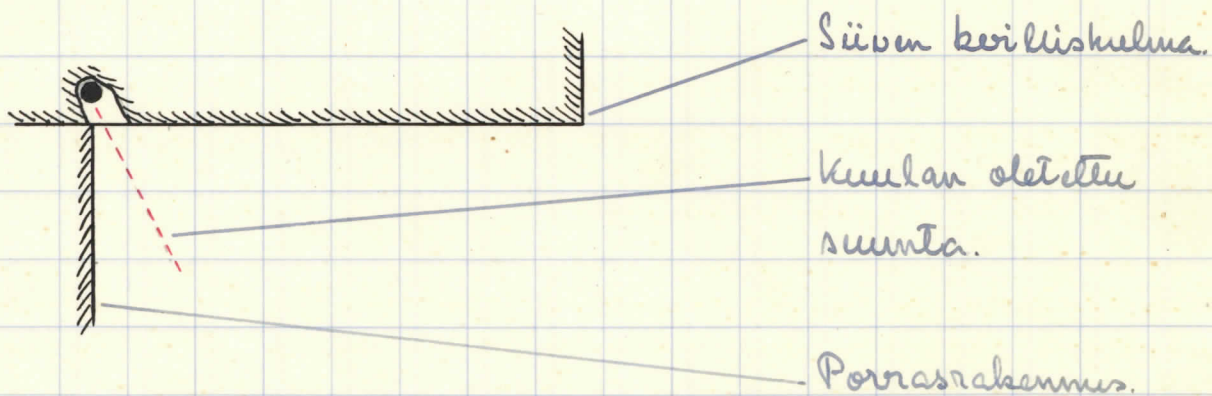
Lammaslistan yläpuolella olevassa tiilimuurauksessa
on pääasiassa muukhilimittisiä, ja myöskin se viit-
taa siihen, että tämä pintemuuraus on neljänneltä
rakennuskaudelta.

Porrusrakennuksen pohjoispuolelta, aivan juuri por-
rusrakennuksen ja tornin muurin murhasta, rautainen
tykinkuula, joka oli 35 cm muurin risärsä (piirrohset
1 ja 2). Kuula oli tavolla +580 cm. Sen läpimittana on
12,5 cm. Kuula oli tullut koirillisesta päin murkkaa, ja
seinään nyrtyä kolo laski hiukan alaspäin. Kuula
otettiin talteen ja kolo muurattiin umpeen.

Piirros 1. Paikka jossa kuula oli, kaavan 1:50.



Piirros 2. Kuulan paikka, vaakasuora leikkaus, kaavaan 1:50.



dänöitorin ulkoseinien tiilimitat, ylhäältä alkaen.

L. G. Gardberg 1950.

Muuriharja.

Vuonna 1695 mainitaan tilikirjoissa että linnan läntistä tornia korotettiin, ja että tähän työhön meni 17.000 tiiltä. Koska nykyinen ylin kerros selvästi on rakennettu vaasa-ajalla, ja koska ei myöskään kokonaista kerrosta rakenneta sil-
lä tiilimäärällä, on ilmeistä että mainittuna vuotena uunit-
tiin tai korotettiin ainoastaan tornin muuriharja. Myöskin tiilimitat osoittavat ettei muuriharjaa ole vaasa-ajalta.

Pohjoisseinässä ovat muuriharjassa seuraavat tiilimitat harjan kolmessa ylimmässä kerroksessa (tiilet mitattiin jo kesäkuuna vuonna 1948 ennenkuin betoni valattiin harjan päälle):

$$28,5 \times 15,5 \times 8$$

$$29 \times 15 \times 7$$

$$29 \times 15 \times 7,5$$

$$29 \times 15 \times 8$$

$$29 \times 15,5 \times 7$$

$$29 \times 15,5 \times 7$$

$$29 \times 15,5 \times 8$$

$$29,5 \times 14 \times 7$$

$$29,5 \times 14,5 \times 7$$

$$30 \times 14 \times 7,5$$

$$30 \times 14,5 \times 7$$

$$30 \times 15 \times 7$$

$$30,5 \times 15 \times 8,5$$

$$31 \times 15,5 \times 7,5$$

$$31 \times 16 \times 7$$

Näiden tiilien alapuolella on ilmeisesti vaasa-ajaisia tiilejä, niiden mitat ovat:

$$30 \times ? \times 8,5$$

$$32 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 8$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9,5$$

$$33 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$34 \times ? \times 8,5$$

$$34 \times ? \times 9,5$$

$$? \times 15 \times 9,5$$

$$? \times 16 \times 9$$

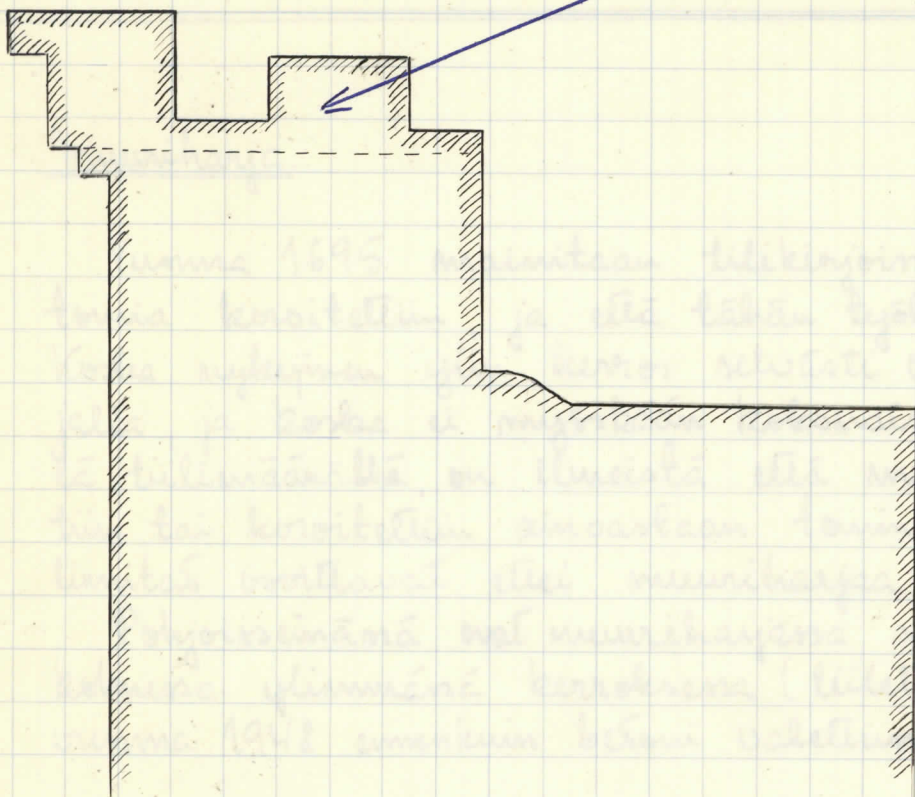
$$? \times 16,5 \times 8,5$$

$$? \times 17 \times 9$$

Itäpuolella on harja muurattu samalla tavalla, ylimpänä on kolme uutta tiilikerrosta, joissa tiilimitat ovat:

Piirros 1. Pohjoismuurin harja, pystyseura leikkaus. 1:20.

Vaasa-ajan jälkeen muurattu osa.



$$28,5 \times 14,5 \times 7$$

$$29,5 \times 14 \times 7$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8,5$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8,5$$

$$29,5 \times 14,5 \times 8,5$$

$$29,5 \times 15 \times 7,5$$

$$29,5 \times 16 \times 7,5$$

$$29,5 \times 16 \times 8$$

$$30 \times 15 \times 7,5$$

$$30 \times 15 \times 8$$

$$30,5 \times 15 \times 7,5$$

$$30,5 \times 15 \times 8$$

$$31 \times 15 \times 8$$

$$31 \times 16 \times 8$$

$$31,5 \times 15 \times ?$$

Muöskin täällä on mäitten tiilien alla sellaisia tiilejä, jotka ainakin suuremmaksi osaksi tiilimitoista päätäten voisivat olla vaasa-ajelta. Mitat ovat:

$$29 \times ? \times 7,5$$

$$29,5 \times ? \times 8$$

$$32,5 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 9,5$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9,5$$

$$34 \times ? \times 8,5$$

$$34 \times ? \times 9$$

$$? \times 16 \times 8$$

$$? \times 16,5 \times 8,5$$

$$? \times 16,5 \times 9$$

Myöskin itäseinässä on ylimpänä kolme uutta tiilikerrosta.
Viiden mitat ovat:

$$28 \times 14,5 \times 7,5$$

$$28,5 \times 14 \times 7,5$$

$$28,5 \times ? \times 7$$

$$29 \times 14,5 \times 7$$

$$29 \times 14,5 \times 7,5$$

$$29 \times 15 \times 7$$

$$29 \times 15 \times 7,5$$

$$29,5 \times 14,5 \times 7$$

$$29,5 \times 15 \times 7 \text{ (useita)}$$

$$29,5 \times 15 \times 7,5 \text{ ---}$$

$$30 \times 14,5 \times 7$$

Niin kuin myöskin pohjois ja itäseinässä on täällä alimpana vaas-
aikaista tiilimittoja:

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 9,5$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 8,5$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

$$34 \times ? \times 8$$

$$34,5 \times ? \times 9,5$$

$$? \times 16,5 \times 8,5$$

dänsseinässä on ylimpänä viisi uutta tiilikerrosta, ja täs-
sä ovat samat tiilimitat kuin muissa muurien harjoissa. Ti-
lien mitat ovat:

$$28 \times 14 \times 7$$

$$29 \times 14 \times 7$$

$$29 \times 14,5 \times 7$$

$$29 \times 15 \times 7$$

$$29 \times 15,5 \times 7,5$$

$$29,5 \times 15 \times 7$$

$$29,5 \times 15 \times 7$$

$$29,5 \times 15,5 \times 8$$

$$30 \times ? \times 8$$

$$30 \times 15 \times 6,5$$

$$30 \times 15 \times 7$$

$$30 \times 15 \times 7$$

$$30 \times 15 \times 7,5$$

$$30 \times 15 \times 8$$

$$30 \times 15,5 \times 7$$

$$31 \times 15,5 \times 7,5$$

$$? \times 16,5 \times 9$$

Alimpana on niinkuin muiden muurien harjoissakin ilmeisesti
vaasa-aikaista tiilimittoja:

$$31,5 \times ? \times 9$$

$$32,5 \times 16,5 \times 9$$

$$32,5 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times ? \times 9$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 8,5$$

$$33 \times ? \times 9$$

$$33 \times ? \times 9,5$$

$$33,5 \times 17 \times ?$$

$$33,5 \times ? \times 9$$

Yllämainitusta huomas heti, että vuonna 1695 ole voitu
käyttää 17000 tiiltä seinän korottamiseen. Ainoastaan muu-
riharjan kolme ylintä tiilikerrosta on usittu vaasa-ajan

4.
jälkeen (länkipuolella viisi tiilikerrosta). Näihin korjauksiin on mennyt suunnilleen 3800-3900 tiiltä. Muista suurista korjauksista länkitornin yläosissa on eriksi mainittava itäpuolen seinäpinta, joka on myöhemmin muurattu uudestaan, ja kaakkoiskulma, joka myöskin on korjattu luultavasti itäpuolen seinäpinnan korjauksen yhtenä. Se tiiliaines, joka on käytetty tähän korjaukseen on kuitenkin aivan toista laatua kuin se, mikä on muurihajajan ylimmissä tiilikerroksista. Näyttää ~~hämmentävä~~ sen tähden mahdolliselta että nämä kaksi korjaustyötä olisi tapahtunut samaan aikaan. Näin ollen on myöskin aivan mahdollista että vuonna 1695 olisi käytetty 17000 tiiltä länkitornin korottamiseen. On ilmeistä että suurin osa tästä tiiliaineksestä on käytetty muihin tarkoituksiin. On ehkä syytä tässä mainita, että itätornin muurihajajassa on samanlaisia tiilejä kuin länkitornin muurihajajassa, mitat ovat keskimäärin $29 \times 15/15,5 \times 7,5/8$.

Etäseinän tiilimitat muuriharjalta alaspäin.

Koti katoilistan alapuolella on vaasa-ajasta muurausta, täällä on säännöllistä venkiläistä limitystä. Tiilimitat ovat täällä seuraavat:

$32 \times ? \times 8,5$

$32,5 \times ? \times 8$

$32,5 \times ? \times 8,5$

$32,5 \times ? \times 8,5$

$32,5 \times ? \times 9$

$32,5 \times ? \times 9,5$

$33 \times 16,5 \times 9$

$33 \times ? \times 9$

$33 \times ? \times 9$

$33,5 \times 16 \times 9$

$33,5 \times 16,5 \times 9$

$33,5 \times 16,5 \times 9$

$33,5 \times 16,5 \times 9$

$33,5 \times 16,5 \times 9$

$33,5 \times 16,5 \times 9,5$

$33,5 \times ? \times 8,5$

$33,5 \times ? \times 9$

$33,5 \times ? \times 9$

$33,5 \times ? \times 9$

$33,5 \times ? \times 9$

$33,5 \times ? \times 9$

$33,5 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$

$? \times 16 \times 9$

$? \times 16 \times 8,5$

$? \times 16 \times 8,5$

$? \times 16 \times 9$

$? \times 16 \times 9$

$? \times 16 \times 9,5$

$? \times 17 \times 9$

$? \times 17 \times 9$

$? \times 17 \times 9$

$? \times 17 \times 9$

$? \times 17 \times 9$

$? \times 17 \times 9,5$

Kaakkoiskulma on ylimmänsä korjattu vaasa-ajan jälkeen, täällä on pieniä tummanruskeita tiilejä konesannilimityksessä. Ne alkavat ylhäältä ja ulottuvat 12 tiilikerrosta alaspäin. Samanklaisia tiilejä on runsaasti myöskin etäseinän pinnassa. Näitten tiilien mitat ovat seuraavat:

$26,5 \times ? \times 6,5$

$26,5 \times ? \times 6,5$

$27 \times ? \times 6,5$

$27 \times ? \times 7$

$27 \times ? \times 7$

$27 \times ? \times 7$

$27,5 \times ? \times 6,5$

$27,5 \times ? \times 6,5$

$27,5 \times ? \times 7$

$27,5 \times ? \times 7$

$28 \times ? \times 7$

$28 \times ? \times 7$

$? \times 13 \times 7$

$? \times 13,5 \times 6,5$

$? \times 14 \times 6,5$

$? \times 14 \times 7$

$? \times 14,5 \times 7$

$? \times 14,5 \times 7$

Ylimmässä kerroksessa on kolme suurta aukkoa, jotka vaasa-ajalla on käytetty ampuma-aukkoina. Nämä ovat kaikki rakennetut vaasa-ajalle.

Pohjoisella puolella olevassa aukossa ovat tiilimitat seuraavat:

Piirros 2. Yläkruva länsitornin itäseinästä.

Seinässä on 60 cm:n sy-
vyydellä tykinammus.

Myöhemmin paikattu osa.

Parrunkolo ikkunan muunnos, 180 cm syvä.

Myöhemmin paikattu osa.

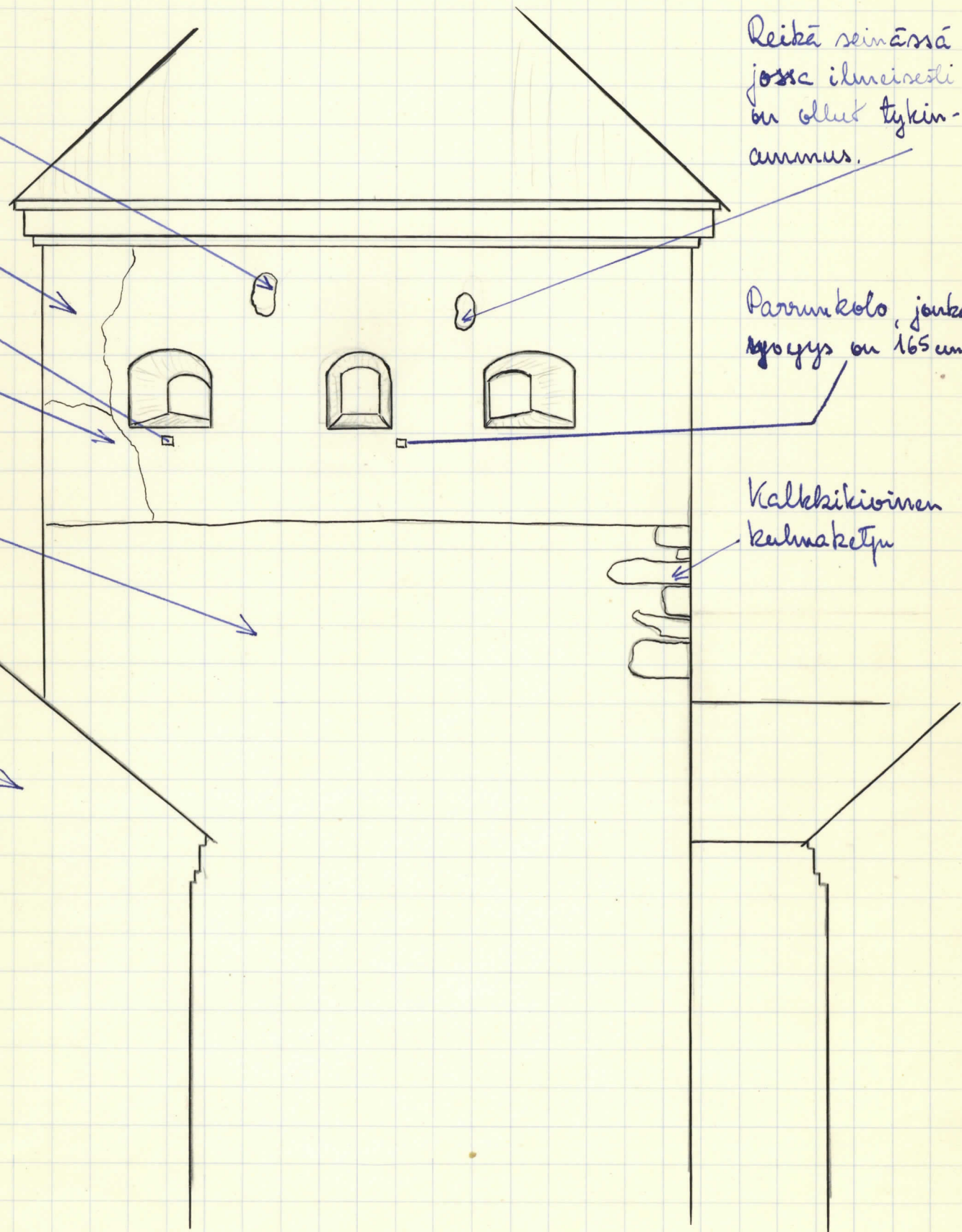
Harjuskivimuurauksa.

Eteläovi.

Reikä seinässä
jossa ilmeisesti
on ollut tykin-
ammus.

Parrunkolo, jonka
syvyys on 165 cm.

Kalkkikivinen
kelluakety



$$\begin{aligned} 21,5 \times 16 \times 9 \\ 32 \times 16,5 \times 9,5 \\ 32 \times ? \times 9 \\ 32 \times ? \times 9 \\ 33 \times 16 \times 9 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 33,5 \times 16,5 \times 9 \\ 34 \times 16,5 \times 9,5 \\ ? \times 16 \times 9 \\ ? \times 16 \times 9 \\ ? \times 16 \times 9,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ? \times 16 \times 10 \\ ? \times 16,5 \times 9 \\ ? \times 16,5 \times 9 \\ ? \times 17 \times 10 \end{aligned}$$

Keskimmäisessä aukossa ovet tiilimitat seuraavat:

$$\begin{aligned} 32,5 \times ? \times 9,5 \\ 33 \times 16 \times 9 \\ 33,5 \times ? \times 9 \\ 33,5 \times ? \times 9 \\ 33,5 \times ? \times 9,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 34 \times ? \times 9,5 \\ ? \times 16 \times 8,5 \\ ? \times 16 \times 9 \\ ? \times 16 \times 9,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} ? \times 16,5 \times 9 \\ ? \times 17 \times 8,5 \\ ? \times 17 \times 9,5 \\ ? \times 17 \times 9,5 \end{aligned}$$

Eteläisellä puoliskolla oleva aukko on myöskin vaasa-ajalta, mutta se on myöhemmin hiukan korjattu, pääarissa ulkokameron eteläseinässä. Korjatussa osassa olivat tiilimitat $30 \times 14 \times 9$, $30 \times ? \times 9$ ja $30 \times ? \times 8,5$. Vaasa-aiheissa osassa olivat seuraavat mitat:

$$\begin{aligned} 32 \times 16 \times 9 \\ 33,5 \times ? \times 8,5 \\ 33,5 \times ? \times 8,5 \\ 33,5 \times ? \times 8,5 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 33,5 \times ? \times 9 \\ 34 \times ? \times 8,5 \\ ? \times 16 \times 9,5 \end{aligned}$$

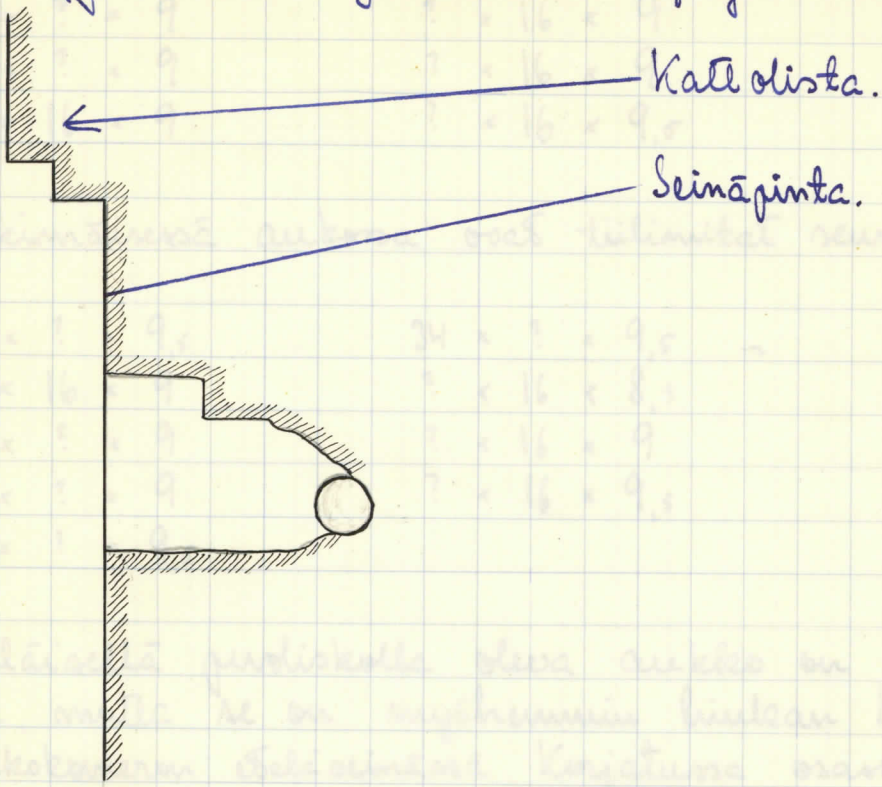
$$\begin{aligned} ? \times 16,5 \times 9 \\ ? \times 16,5 \times 9,5 \\ ? \times 17 \times 9 \end{aligned}$$

Kolme tiilikerrosta eli 30 cm eteläisellä puoliskolla olevan aukon alla on 180 cm syvä parrunkolo, joka menee muihin sisään aukon suunnassa siis vinossa luoteen päin. Sen leveys on 30 cm ja sen korkeus 23 cm. Kolo on aivan aukon keskiosan alla.

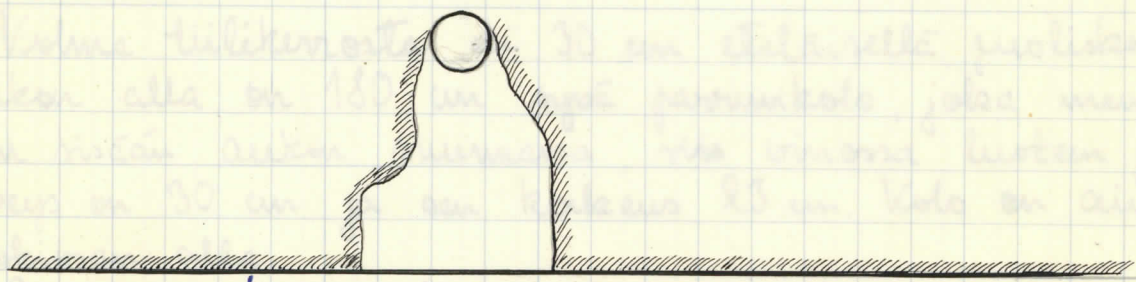
Aivan samalla korkeudella on keskimmäisen aukon pohjoispuolella aukon pohjoispuolen linjasta 15 cm, toinen parrunkolo, joka menee kohti muihin muihin sisään, ja jonka syvyys on 165 cm. On mahdollista että näitten aukkojen ulkopuolella aiempaan on ollut jokin puuparvekkeita, ellei parruja ole käytetty rakennustelineitä varten.

Neljä tiilikerrosta eli 40 cm katolisten alareunan alapuolella on kolo, jossa 60 cm:n syvyydellä on tykinammus (piirroksat 3 ja 4). Tämä tykinammus on rautaa, pallo-

Piirros 3. Seinän eteläisellä puoliskolla, kattolistan alla oleva aukko, jossa on tykinammus. Pystysuora leikkaus. 1:20.



Piirros 4. Sama kolo kuin ylläällä, vaakasuora leikkaus. 1:20.



Seinäpinta.

mainum ja läpimita on 14 cm. Tämä kolo sijaitsee 450 cm kaakkoiskulmasta, ja se oli siis 110 cm kateolistan alapuolella. Yleisesti on tämä tykinammus arvioitu Käkolan määtä vuonna 1599 sateudessa piirityksessä.

Melkein samalla korkeudella on seinässä vielä toinen kolo, joka mahdollisesti myöskin ~~on~~ on sisältänyt tykinammuksen. Tämä kolo sijaitsee 420 cm koilliskulmasta ja 60 cm kateolistan alapuolella. Kolo oli samanmuotoinen kuin toinen kolo, mutta mitään tykinammusta ei löytynyt.

Suuren ampune-aukkeiden alapuolella on edelleen vaasa-aikaista muurausta, liimitys on vendiläinen. Tiilimitat ovat seuraavat:

33 x ? x 9
 33,5 x ? x 9
 33,5 x ? x 9
 33,5 x ? x 9
 33,5 x ? x 9,5
 33,5 x ? x 9,5
 34 x ? x 9
 34 x ? x 9
 34 x ? x 9,5
 34 x ? x 9,5
 34 x ? x 9,5

34 x ? x 9,5
 34,5 x ? x 9
 34,5 x ? x 9
 34,5 x ? x 9
 34,5 x ? x 9,5
 34,5 x ? x 9,5
 34,5 x ? x 9,5
 35 x ? x 9
 35 x ? x 9,5
 ? x 16,5 x 9,5
 ? x 16,5 x 9,5

? x 16,5 x 9,5
 ? x 16,5 x 9,5
 ? x 16,5 x 9,5
 ? x 17 x 9
 ? x 17 x 9,5
 ? x 17 x 9,5
 ? x 17 x 9,5
 ? x 17 x 9,5
 ? x 17 x 9,5
 ? x 17,5 x 9
 ? x 17,5 x 9,5

Toinin kaakkoiskulma niin kuin myöskin koko eteläpuolinen seinäpinta myöskin täällä alhaalla korjattu vaasa-ajan jälkeen pienillä tummanpunaisilla tiileillä. Näitten tiilien mitat ovat:

27 x ? x 6,5
 27 x ? x 6,5
 27,5 x ? x 6,5
 27,5 x ? x 7
 28 x 13,5 x 6,5

28 x ? x 6,5
 28 x ? x 6,5
 28 x ? x 7
 28 x ? x 7
 28,5 x ? x 6,5

28,5 x ? x 6,5
 ? x 13,5 x 6,5
 ? x 14 x 6,5
 ? x 14 x 7

Seinästään ylin kerros on rakennettu vaasa-ajalla, sen alla olevat kerrokset ovat toiselta rakennuskaudelta, ja niiden muurit ovat harmaakivimuurausta. Aivan harmaa-

kiivirajan yläpuolella on muutamia pieniä kasa-ai-
kaisten tiilien joukossa. Tiilimitat ovat täällä seuraavat:

26,5 x ? x 8,5	28,5 x ? x 10	30 x ? x 9
27,5 x ? x 8	31 x ? x 9	? x 12,5 x 8,5
28,5 x ? x 9	31,5 x ? x 8,5	? x 12,5 x 9

Eteläseinän tiilimitat kattoalustasta alaspäin.

Pohjois-, länsi- ja itäseinissä on vaasa-aikainen muuraus säilynyt melkein täydellisesti; se muuraus on siinä alkeellinen, koska tornin ylin kerros on rakennettu vaasa-ajalle. Tornin eteläpuolella ei senjään tätä vaasa-aikaista muurausta ole säilynyt ollenkaan, se on myöhemmin täydellisesti muurattu uudestaan. Suurin osa näistä myöhemmäistä tiileistä on tummanpunaisia ja pieniä, sekä samanlaisia kuin ne tiilet, ~~mitkä~~ millä itätornin eteläseinän pinta on korjattu. Samanlaisia tiilejä on myöskin itätornin itäseinässä, ja on ilmeistä että niitä on käytetty jossain korjaustyössä, joko on tapahtunut vuonna 1614 sattuneen suuren tulipalon jälkeen. Nämä tiilet eivät ole samoja kuin ne mitkä on käytetty muuriharjassa ja kattoalustassa, jotka tiilikirjojen mukaan korjattiin vuonna 1695.

On ilmeistä, että eteläpuolella olevat tiilet eivät ole kertäneet auringonvalon vaikutusta. Myöskin itätornissa oli eteläseinän tiilimuraus täydellisesti uusittu, joskin se siinä oli aikaisemmasta rakennusvaiheelta (II kausi) kuin länsitornin eteläseinässä.

Voidaan vielä mainita, että tässä seinässä olevat tiilet ovat samaa laatua kuin ne tiilet mitkä ovat samantornin itäseinän kaakkoiskulmassa (eteläkulmassa), ~~mitkä~~ joko myöskin on myöhemmin korjattu. Tällaisia tiilejä on myöskin muutamassa paikassa pohjois- ja länsiseinissä.

Limitys on renessanssilimitys. Tiilimitat ovat seuraavat:

26,5 x ? x 6,5	27,5 x ? x 6,5	? x 13,5 x 6,5
26,5 x ? x 7	27,5 x ? x 6,5	? x 13,5 x 6,5
27 x ? x 6,5	27,5 x ? x 7	? x 13,5 x 6,5
27 x ? x 6,5	27,5 x ? x 7	? x 13,5 x 7
27 x ? x 6,5	27,5 x ? x 7	? x 14 x 7
27 x ? x 7	27,5 x ? x 7	? x 14 x 7
27 x ? x 7	28 x ? x 6,5	? x 14,5 x 6,5
27 x ? x 7	28 x ? x 7	? x 14,5 x 7
27 x ? x 7	28 x ? x 7	? x 14,5 x 7
27 x ? x 7	? x 13 x 7	

Seinänsä on uutta muurausta aina harmaakivi-osaan saak-
ka. Suurim~~uus~~ osaa tästä muurauksesta on yllä-mainittua
laetua, tiilet ovat pienet ja tummanpunciset, liimitys on kenes-
sansiimitus.

Seinänsä on ylimmänsä kerroksessa kaksi aukkoa, jotka molem-
mat ovat vaasa-ajalta. Molemmissa ovat suuret ulkopuoliset
koverot ja ~~ja~~ segmenttikaaret. Toisessa aukossa, siinä joka on
seinän läntisellä puolella, on segmenttikaari muurattu uude-
staan seinäpintaa korjaten, ja myöskin aukon seinät ovat kor-
jattut. ~~Myös~~ Itäisellä puolella olevassa aukossa on segment-
tikaari vaasa-ajalta, mutta aukon koveron ulkokulmat ovat
uudet.

Länsiseinän tiilimitat muuriharjalta alaspäin.

Keti katedraalin alapuolella on vaasa-aikaista muurausta, täällä on säännöllistä vendiläistä limitystä. Tiilimitat ovat täällä seuraavat:

22,5 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16 x 9
32,5 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16 x 9
32 x 16,5 x 9	33,5 x ? x 9	? x 16 x 9,5
33 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 8,5
33 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9,5	33,5 x ? x 9,5	? x 16,5 x 9,5
33,5 x 16,5 x 9,5	33,5 x ? x 9,5	? x 17 x 8,5
33,5 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9,5	? x 17 x 9,5
33,5 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9,5	

Kymmenen tiilikerrosta katedraalista alaspäin ja sieltä edelleen alaspäin oli edelleen alkuperäistä vaasa-aikaista muurausta säännöllisessä vendiläisessä limityksessä. Tällä korkeudella olivat tiilimitat seuraavat:

22,5 x ? x 8,5	33 x ? x 9	? x 15,5 x 9,5
32,5 x ? x 8,5	33 x ? x 9	? x 16 x 9,5
22,5 x ? x 8,5	33 x ? x 9,5	? x 16 x 9,5
32,5 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 8,5
32,5 x ? x 9	34 x ? x 9,5	? x 16,5 x 9,5
33 x ? x 9	? x 15,5 x 8,5	? x 16,5 x 9,5

Seinässä on ylimmässä kerroksessa kolme suurta aukkoa, jotka vaasa-ajalla on käytetty ampuna-aukkeina. Nämä ovat kaikki rakennetut vaasa-ajalla. Keskimäisen aukon yläpuolella on sivun aukon keskiliinjassa ritäpaitoi pienempi aukko, jossa vaasa-ajalla mahdollisesti on ollut nostokurkkeliteitä; alapuolella olevasta ikkunasta olisi sinä tapauksessa tyhöt nostot risään. Tähän viittaa muun muassa se että molempien aukkojen pohjassa ~~ovat~~ olleet puuparveja, jotka ovat nousseet tiilipohjasta ylöspäin, ne ovat suojanneet ~~alusta~~

aukkojen perustuksia vakavista työnnoista.
Tämän pienemmän aukon seinien tiilimitat ovat seuraavat:

32,5 x 16 x 9
33 x 16 x 9
33 x 16 x 9
33 x 16 x 9

33 x 16 x 9
33 x 16 x 9
33 x ? x 9
33,5 x 16 x 9

33,5 x 16 x 9
33,5 x 17 x 9,5
? x 16,5 x 9

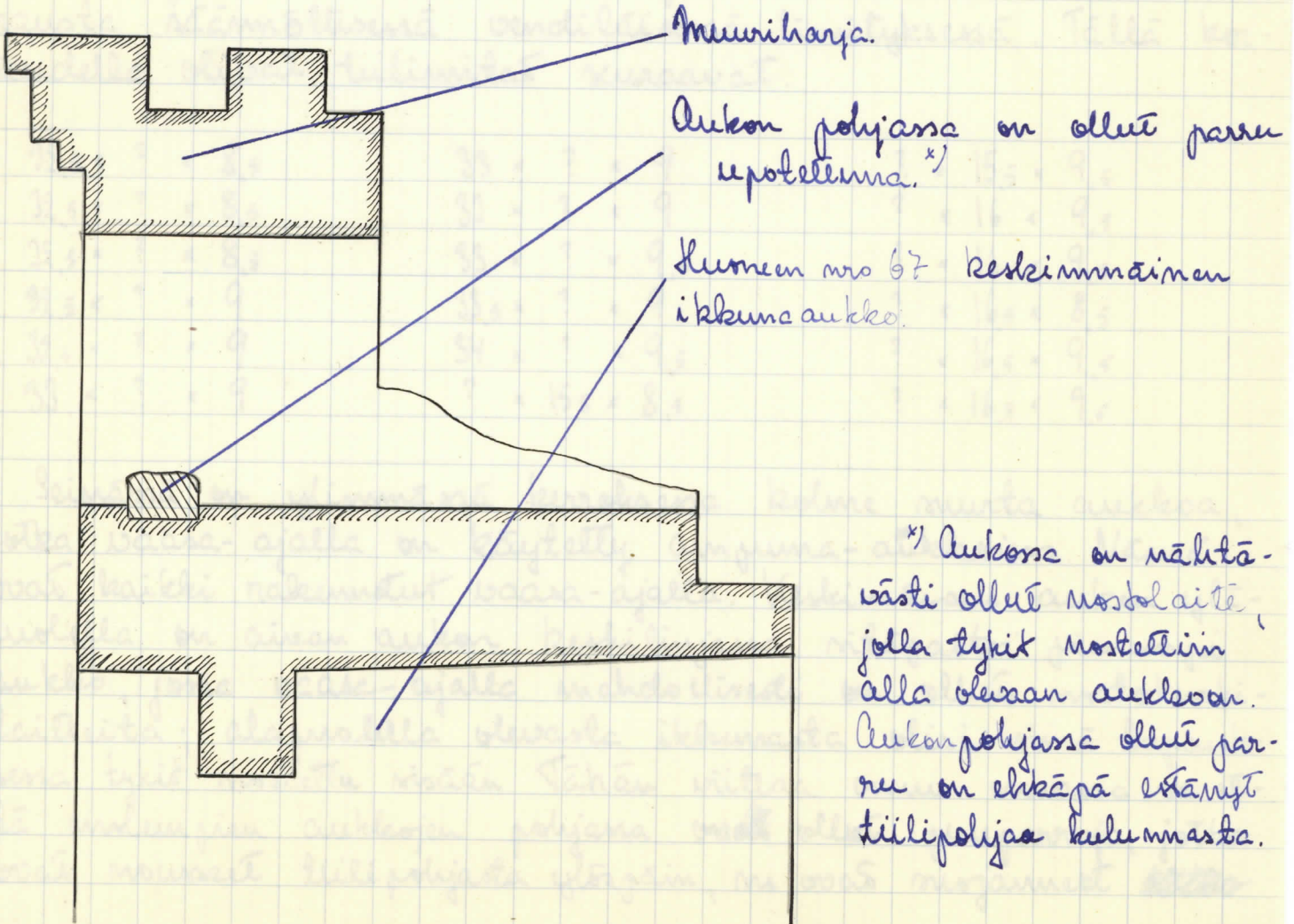
Aukon yllä on segmenttikaari, jossa on seuraavat mitat:

32,5 x 16,5 x 9,5
33 x 16,5 x 8,5
33,5 x 16 x 8,5

33,5 x 16 x 9
33,5 x 16,5 x ?
34 x 16,5 x ?

? x 15,5 x 8,5
? x 16,5 x 9,5

Piirros 5 länsiseinän keskilinjassa, aivan yläpäässä olevan pienen aukon pystysuora leikkaus.



Aukon pohja on, minnekin myöskin seinät, rakennettu yhdessä muun muurin limityksien kanssa. Tämä pohja on ainoastaan 13 cm paksu (yksi tiili sekä runsaasti laastia sen alla), ja sen jälkeen seura heti alla olevan suuremman aukon segmenttikaari, joka on ainoastaan 15 cm paksu (= yksi tiili syrjällään).

Tämän pienemmän aukon pohjassa on 32 cm ulkoseinästä muure, joka kulkee toimimuurin suunnassa, ja jonka leveys on 23 cm. Tämä muure menee kolona ristään aukon sekä pohjois- että eteläseinien alle, ja on ilmeisestä että tässä on ollut parvi, joka on pantu tämmöiseen samaan aikaan kuin muuri on muurettu. Pohjoispuolella oleva kolo on 90 cm syvä, eteläpuolella oleva 96 cm. Kolojen korkeus on 14 cm ja leveys 23 cm.

Aukon pohjassa ovat tiilet $31,5 \times 16,5 \times 8,5$, $32 \times 15 \times 8,5$, ja $33,5 \times 16 \times 8,5$.

Aukon koko korkeus on 88 cm ja leveys on 55 cm.

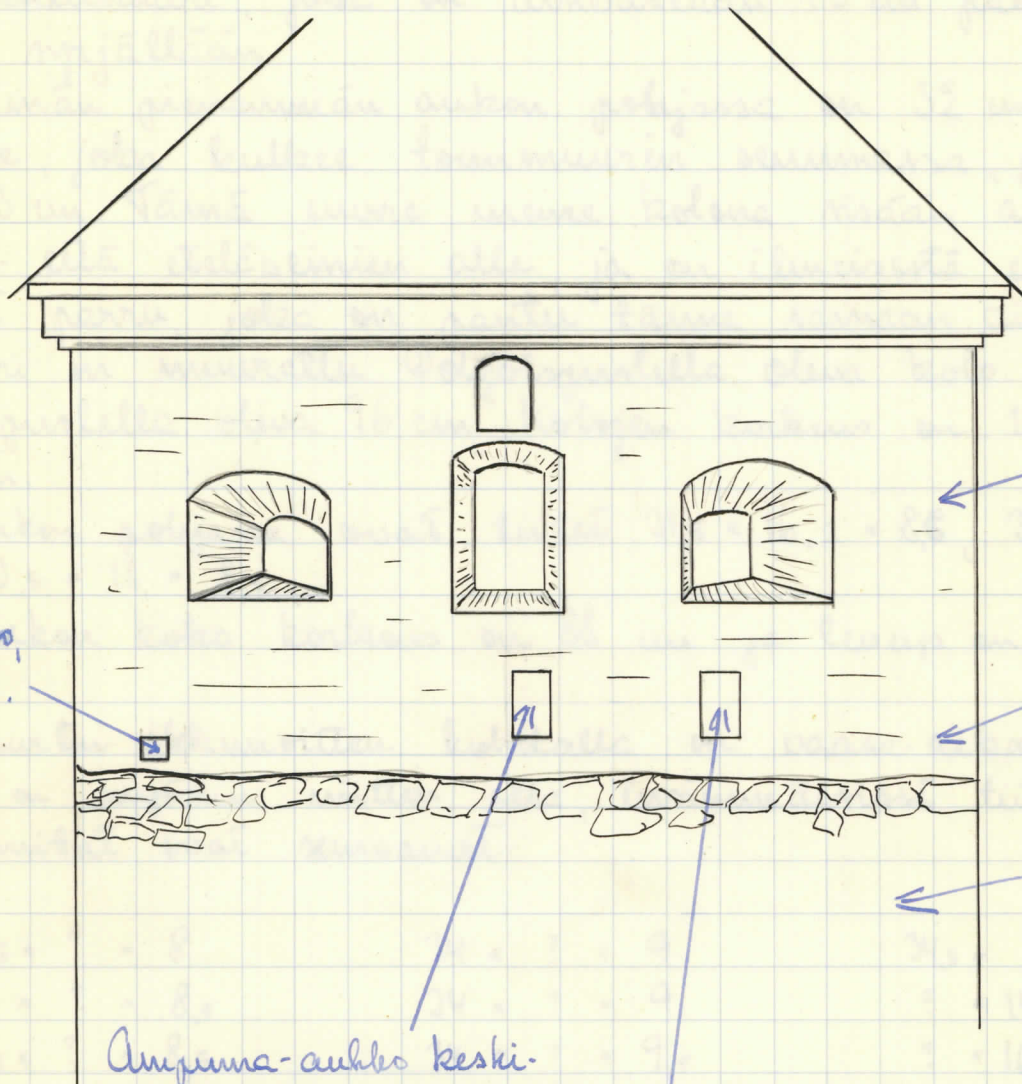
Suurten ikkunoitten kohdalla on vaasa- aikaisia tiilejä; niin on myöskin niitten alla, vanhemmissa tiilikerroksissa. Tiilimitat ovat seuraavat:

$30,5 \times ? \times 8$	$34 \times ? \times 9$	$34,5 \times ? \times 9,5$
$31 \times ? \times 8,5$	$34 \times ? \times 9$	$? \times 14,5 \times 8,5$
$33,5 \times ? \times 8,5$	$34 \times ? \times 9,5$	$? \times 16,5 \times 9$
$33,5 \times ? \times 9$	$34,5 \times ? \times 8,5$	$? \times 16,5 \times 9$
$34 \times ? \times 8,5$	$34,5 \times ? \times 9$	$? \times 16,5 \times 9,5$

Harmaahiriosan yläpuolella on nitäpaitoi ainakin kymmenen tiilikerrosta, jossa on vanhempia tiiliä. Ne ovat kaikesta päätäten kolmannelta rakennuskaudelta. Keskiajalla on toimin ylin osa muurin harja, siis ollut rakennettu tiilistä. Tiilimitat ovat seuraavat:

$27 \times ? \times 8$	$27,5 \times ? \times 8,5$	$28,5 \times ? \times 8,5$
$27 \times ? \times 9$	$27,5 \times ? \times 8,5$	$30 \times ? \times 8,5$
$27,5 \times 13,5 \times 8,5$	$28 \times 13 \times 8$	$? \times 13,5 \times 8$
$27,5 \times ? \times 8$	$28 \times ? \times 8,5$	$? \times 14 \times 8,5$
$27,5 \times ? \times 8$	$28 \times ? \times 8,5$	

Piirros 6. Yleiskuva lännitönnin länniseinästä.



Tiiliosa, vaa-
sa-ajalta täl-
le korkeudella

Tiiliosa, keski-
ajalta tällä
korkeudella.

Karvasakivi-
osa keskiajalta

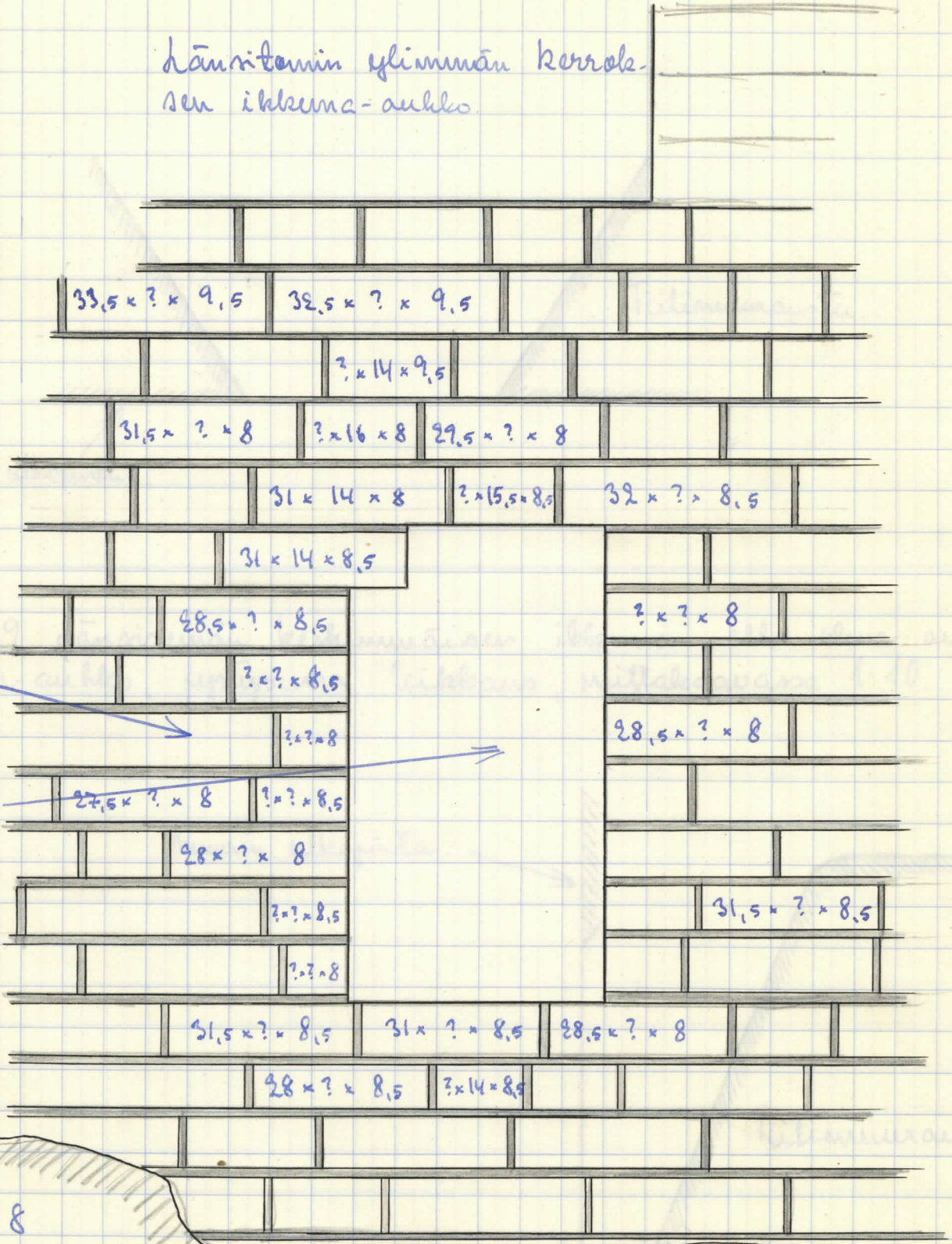
Parrunkolo,
piirros 13.

Ampuma-aukko keski-
ajalta, piirroksesi 7-12.

Ilmasto säilynyt ampuma-aukko keski-
ajalta, samantainen kuin toinen osuudella.

Piirros 7. Verhimmäisen ikkunan alla oleva ampuma-aukko edestä katsottuna. Mittakaava 1:10.

länkitämisen ylimmän kerroksen ikkuna-aukko



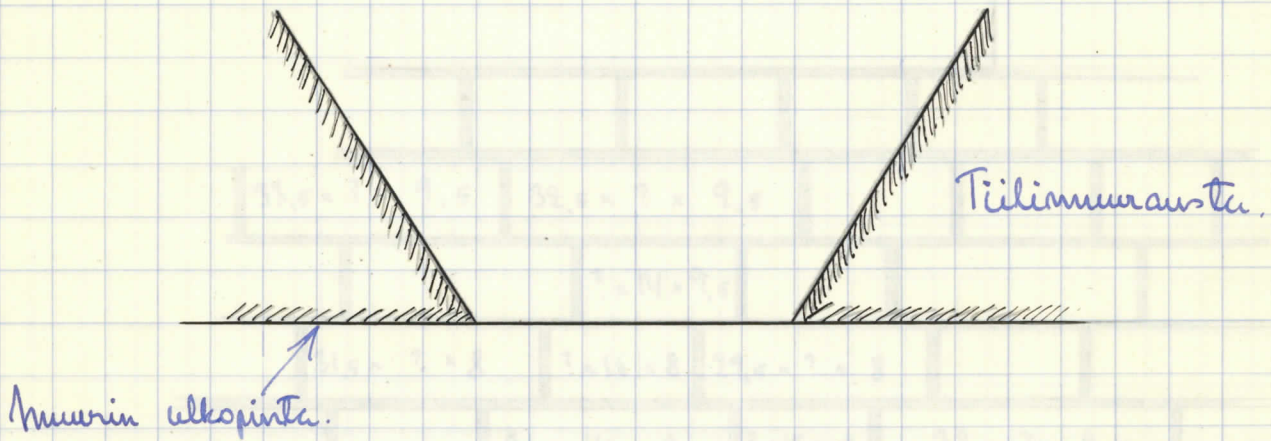
Tiilimuurausta keskijalalta.

Ampuma-aukko, jonka pohjapöytä on jyrkästi (piirros 9 seuravalla rivillä).

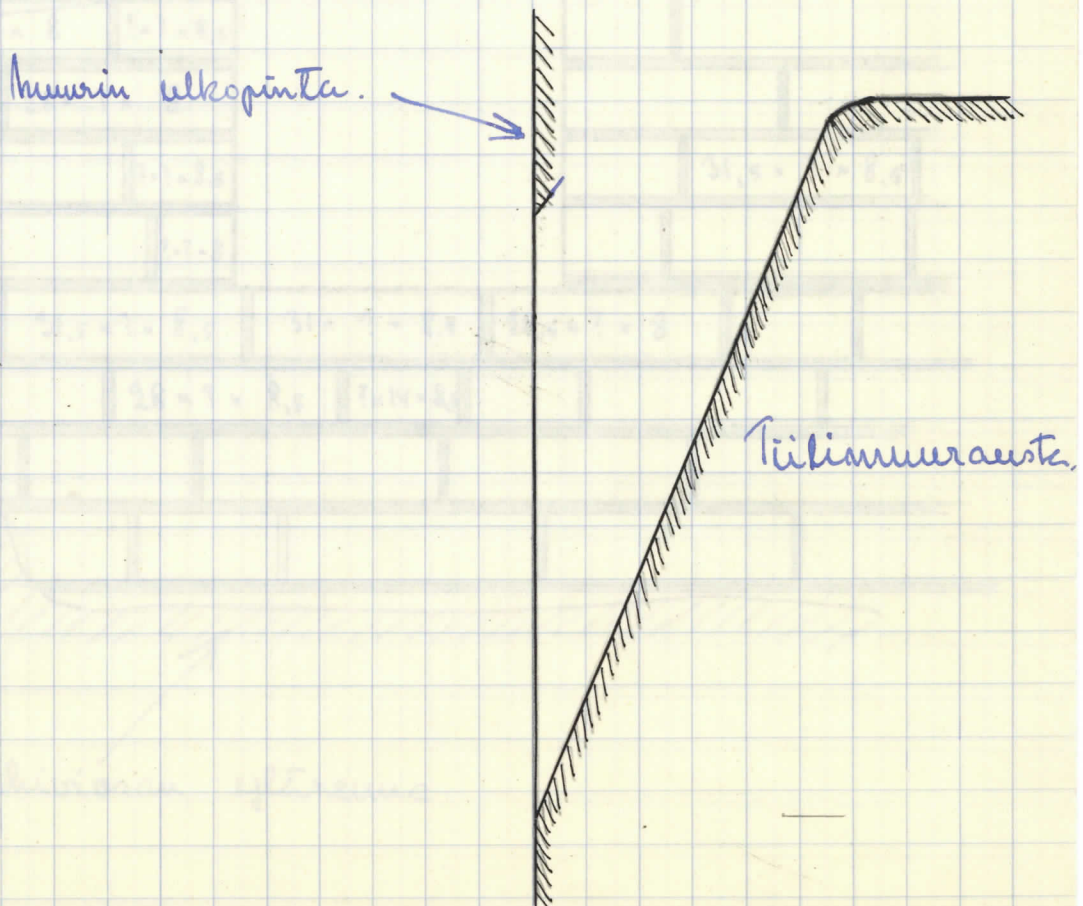
Aukko lasijänne risään päin (piirros 8 seuravalla rivillä).

Harmachiviosan yläreuna.

Piirros 8. länsiseinän keskimmäisen ikkunan alla oleva ampuma-
aukko, vaakasuora leikkaus, mittakaava 1:10.

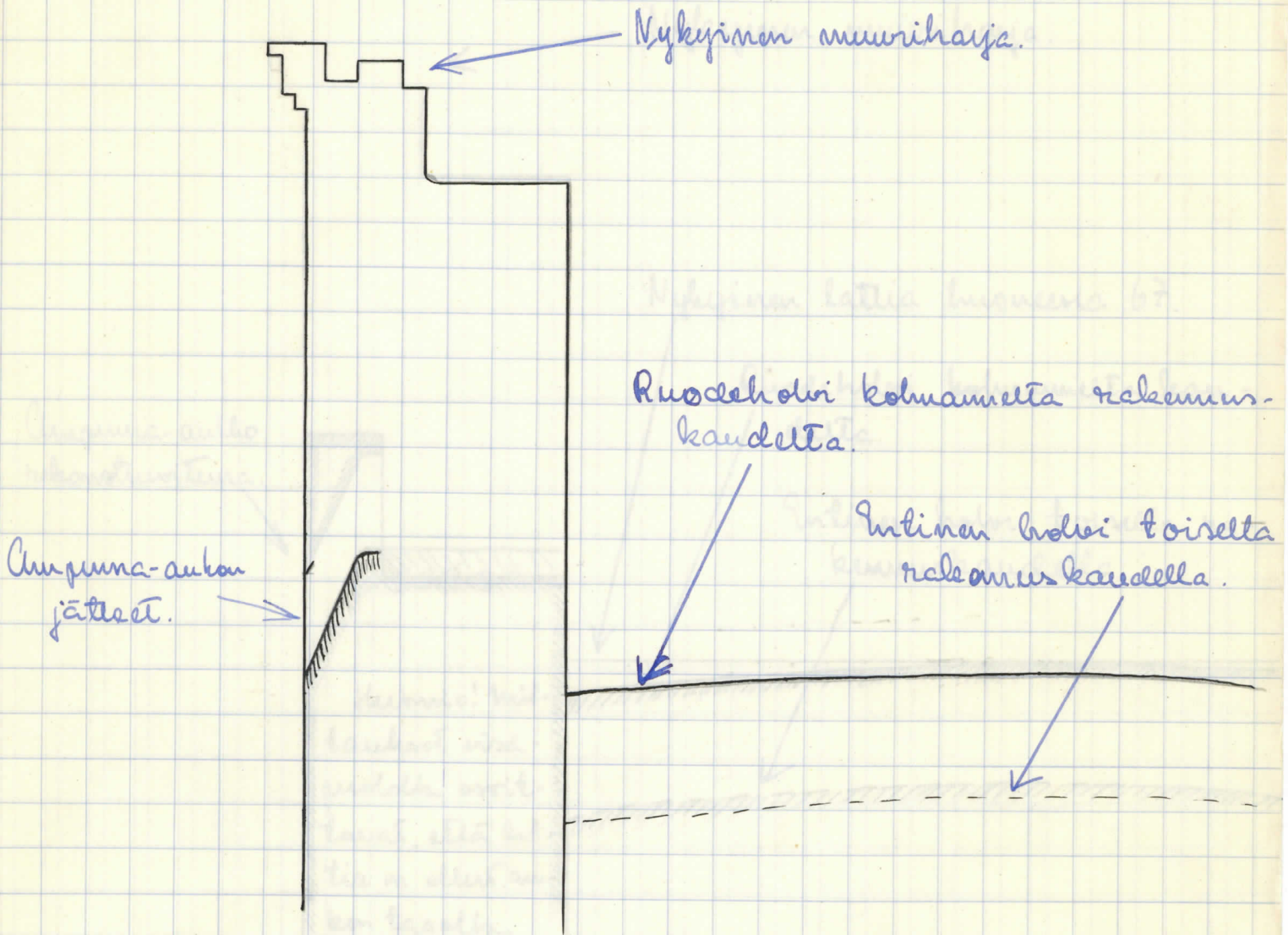


Piirros 9. länsiseinän keskimmäisen ikkunan alla oleva am-
puma-aukko, pystysuora leikkaus, mittakaava 1:10.



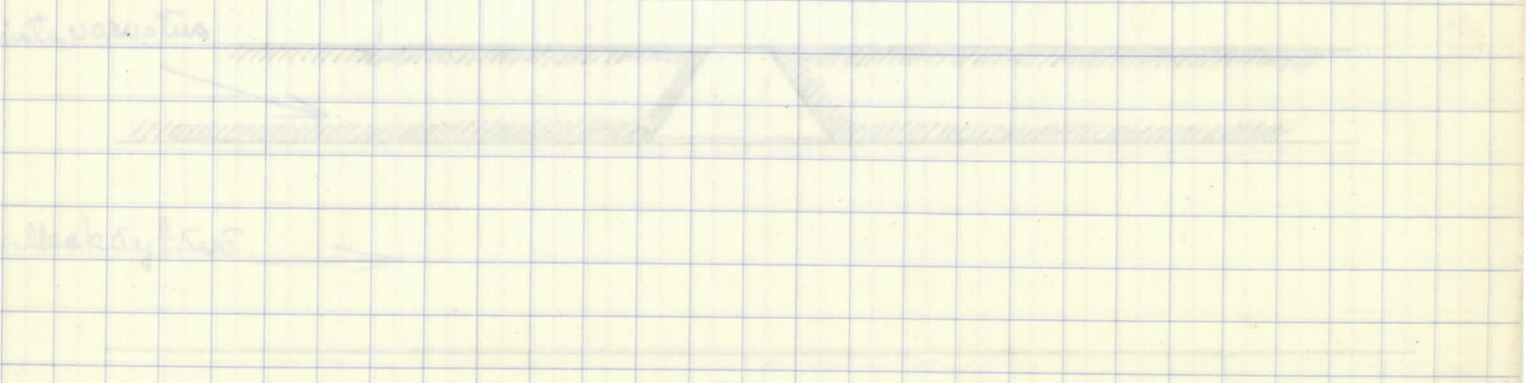
Piirros 10. Länneinän keskimmäisen ikkunan alla oleva ampuma-
aukko / lämmitönin ruodeholvin verrattuna, pystysuora leikkaus.

1:50

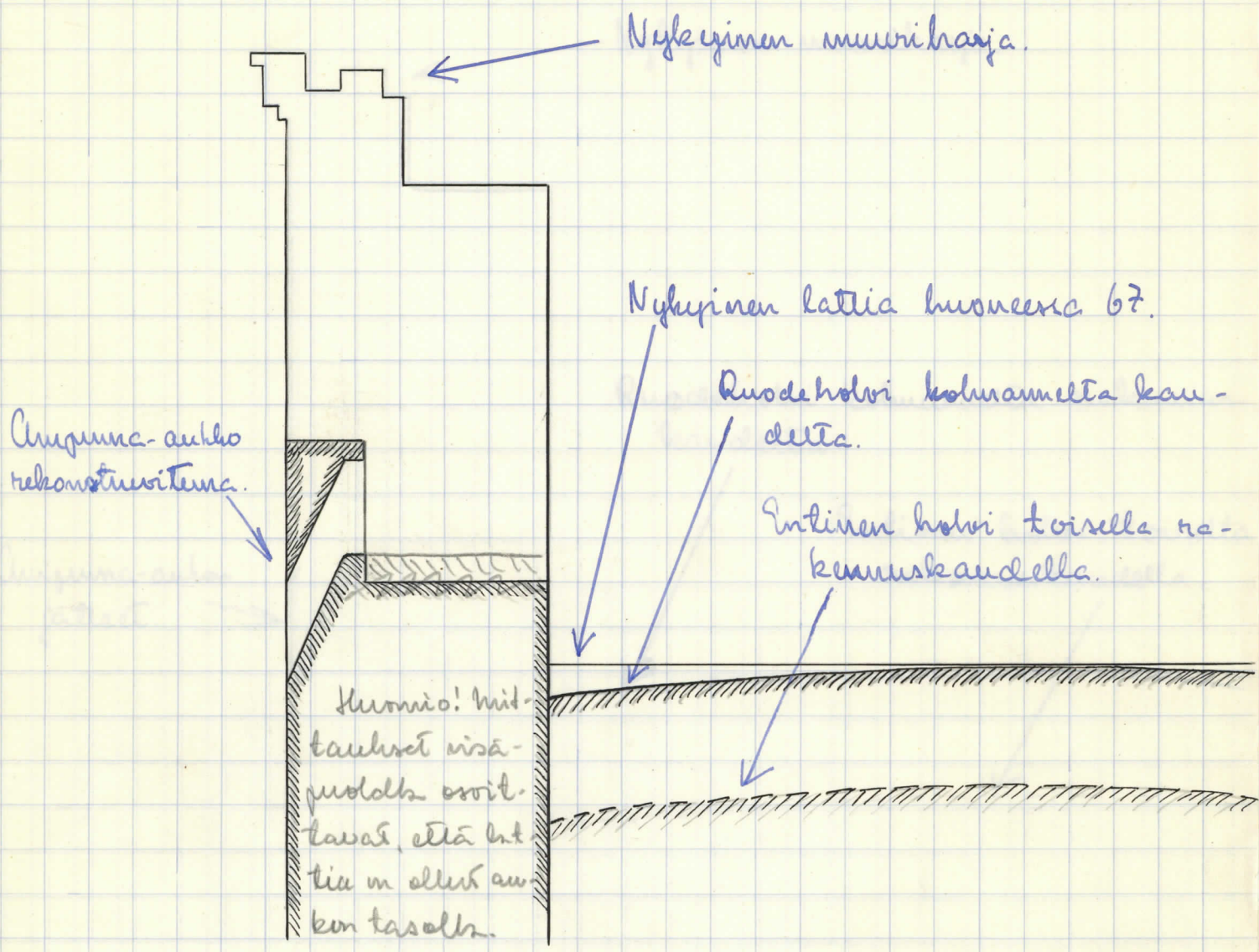


Piirros 11. Länneinän keskimmäisen ikkunan alla oleva ampuma-
aukko talonrakituksen osana, pystysuora leikkaus.

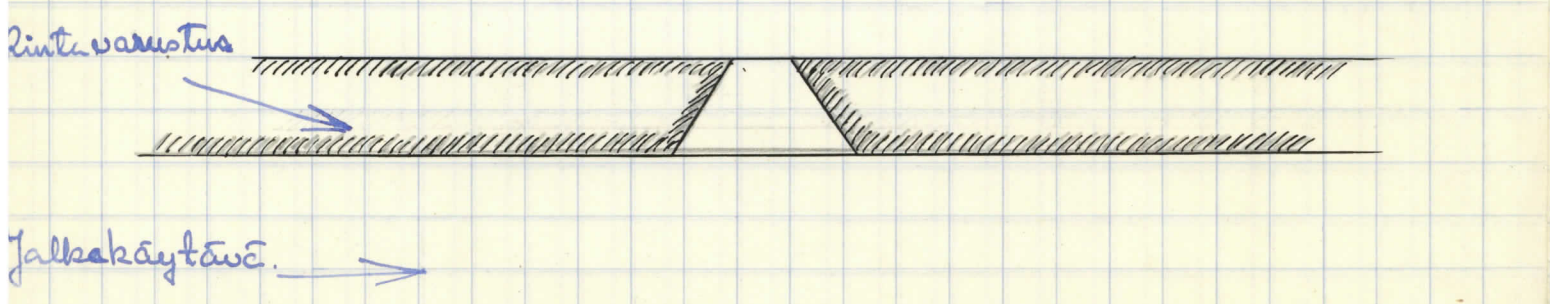
1:50



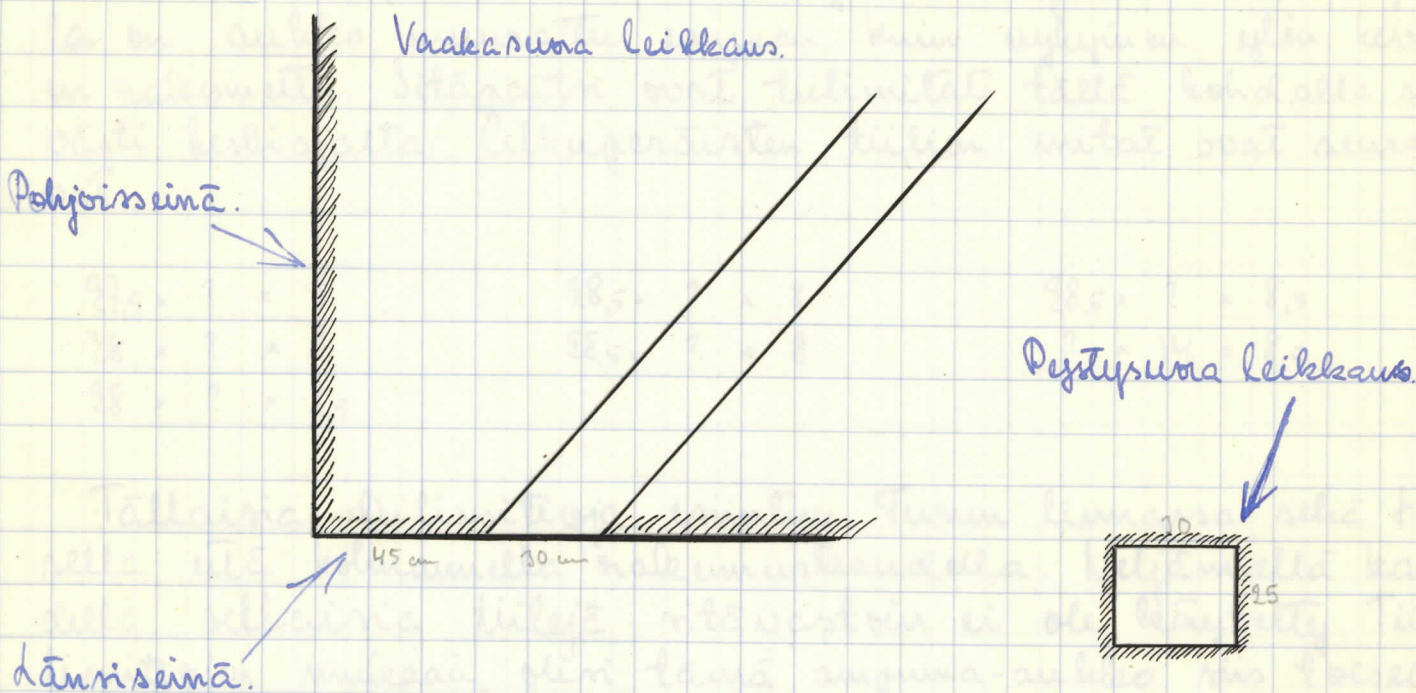
Piirros 11. länsiseinän keskimmäisen ikkunan alla oleva aumuma-
aukko, rekonstruktio, pystyrussa leikkaus. Mittakaava-
vana 1:50.



Piirros 12. länsiseinän keskimmäisen ikkunan alla oleva aumuma-
aukko, rekonstruktio, vaakasuora leikkaus. Mittakaavana 1:50.



Piirros 13 länniseinän polyjoispäässä oleva parunkolo harmaahiviosan ja tiiliosan rajan kohdalla. Mittakaava 1:50.



(Teksti jatkuu rivulta 15.)

Tässä keskiaikaisessa tiiliosassa tuli esille hyvin säilynyt ampuma-aukko (piirroksiset 6, 7, 8, 9, 10, 11 ja 12). Tämä ampuma-aukko sijaitti sivan seinän keskellä, ylimmän kerroksen keskimmäisen ikkunan alla sen keskiliinjasta hieman oikealle (piirros 6). Aukko oli 80 cm korkea ja 44 cm leveä. Sen yläreunasta oli 55 cm mainitun vaasa-aikaisen ikkunan alareunan; tämä oli viiri tiilikerrosta. Alareunasta (ampuma-aukon alareunasta) oli suunnilleen 40 cm harmaahivimuurauksen yläreunaan (piirros 7).

Aukko leveni jyrkästi risään päin (piirros 8). Sen pohja nousi jyrkästi ylöspäin (piirros 9), ja sen toisessa päässä oli vaakasuora nileä pinta (piirros 9). Tämä pinta oli aukon alareunaa 95 cm korkeampana. Aukko on siis ollut suunnattuna viistoon alas päin ja siitä ammuttu laukaus on suunnilleen mennyt kohti 1300-luvun meenrantaa.

Tämä ampuma-aukko on ihmeisesti ollut kapeassa rintatavarustuksessa, jonka takana on ollut leveä jalkakäytävä

(piirroksat 11 ja 12). Pu-Olof Westlundin kirjassa „Gripsholm unda vasatiden“ on samantapainen ampuma-aukko kuvattu rivulla 113.

Ampuma-aukko sijottus ja tiilimitat osoittavat kuitenkin selvästi, että aukko on jo keskiajalta. Vaasa-ajalla on aukko muurattu nyrseän kuin nyheinen ylin kerros on rakennettu. Sitäpaitsi ovat tiilimitat tällä kohdalla selvästi keskiajalta. Ulkuperäisten tiilien mitat ovat seuraavat:

$$\begin{array}{l} 27,5 \times ? \times 8 \\ 28 \times ? \times 8 \\ 28 \times ? \times 8,5 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 28,5 \times ? \times 8 \\ 28,5 \times ? \times 8 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 28,5 \times ? \times 8,5 \\ ? \times 14 \times 8,5 \end{array}$$

Tällaisia tiilimitteja esiintyy Turun linnassa sekä toisella että kolmannelle rakennuskaudella. Neljännellä kaudella sellaisia tiilejä sitävastoin ei ole käytetty. Tiilimittejen mukaan olisi tämä ampuma-aukko siis toiselta tai kolmannelle rakennuskaudelle, siis joko tapauksessa 1300-luvulta.

Voimme vielä verrata mainittua aukkoa tosin viimeistä edellisessä kerroksessa olevaan ruodeholviin. Tämä holvi on rakennettu kolmannelle rakennuskaudelle, ja jos sen päällä ajatellaan puulattia, olisi tämä lattia suunnilleen 50-60 cm korkeampi kuin ampumakerroksen jälkekkäytävän lattia. Ylimpänä olisi siis ollut sopiva ampuma-ullakko; korkeus ullakon lattiasta rintavaruustuksen yläreunaan olisi ollut suunnilleen 2 metriä.

Toisella rakennuskaudella oli tosin ylimmässä asuinhuoneessa sitävastoin toinen ruodeholvi, joka oli tasan 1 metri alempana kuin nyheinen holvi kolmannelle kaudelle. Kolmannelle rakennuskaudella on siis vanha holvi kehitetty ja uusi on rakennettu tilalle, mutta 100 cm entistä holvia korkeammalle. On mahdollista että koko torni on korotettu samalla mitalla; ampuma-aukko olisi siten tapauksessa kolmannelle rakennuskaudelle eli suunnilleen 1370-luvulta. Huolestuksen syynä voi olla se että tosin puolestuseros ja ylimmän kerroksen ruodeholvi vaurioituvat pölytyksessä ja pa-

23.
Lossa vuonna 1363.

Auhkan alapuolella ja yläpuolella on muutamia suurempia tiilejä, jotka ilmeisesti ovat vase-ajalta, jolloin seinää on korjattu. Näitten tiilien mitat ovat seuraavat:

$$31 \times 14 \times 8$$

$$31 \times 14 \times 8,5$$

$$31 \times ? \times 8,5$$

$$31,5 \times ? \times 8$$

$$31,5 \times ? \times 8,5$$

$$31,5 \times ? \times 8,5$$

$$32 \times ? \times 8,5$$

$$32,5 \times ? \times 9,5$$

$$33,5 \times ? \times 9,5$$

Korjauksissa vuonna 1950 mäkittiin auhkan muoto seinäpintaan.

Tämän auhkan eteläpuolella tuli erille toinen samanlainen aukko. Tämä toinen aukko oli aivan samalla korkeudella kuin ensin mainittu aukko, ja sen korkeus ja leveys olivat yhtä suuret. Välimatka aukkojen välillä oli 2 metriä. (piirros 6). Ilmeisesti on seinässä aluperin ollut monta samanlaista aukkoa.

Aivan harmaakiviosan yläreunan kohdalle oli 45 cm luoteiskulmasta parrunreikä, jonka korkeus oli 25 cm ja leveys 30 cm. (Piirroksiset 6 ja 13). Tämä reikä kulki viistoon spälle seinään sisään.

Pohjoisseinän tiilimitat muuriharjalta alaspäin.

Kaksi muuriharjan alapuolella on vaasa-aikaista muurausta, täällä on säännöllistä venditöistä limitystä. Tiilimitat ovat täällä seuraavat:

32 x ? x 8,5	33,5 x 16,5 x 9	? x 16 x 9
32 x ? x 8,5	33,5 x 16,5 x 9	? x 16,5 x 9,5
33 x 16,5 x 9,5	33,5 x 16,5 x 9,5	? x 16,5 x 9,5
33 x 16,5 x 9,5	33,5 x ? x 9	? x 16 x 9,5
33 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9	? x 16 x 9,5
33 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9	33,5 x ? x 9,5	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9	33,5 x ? x 9,5	? x 16,5 x 9
33 x ? x 9,5	33,5 x ? x 9,5	? x 16,5 x 9
33,5 x 16 x 9	33,5 x ? x 9,5	? x 17 x 8,5
33,5 x 16,5 x 9	34 x ? x 9	? x 17 x 9
33,5 x 16,5 x 9	34,5 x ? x 9	? x 17 x 9

Seinässä on ylimmänä kerroksessa kaksi ikkuna-aukkoa, tai oikeastaan aunguna-aukkoja, jotka molemmat ovat vaasa-ajalta. Tiilet ovat täällä vaasa-aikeiset ja ainoastaan muuratukset ovat myöhemmin uusitut. Seinän läntisellä puoliskolla olevassa aukossa ovat seuraavat mitat:

29,5 x ? x 9	33 x ? x 9	? x 17 x 9
30,5 x ? x 9	33,5 x ? x 9	? x 17,5 x 9
30,5 x ? x 9	33,5 x ? x 9,5	? x 17,5 x 9,5
31 x ? x 9	? x 17 x 9	? x 17,5 x 9
31 x ? x 9,5	? x 17 x 9	
33 x ? x 9	? x 17 x 9	

Seinän itäisellä puoliskolla olevassa aukossa on samanlaisia tiilejä kuin läntisellä puoliskolla olevassa aukossa. On ilmeistä että molemmat aukot muurattiin samaan aikaan kuin itse muuri. Tiilimitat toisa toisensa aukossa ovat seuraavat:

$32 \times ? \times 8$
 $32,5 \times ? \times 8,5$
 $32,5 \times ? \times 8,5$
 $32,5 \times ? \times 8,5$
 $33 \times ? \times 9,5$
 $33 \times ? \times 9,5$
 $33,5 \times ? \times 9,5$

$34 \times ? \times 9,5$
 $34 \times ? \times 9,5$
 $34,5 \times ? \times 9$
 $? \times 15,5 \times 8,5$
 $? \times 16 \times 8,5$
 $? \times 16 \times 9$
 $? \times 16 \times 9$

$? \times 16 \times 9,5$
 $? \times 16,5 \times 9$
 $? \times 16,5 \times 9$
 $? \times 16,5 \times 9,5$
 $? \times 17 \times 9$
 $? \times 17 \times 9,5$

Myöskin näitten aukkojen alla on pääasiassa vaasa-ai-
kaista muurausta, linnitys on vendiläinen. Tiilimitat ovat
tässä seuraavat:

$33 \times ? \times 8,5$
 $33 \times ? \times 8,5$
 $33,5 \times ? \times 9$
 $33,5 \times ? \times 9,5$
 $34 \times ? \times 8,5$
 $34 \times ? \times 9$
 $34 \times ? \times 9$
 $34 \times ? \times 9$

$34 \times ? \times 9$
 $34 \times ? \times 9$
 $34 \times ? \times 9$
 $34 \times ? \times 9,5$
 $34 \times ? \times 9,5$
 $34 \times ? \times 9,5$
 $34 \times ? \times 9,5$
 $34,5 \times ? \times 10$

$34,5 \times ? \times 9$
 $? \times 16 \times 8,5$
 $? \times 16 \times 9$
 $? \times 16 \times 9,5$
 $? \times 16,5 \times 9$
 $? \times 16,5 \times 9$
 $? \times 16,5 \times 9,5$
 $? \times 17 \times 9,5$

Muutamassa paikassa on myöhemmin tehty korjauksia, ti-
let ovat pienet ja tummanpunaiset, aivan kuin toimin etelä-
puolisessa seinäpinnassa. Kolmessa paikassa on tiiliä pantu sei-
somaan pitkillä rivoillaan, niin että päät ovat ulospäin.
Kaikki nämä kolme tiilinauhaa ovat itäisellä puolella
ylin on tällä puolella olevan ikkuna-aukon pohjan korkeu-
della lähtien siitä päin koillista kulma; toiset tiilinauhat
ovat muutamia tiilikeroja tämän ensimmäisen alla. Ylin
tiilinauha on 370 cm pitkä, ja siinä on ainoastaan
vaasa-ajaisia tiilejä, mitat ovat $? \times 16,5 / 17 \times 9 / 9,5$. Koh-
dessa toisessa tiilinauhassa on miedompia tiilejä mitat
ovat tässä $? \times 13 / 14 \times 8 / 9$. Näistä on ylempi tiilinauha 150
cm pitkä; alempi, joka on heti toisen nauhan alla, on
170 cm pitkä.

Tässä tornissa on ainoastaan ylin kerros rakennettu ti-
leistä se rakennettiin vaasa-ajalle. Tästä alaspäin on
torni muurattu harmaista kiveistä, se tapahtui jo linnan
toisella rakennuskaudella. Aivan tämän harmaakivimuu-

ranksen yläpuolella on osittain toisenlaisia tiilejä kuin
 ne ehdottomasti vasa-aikaisia tiilejä, joiden mitat o-
 vat mainitut ylempänä. Sen nijaan täällä alemmas ei
 esiinny mitään säännöllisiä malleja, vaan täällä on
 monta erilaista mitalia. Tiilien mitat ovat seuraavat:

27 x ? x 8,5	27,5 x ? x 9,5	31,5 x ? x 8,5
27 x ? x 8,5	27,5 x ? x 9,5	31,5 x ? x 9,5
27 x ? x 8,5	28 x ? x 8	? x 12 x 7,5
27 x ? x 9,5	28 x ? x 9	? x 13 x 8
27,5 x ? x 8	28 x ? x 10	? x 13 x 8,5
27,5 x ? x 8	29 x ? x 8	? x 13 x 8,5
27,5 x ? x 8,5	30 x ? x 8	? x 13 x 8,5
27,5 x ? x 8,5	30 x ? x 8,5	? x 14 x 8
27,5 x ? x 8,5	30 x ? x 8,5	? x 15 x 8
27,5 x ? x 9	30 x ? x 8,5	? x 15,5 x 8,5
27,5 x ? x 9	30 x ? x 9,5	
27,5 x ? x 9	31 x ? x 9,5	

Tämä tiilimuuraus, joka ilmeisesti on vanhempi kuin
 vasa-aikainen muurauk (se on ehkä muodostanut muu-
 rikujan harmaakivitoimissa) nousee harmaakiviseinästä
 noin 6-10 tiilikerrosta. dimitys on epäsäännöllinen.

Länritornin läntinen julkisivu.

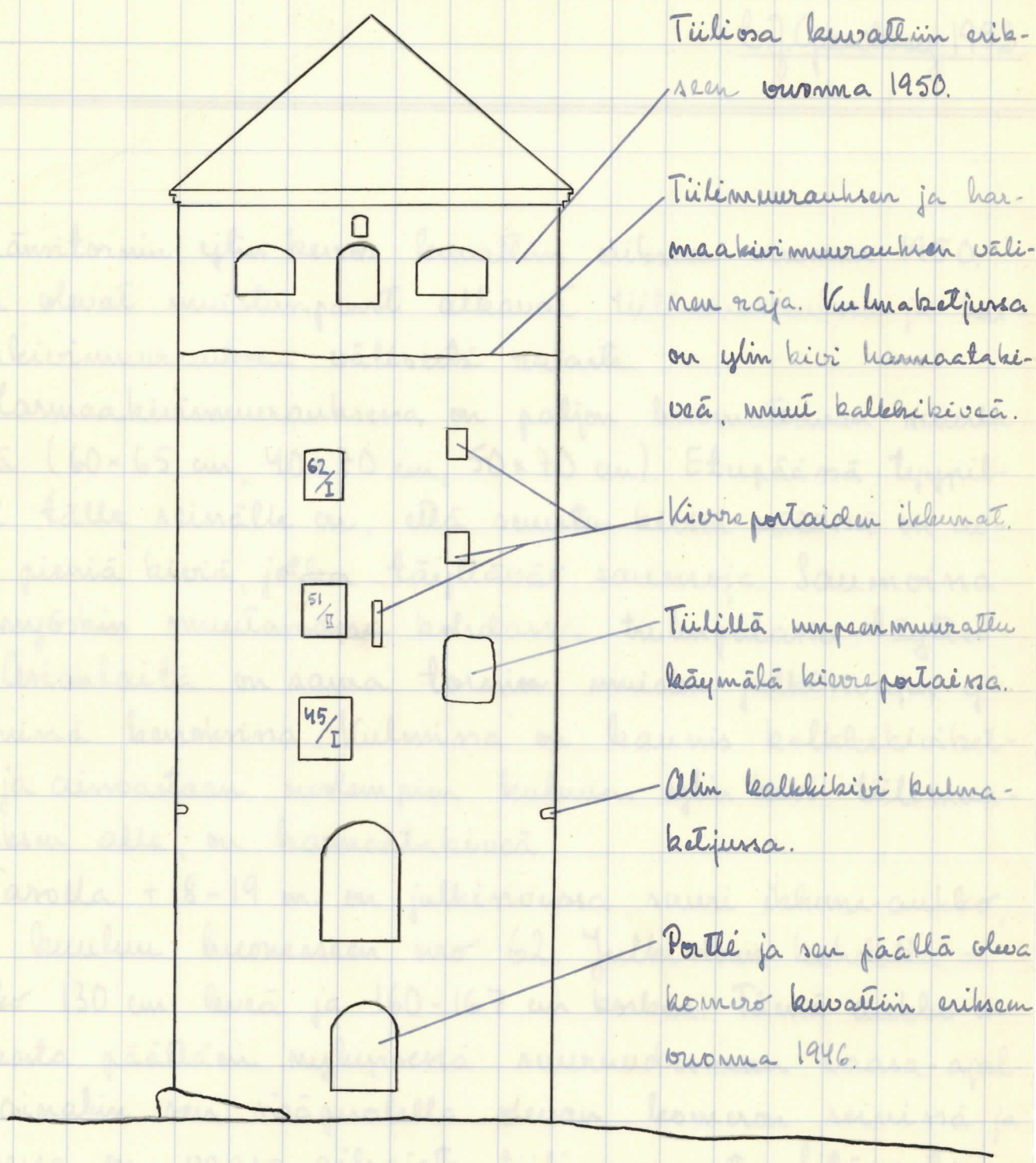
L. J. Gaedberg 1953.

Länritornin ylin keeros kuvattiin aikseen vuonna 1950. Alla olevat muistinpäivät alkavat tiilimuurauksen ja harmaakivimuurauksen välisestä rajasta.

Harmaakivimuurauksessa on paljon huomattavan suuria kiviä (60×65 cm, 40×70 cm, 50×70 cm). Etupäässä tyypillistä tälle seinälle on, että suurten kivienvälissä on aivan pieniä kiviä, jotka täyttävät saumoja. Saumoissa on myöskin muutamassa kohdassa tiilenpalasia täytteinä. Ariankaita on sama tornissa muiden julkisivujen ylemmissä kerroksissa. Kulmissa on kaunis kalkkikiviketju, ja aivanastaan molempien kulmien ylin kivi tiilimuurauksen alla on harmaatakiveä.

Tavolla +18-19 m. on julkisivussa suuri ikkuna-aukko, joka kuuluu huoneeseen nro 62. Julkisivun kohdalla on aukko 130 cm leveä ja 160-167 cm korkea. Tämä aukko on kaikista päältäen nykyisessä suuruudessaan vaasa-ajalta, ainakin sen risäpuolella olevan komeron seinissä ja holvissa on vaasa-aikeista tiilimuurauksia. Sitä vastoin ovat aukon julkisivun kohdalla olevat piset sekä aukon tiilikäärä uudempaa muurauksia. Pielä on korjattu jostakin vaasa-ajan jälkeen, ja sen tähden esiintyy pidiä monta eritaista tiilikäpiä. Päällä oleva kaari,

Piirros 1. Uusi kuva lännitornin läntisestä julkisivusta. Kaavaan 1:200.



joka on 15 cm paksu, on niin loiva, että karumi, joka oli ikkunansa ennen paloa, oli tehty suoralla yläreunalla.

On vaikeata sanoa millainen ikkuna-aukko oli julkisivun kohdalla vaasa-ajalla, mutta tuntuu ainakin niittä, ettei mitään pykälää ollut olemassa, vaan että karni jo silloin oli aivan seinälinjassa. Julkisivussa olevan muurauksen perusteella on myöskin mahdollista sanoa onko aukon laiteena alunperin ollut segmenttikaaresi, vai onko karni aina ollut yhtä suora kuin nyt. (Kun nämä muistimpanot kirjoitetaan on ikkuna-aukon vasäpuolella olevan korneron holvi ja seinät vielä suurimmaksi osaksi rappauksen peitossa.) Aukon eteläpuolella on yhdessä kohdassa suuri harmaa kivi (40x45 cm), joka ulottuu karniin saakka.

Pienien ja kaaren tiilimitat julkisivussa ovat seuraavat (tiilimitat nro 1):

28 x 14 x 8	? x 13 x 7	? x 13,5 x 7,5
28 x ? x 7	? x 13 x 7	? x 13,5 x 8,5
30 x 14 x 8	? x 13,5 x 7	? x 14 x 7
30 x 14 x 8	? x 13,5 x 7	? x 14 x 7
? x 13 x 5,5	? x 13,5 x 7	? x 14 x 7
? x 13 x 9	? x 13,5 x 7,5	

Kolme metriä yllä kuvattua ikkuna-aukon alapuolella on toinen suuri ikkuna-aukko, joka kuuluu huoneeseen 51. Aukko on 194 cm korkea ja 151 cm leveä. Aukko on kalettu 30 cm:n tiilikaaressa, joka on niin leveä, että karni, joka oli aukonsa aivan yläpuolella, oli tehty suoralla yläreunalla. Myöskin tässä tapauksessa on karni ollut aivan ulkopinnassa, eikä mikään seikka viittaa siihen, että aivanlaite olisi ollut toinen vaasa-ajalla. Sisäpuolella

olevan komeron seinät ovat vaasa-ajalla, mutta aukon
 pidiä ja kaarta on kevyttä niin, etsi niissä laida olla
 paljon alkeperäisiä tiiliä. Itäpuolella tulee yhdessä
 paikassa harmaakivi aivan lähelle karnia, ainoastaan 4
 cm eroaa. Tiilimuurauksen keup on itäpuolella (yllä-
 mainittua kohtaa lukuunottamatta) 22-54 cm, pohjois-
 puolella 12-79 cm. Aukon alapuolella on 1-4 tiilivarvia,
 yläpuolella 50-70 cm (kaari selvä 2-5 tiilivarvia).

Niin kuin jo yllämainittiin ei tiilimuuraus
 pidissä ja kaareissa voi olla vaasa-ajalla. Sisäpuolella
 huomaa selvästi, että pidiät ovat komerojen seinä muo-
 roimmat. Siitä huolimatta on tiilimuurauksen pidiä ja
 kaareissa kaartaaltaan sama; aukon koko tiilimuuraus
 julkisivunsa on siis peräisin yhdestä ainoasta keijauk-
 sesta (joitakin pieniä yksityiskohtia lukuunottamatta).
 Tiilimitat ovat seuraavat (tiilimitat nro 2):

26,5 x ? x 7	28 x ? x 7	29 x ? x 7,5
26,5 x ? x 8,5	28 x ? x 7,5	? x 13 x 7
27,5 x ? x 7	28,5 x ? x 7	? x 13 x 7
27,5 x ? x 8	28,5 x ? x 7,5	? x 13,5 x 7
28 x ? x 7	28,5 x ? x 7,5	? x 14 x 7,5
28 x ? x 7	28,5 x ? x 8	? x 14 x 7,5
28 x ? x 7	28,5 x ? x 8	

Tämän suuren aukon yläpuolella on keskiajalla ol-
 lut pienempi ja kapeampi ampuma-aukko, jonka ylin
 osa vielä on näkyvästi sisäpuolella. Suuren aukon pääl-
 lä oleva uudempi tiilimuuraus menee keuitenkäin niin

korkealle, etsi aukkoa näy ulkopuolelta. Tiilimuurauksen yläreunassa on kuitenkin muutamia vanhempia tiiliä, joiden mitat ovat (tiilimitat nro 3):

$$28 \times ? \times 7,5$$

$$30 \times ? \times 8$$

$$31 \times ? \times 9$$

$$30 \times ? \times 8$$

$$31 \times ? \times 8,5$$

Suuren ikkunan eteläpuolella on korkea ja kapea ampuma-aukko, jonka sisäpuolella on suurempi komero, aukko levenee sisäänpäin. Komero on kierreportaiden seinänsä neljänmen kerroksen tarolla. Aukon korkeus ulkopinnan kohdalla on 125 cm ja leveys on 19 cm. Tiilimateriaali on tässä vanha. Eteläpuolella on 45-57 cm leveä tiilimuuraus, pohjoispuolella on 15-26 cm leveä tiilimuuraus pöydässä. Pohjoispöydässä, sen alaosassa on sen lisäksi harmaatakiveä. Terävät kulmat on muurattu tiilillä, ~~joihin~~ joihin terävä muoto on hakattu. Aukon päällä ja alla on harmaatakiveä. Tiilipinta on ollut rapattuna. Yhdessä rappauskerroksessa, ei kuitenkaan alimmaisessa, on punaista väriä. Tiilien mitat ovat seuraavat (tiilimitat nro 4):

$$26,5 \times ? \times 8,5$$

$$26,5 \times ? \times 9$$

$$27 \times ? \times 8,5$$

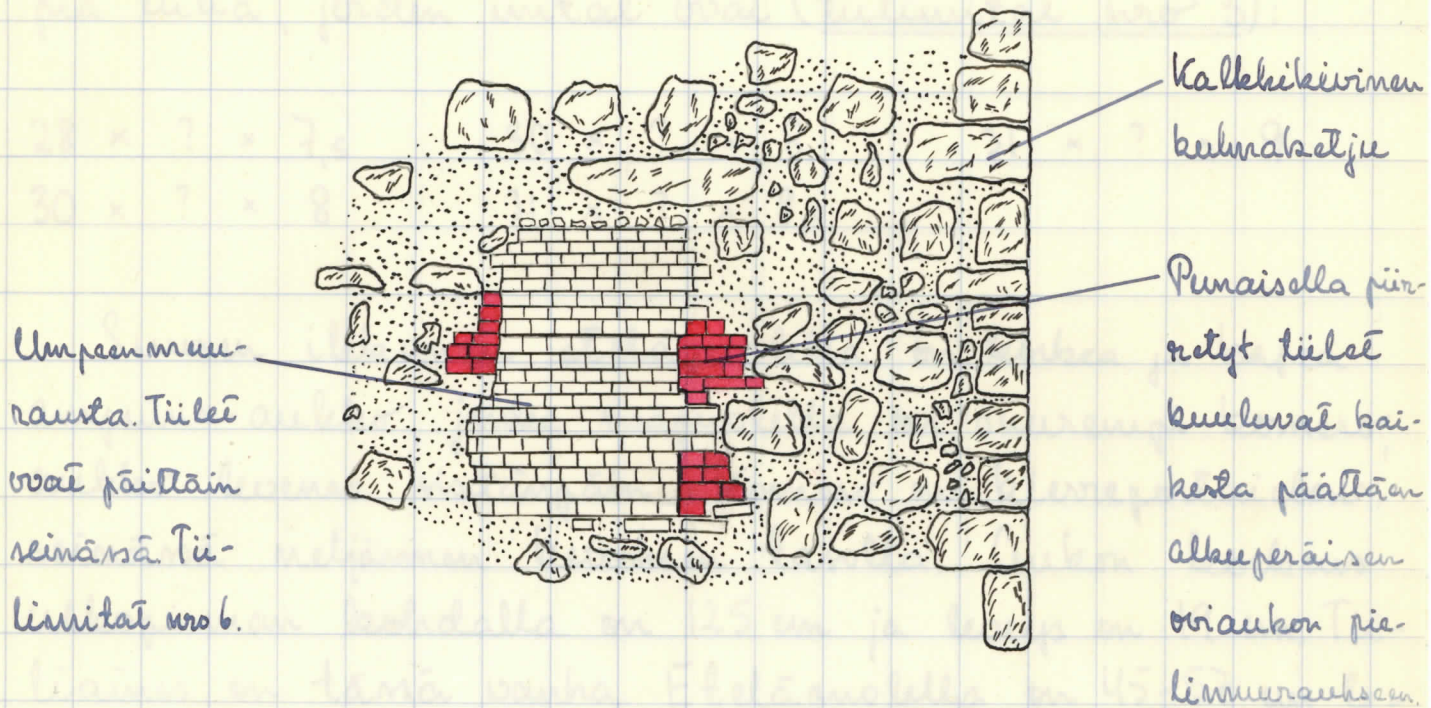
$$26,5 \times ? \times 9$$

$$26,5 \times ? \times 9$$

$$? \times 12,5 \times 9$$

Harmaakivimuurauksensa on myöskin tällä tarolla runsaasti pieniä kiviä (ja myöskin joku tiili tai tiilipala) suurten kivien välissä. Seuraus on melko runsas, ja monin paikoin menee laasti kivien reunojen päälle,

Piirros 2. Kierreportaiden ympäröimästä käymälän oviaukko.
Kaavaan 1:50.



jopa 10 cm:äkin. Monin paikoin näyttää siltä, että harmaat kivet kokonaisuudessaan ovat olleet slammauksen peittäminä. Monin paikoin näkee myöskin punaista väriä slammauksessa, mutta rinnä missä on monta kerrosta päällekkäin, esim. saumoissa, ei väriä kehitäkaan ole alimmassa kerroksessa.

Suunnilleen tavolla + 11-12 m. on umpenmuuratun aukkoo, joka on kuulunut siihen käymälään, joka on ollut kierreportaiden seinässä, neljän kerroksen tavolla (piirros 2). Aukon piletit ovat olleet tiiltä. Pohjoispuolelta on säilynyt 60 cm korkea osa (6 tiilikerrosta). Eteläpuolelta on säilynyt kaksi osaa, toinen on 6 tiilikerrosta korkea, toinen 4 tiilikerrosta korkea. Pohjoispuolelta tiilimuuraus on 15-25 cm leveä, eteläpuolelta tiili-

muuraus on 15-45 cm leveä. Koko seinässä olevan tiilipinnan (pideet ja mupeenmuuraus) leveys on 155-170 cm, ja sen korkeus on 210 cm. Aukon pidiän välinen leveys on 125 cm. Tiilimuraus päättyy ylhäällä suoralla liittymyksellä, mitään kaarta ei ole olemassa. Vanhoja tiiliä ei ole päällä. Myöskin alhaalla on melko runsas päätte.

Alkuperäisen oviaukon pidiän tiilimitat ovat seuraavat (tiilimitat nro 5):

$31 \times ? \times 8,5$	$? \times 13 \times 8,5$	$? \times ? \times 9,5$
$31,5 \times ? \times 8,5$	$? \times 13,5 \times 8,5$	$? \times ? \times 9,5$
$? \times 13 \times 8,5$		

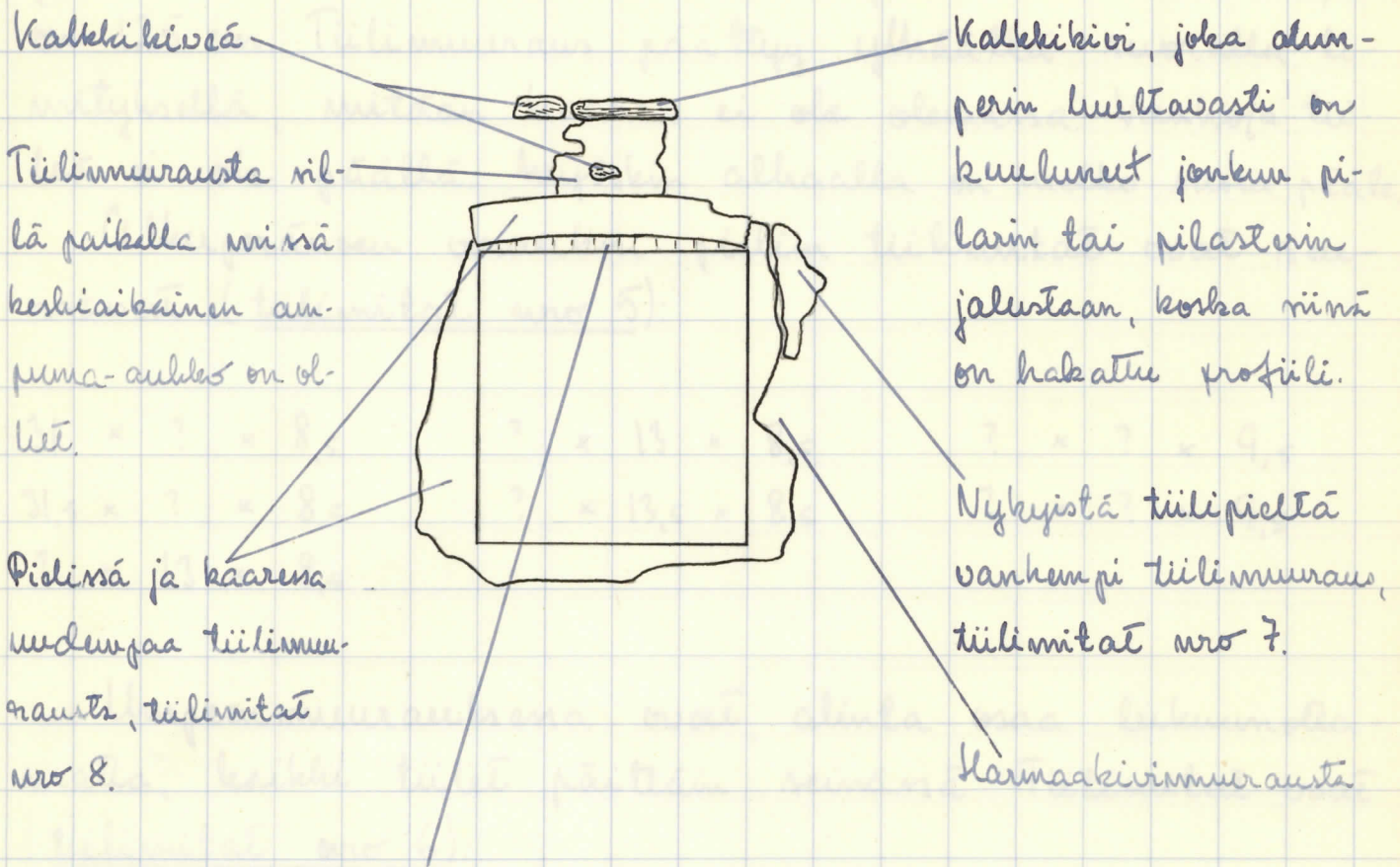
Mupeenmuurauksessa ovat, alinta osaa lukuunottamatta, kaikki tiilet päittäin seinässä. Tiilimitat ovat (tiilimitat nro 6):

$28 \times ? \times 7,5$	$? \times 14,5 \times 7,5$	$? \times 15 \times 7,5$
$28,5 \times ? \times 7,5$	$? \times 14,5 \times 7,5$	$? \times 15 \times 7,5$
$28,5 \times ? \times 7,5$	$? \times 14,5 \times 7,5$	$? \times 15 \times 7,5$
$29,5 \times ? \times 7,5$	$? \times 14,5 \times 7,5$	$? \times 15 \times 7,5$
$? \times 14,5 \times 7$		

Mupeenmuurauksessa ovat tiilet ovat verrattain nileäpintaisia, tummanpunaisia ja kellertäviä.

Tasolla +8.50-10.50 on julkisivun suurin ikkuna-aukko, joka kuuluu huoneeseen nro 45. (Piirros 3). Aukko on 184 cm leveä ja 200 cm korkea. Pidet ovat melko uutta ti-

Piirros 3. Ykköna-aukko 45/I, edestä katsottuna. Kaavaan 1:50.



Kaaran alla oleva tiilimuuraus, joka on levännyt puukaarmin päällä.

limuurauksen tiilet ovat tummanpunaisia ja kovia. Pielimuurauksen leveys on pohjoispuolella 25-40 cm, eteläpuolella 25-50 cm lukuunottamatta yhtä kohtaa, missä harmaakivi menee melkein kaarmin saakseen. Päällä oleva kaari on 30 cm paksu ja melko loiva. Kaarmin yläpää on ollut suora. Kaaran ja kaarmin välissä on ollut tiilikeros täytteenä (piirros 3). Eteläpuolella on mahdollisesti sama onko ikkuna-aukossa

ollut pykälä vaasa-ajalla. Lähinnä tuntee nittä, että kaarmi jo 1500-luvulla on ollut ulkopinnan tarossa. Eteläpieleen yläosassa on pieni osa vanhempaa tiilimuurausta (piirros 4). Tämä muuraus alkaa 19 cm nykyisestä pidestä, sen korkeus on 95 cm (10 tiilikerrosta) ja sen leveys 10-28 cm. Tiilimitat ovat (tiilimitat nro 7):

$$27,5 \times ? \times 7,5$$

$$27,5 \times ? \times 7$$

$$? \times 13,5 \times 8$$

Suurin ikkuna-aukon pidiin ja kaarien tiilimitat ovat (tiilimitat nro 8):

$$27,5 \times 13,5 \times 7$$

$$? \times 13 \times 6,5$$

$$? \times 13,5 \times 6,5$$

$$27,5 \times ? \times 7$$

$$? \times 13 \times 7$$

$$? \times 13,5 \times 7$$

$$28 \times 13,5 \times 7$$

$$? \times 13 \times 7$$

$$? \times 13,5 \times 7$$

$$28 \times 13,5 \times 7$$

$$? \times 13 \times 7,5$$

$$? \times 13,5 \times 7$$

$$28 \times 13,5 \times 7$$

$$? \times 13,5 \times 6,5$$

$$? \times 13,5 \times 7$$

$$28 \times ? \times 7,5$$

$$? \times 13,5 \times 6,5$$

$$? \times 13,5 \times 7,5$$

$$28 \times ? \times 8$$

Ikkuna-aukon kaaran päällä on tiilimuurausta tasaan 50 cm. Muurauksen leveys on alimman tiilikerroksen tavalla 130 cm ja ylimmän tiilikerroksen tavalla 70 cm. Tiilimuurauksessa on myöskin yksi kalkkikivi, 24×12 cm (piirros 3). Tällä paikalla on ollut keskiaikainen ampumaseinä, mutta sen pidiä ei kuitenkaan enää ole näkyvissä ulkopuolelta. Yhdessä tiilensä on tosin hakattu viistopinta, mutta tiili ei voi olla alkuperäisessä paikassaan, koska viistopinta on päin tiilimuurauksen polyjoispuo-

Piirros 4. Hakatulla viistopinnalla varustetun tiilen asema muurissa. Kaavaan 1:10.



Harmaakivi. Siitä vasem-
malle (pohjoiseen päin) ai-
noitlaan harmaakivimuu-
rausta.

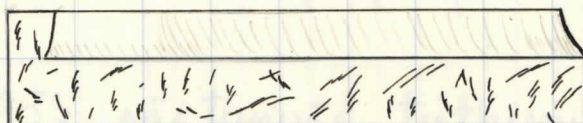
lella olevaa harmaakivimuurausta. (Piirros 4). Tiilen pak-
suus on 9,5 cm. Tiilen asema viittaa siihen, että se alun-
perin on ollut muualla, mahdollisesti samalla paikalla
oleessa keskiaikaisessa ampuma-aukossa.

Koko tämän tiilimuurauksen päällä on pitkä kalleki-
kivilaatta, joka on ollut kattoma nimä keskiaikaisessa
ampuma-aukossa, joka on ollut tänä paikassa. Sisäpuo-
lella, missä osa (ylin osa) ampuma-aukosta on säilynyt,
näkee, että laatta viidä on alkeperäisessä asemassaan.
(Sisäpuolella näkee myöskin, että keskiaikainen ampuma-
aukko on ollut suunnilleen 30 cm leveä ulkoreunan koh-
dalla; korkeudesta on mahdollista saada tietoja. Aukon
seinät ja pidet ovat olleet tiiltä.) (Piirroset 3 ja 5).

Kallekivilaatta on mielenkiintoinen erikoisesti siitä
nysti, että sen reuna on profiilerattu, ja se on kai-

Piirros 5. Huoneeseen nro 45 kuuluvan ikkema-aukon ylä-
puolella olevaa kalkkikivilaatta, jona on profileerattu
nauna (kivi on ollut kallella kirkkaikaisessa kuu-
ampuma-aukossa, ja on edelleen asemassaan nyt ajalla;
vt. piirros 3). Kaavaan 1:10.

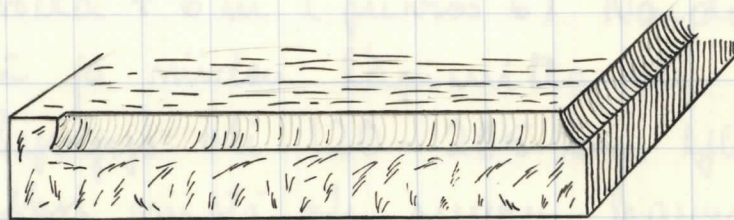
Etukuva:



Leikkaus:



Perspektiivikuva:



kesta päätään alusgerin tehty jonkun pilarin, tai ehkä
mielekkämmän jonkun pilasterin jalustaksi. Kivien pituus
seinäpinnassa on 76 cm ja sen paksuus on 14,5 cm (pää-
rosket 3 ja 5). Profileeraus (nisaämpäin kaareva nroennys
pitkin yläreunaa) alkaa oikeasta kulmasta ja jatkuu
sestä nisaämpäin (muuriin nisaan) että pitkin seinää o-
levassa pinnassa. Siinä se kuitenkin päättyy 6 cm ke-

sen vasemmasta kulmasta (piirros 5). Siinä, jossa vasemmasta kulmasta lähtee päin muuria, on myöskin ilman profiilia. Tämä viittaa siihen, että kivi, jos sitä koskaan on käytetty jalustana, on ollut päin seinää, ja siis jonkun pilasterin jalustana.

Kalkkikivilactan päällä on harmaakivimuurausta. Sen vasemmalla puolella on toinen kalkkikivi, 43×16 cm. Tämä on ilman profiileja.

Vuonna 1953 päättyivät tutkimus- ja kartoitustyöt suunnilleen tavolle + 7 m.

Vuonna 1954 tutkittiin tornin alinta osaa. (Piirros 6).

Neljältä eri tavolta löydettiin parunkoloja. Yhden niistä oli tavolla + 6 m (piirros 6). Näiden kolojen muoto oli pyöreä ja niiden läpimitta oli suunnilleen 30×30 cm. Syvyys oli 120 - 205 cm. Yhteensä niitä oli neljä. Yksi niistä oli suuren harmaakivikomeron pohjana. Eteläin kulki viistoon vasemmalle ulospäin katsottuna. Koska näissä koloissa olleet hiiret ovat olleet erittäin suuria näytlää niistä että tässä olivat olleet muurista ulkoneuva puokkuspaukke arinnmäisellä rakennuskaudella. Laskupoltti oli viime tapauksessa noussut tämän puokkeen alareunaan mutta ei korkeammalle. Tämä näytlää todennäköiseltä siksi, että puokkeen lattia oli ollut juuri sillä tavalla, missä harmaakivikomeron kaari alkaa.

Alimpana olevien kolojen mita on ainoastaan suunnilleen 15×15 cm, joten näyttää siltä, että niissä ainoastaan on olleet telineputia.

Suuren harmaakivikomeron kaareissa ja polyassa on muuraus tehty erittäin kapsein saumoin. Saumojen leveys on $0,2 - 2$ mm.

Komeron polyjoirpuolella on pieni ruippo- tai viikastaan triangelikaarella katettu aukko (piirros 6). Tämä aukko oli neliskulmainen ennen koryausta (valokuvattiin sekä nimä muodossa että koryatunsa). Neliskulmainen puukarppi poistettiin ja sen päällä oleva muuraus purettiin, joten aukko sai alkuperäisen muotonsa. Aukon tiilimuraus (päässä $15 - 20$ cm, kaareissa 15 cm, alla ei lainkaan) oli kuitenkin erittäin huonossa kunnossa, ja se uusittiin melkein kokonaan. Luultavasti alkuperäisten tiilien mitat olivat (tiilimitat nro 9):

$$30 \times 14 \times 9$$

$$? \times 13,5 \times 9,5$$

$$? \times 14 \times 10$$

Komeron eteläpuolella löydettiin rappauksen alta toinen melkein samanlainen aukko (piirros 6). Tämä aukko oli umpaan muuratun. Kun umpaan muuraus poistettiin menivät tiilesti rakennetut pidet ainoastaan 30 cm risään muraan. Tämän jälkeen tuli harmaakivimurausta vastaan, eikä nimä ollut minkäänlaista jatkoa tiilipieleille. Tämä aukko on luultavasti muurattu umpaan ja purettu risäpuolelta jo silloin kun sen risäpuolelle rakennet-

Piirros 6. Yleiskuva länttörmän länsirivien alimmasta osasta. Kaavaan 1:50.

Aukko oli neliskulmainen ennen korjausta. Vanha puukarmi ja sen päällä oleva muuraus poistettiin.

Pyöreä parrunkolo, syvyys n. 2 m.

Pyöreä parrunkolo, syvyys 147 m

Pyöreä parrunkolo, syvyys 192 m

Taampana oleva tiilimuuraus munkkiliinitysessa, mitat nro 11

Pyöreä parrunkolo, syvyys 155 m

Neliskulmainen parrunkolo, syvyys 93 m

Muurin pinnassa oleva tiilimuuraus, jonka takana näkö laskeporttia varten. Tiilimität nro 12.

Parrunkolo, joka menee molempien tiilimuurien läpi.

Pyöreä parrunkolo, 145 m npä

Kalliota

Parrunkolo, syvyys 205 m, 26x26 m

Parrunkolo, 30x30 m, syvyys 120 m

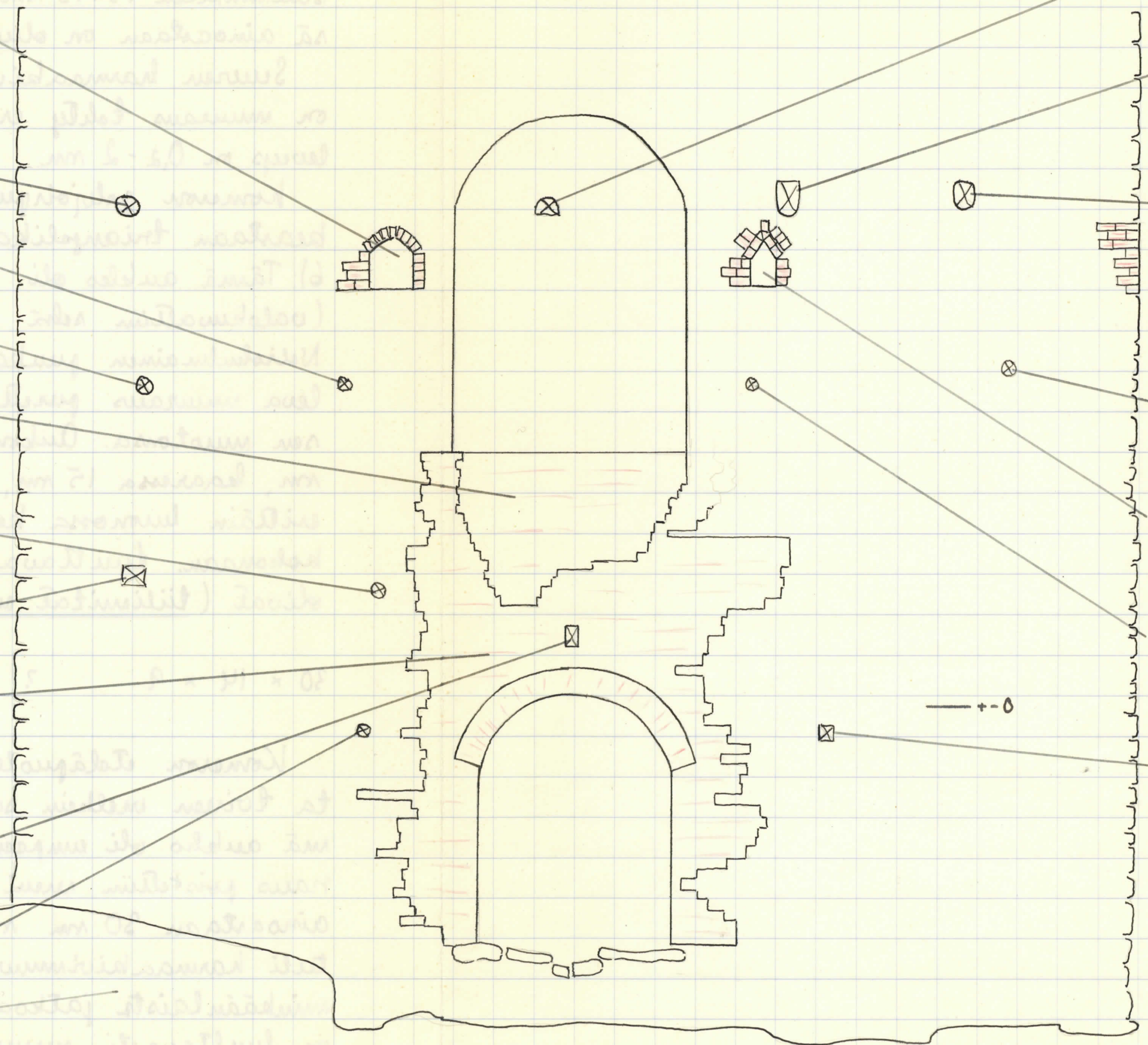
Pyöreä parrunkolo joka menee hieman viistoon vasemmalla 150 m npä.

Pyöreä parrunkolo syvyys 192 m.

Umpieramuuralle aukko.

Pyöreä parrunkolo, syvyys 47 m

Neliskulmainen parrunkolo, syvyys 118 m.



+ - 0

tiin nykyiset kierreportaat sekä mitkä kannollava kevenemyskaare. Tämä aukko on ollut ensimmäistä hieman kapeampi. Tiilikäärän leveys on 25 cm, nimi on kaksi tiiliä kaaren leveydenä. Aukon alla on punaista graniittia. Aukon leveys on 29 cm, pölkön korkeus on 32 cm, ja keskellä on aukko 52 cm korkea. Tiilet olivat suurimmaksi osaksi rikkiäisiä, mistä otettiin seuraavat mitat (tiilimitat nro 10):

$$28 \times ? \times 10$$

$$? \times 13 \times 10$$

Harmaakivikomeron alapuolella on tiilimuuraus, joka on samalla nyppydellä ja samassa trossa kuin komeron pohja. Tämä tiilimuuraus on munkkilimityksessä, ja se on muurattu ensimmäisellä rakennuskaudella. Muuri on erittäin hyvin säilynyt. Sitä otettiin seuraavat tiilimitat (tiilimitat nro 11):

$$29 \times ? \times 9,5$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$30,5 \times ? \times 9,5$$

$$29 \times ? \times 10$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$30,5 \times ? \times 10$$

$$29,5 \times ? \times 9$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$30,5 \times ? \times 10$$

$$29,5 \times ? \times 9,5$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$30,5 \times ? \times 10$$

$$29,5 \times ? \times 9,5$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$? \times 14 \times 9$$

$$29,5 \times ? \times 9,5$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$? \times 14 \times 10$$

$$29,5 \times ? \times 10$$

$$30 \times ? \times 10$$

$$? \times 14 \times 10$$

$$29,5 \times ? \times 10$$

$$30 \times ? \times 10$$

$$? \times 14 \times 10$$

$$30 \times ? \times 9,5$$

$$30 \times ? \times 10$$

$$? \times 14 \times 10$$

dänritomin polyoisuurissa olevat parunkolot huoneen 62
korkeudella.

L. G. Gardberg. Kesällä 49.

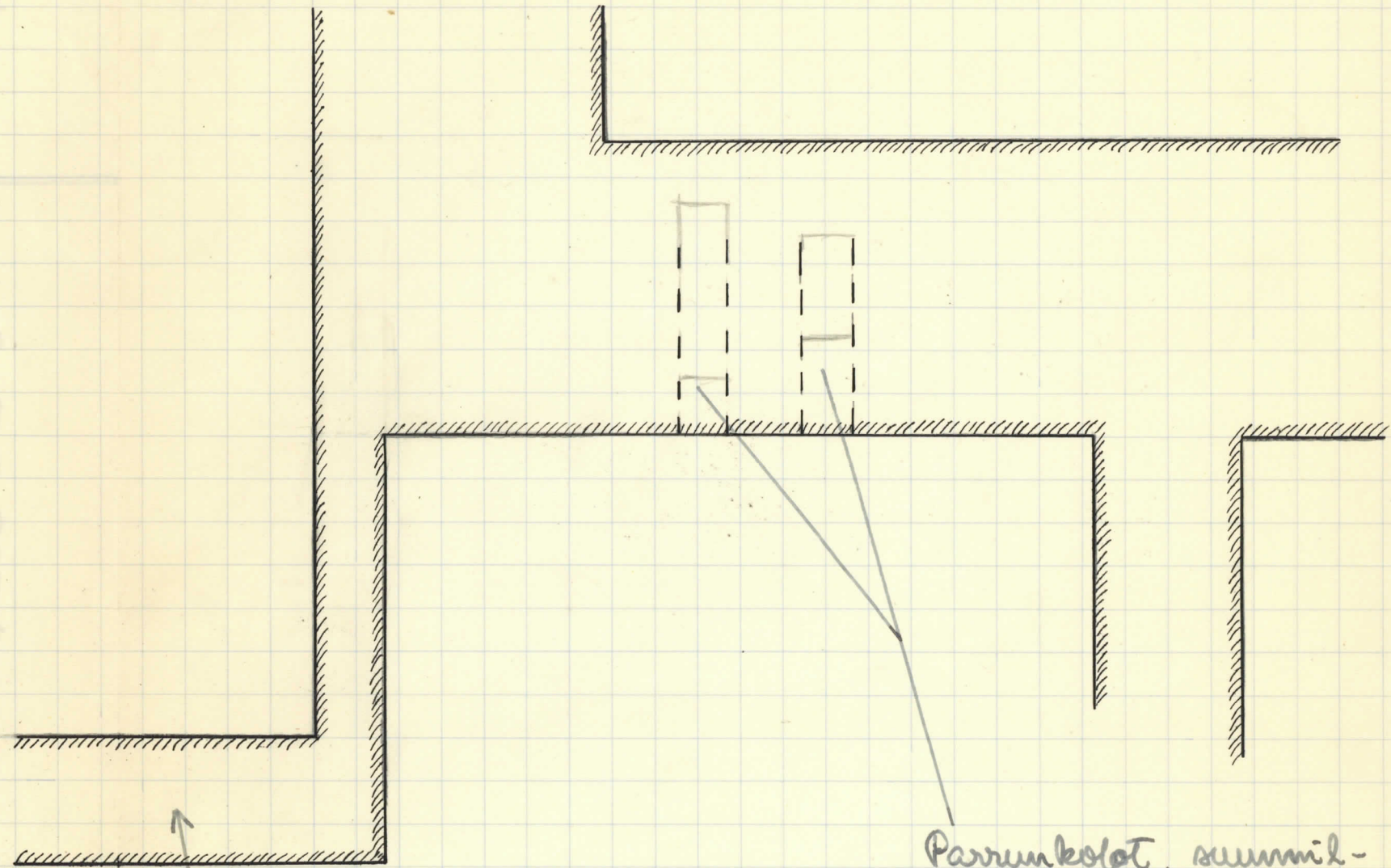
Kesällä vuonna 1949 ruvettiin hakkaamaan dänritomin polyoisurissaan polyoisuurin ullakolta oviaukko jonka läpi saatiin yhteys ullakolta huoneeseen 62 dänritomin viidennessä kerroksessa. Tähtöin löydettiin seinästä kaksi parunkoloa, jotka ulkoseinän ulkopinnasta lähtivät kohti nuriaan muuriin sisään. Nämä kolot olivat selvästi muurin rakennusajalta. Vraugviskin mukaan on tämä osa tornista rakennettu toisella rakennuskaudella. Parurit ovat myöhemmin vedetty ulos (mukkeja noista ei ollut) ja kolot ovat täytetyt laastilla ja tiilillä. Täyte-muuraus on täynnä sisään sekä ulkopuolelta sitä huoneen 62 puolelta. Ulkoseinän pinnan kohdalla oli harmaakivi molempien kolojen edessä, eikä niitä huomattu ennen töiden alkamista.

Kolojen pohja oli nykyistä betonilattian summilleen 10 cm korkeampana. Niiden leveys oli 35-40 cm korkeus 40 cm. dänritosen kolon länsiseinä oli kaksi metriä polyoisuurin länsipäädyn ja dänritomin sisäkulmasta. Itäisen kolon itäseinä oli kolme metriä dänritomin koilliskulmasta. Kolojen välinen mita oli 60 cm. Muurauksessa kolojen välissä oli tiiliä; mitat olivat $7 \times 12,5 \times 8$. Sama tiilimitta ($27-28 \times 12-13 \times 7,5-8$) esiintyy linnassa muualla paikassa missä on toisen rakennuskauden muurauksia.

Tornin eteläpuolella on melkein samalla korkeudella kolme samansuuruisia parunkoloa.

Parunkolot päättyivät niiden kohdassa missä huoneen 62 tiiliseinä tuli vastaan.

Pääosa 1. Kolojen polja.



Polyaissiuven
etelämuri.

Parrunkolat, suunnil-
leen 10 cm myhyistä
betonilattisa korkeampa-
na.

Mittakaava suunnilleen 1:50.

Länstornin poljoimen julkisivu.

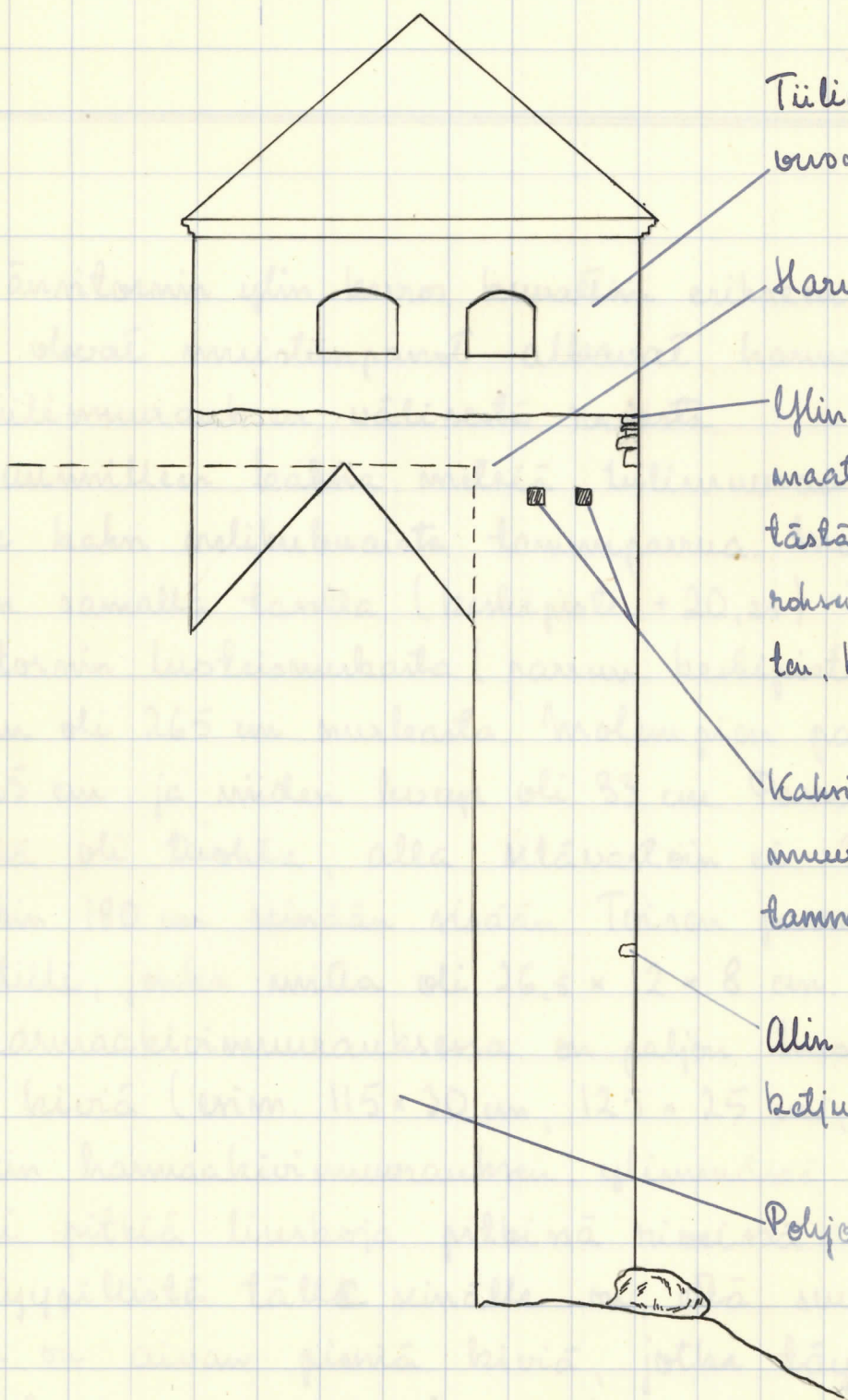
L. J. Gardberg 1953.

Länstornin ylin kerros kuvattiin erikseen vuonna 1950. Alla olevat muistiinpanot alkavat hamaakivimuurauksen ja tiilimuurauksen välisestä rajasta.

Suunnitteen kahtia metriä tiilimuurauksen alla tuli esille kaksi nelikuluaista lamminparua. Molemmat olivat aivan samalla tavalla (keskipiste + 20,25). Toimen oli 150 cm tornin luoteismurhasta (paruan keskipisteestä laskettuna), toinen oli 265 cm murhasta. Molempien parujen korkeus oli 35 cm ja niiden leveys oli 33 cm. Parujen sivuilla ja päällä oli tuolta, alla sitävastoin ei. Parut menivät ainakin 180 cm seinään sisään. Toisen parunkolon pidessä oli tiili, jonka mitat oli $26,5 \times 12 \times 8$ cm.

Hamaakivimuurauksessa on paljon huomattavan suuria kiviä (esim. 115×30 cm, 125×25 cm, 75×45 cm), ja etenkin hamaakivimuurauksen ylimmässä osassa on runsaasti pitkiä liuskoja pitkinä riveissä. Mutta etupäässä tyypillistä tälle seinälle on, että suurten kivien välissä on aivan pieniä kiviä, jotka täyttävät saumoja. Arionlaita on sama tornin läntisessä julkisivussa. Nurkassa on kaunis kalkkikiviketju, ja ainoastaan ylin kivi tiilimuurauksen alla on hamaakiviä. Hamaakivimuurauksessa on muutamassa kohdassa tiilipalasia täytteinä.

Piirros 1. Yleiskuva länsitornin polyjoisesta julkisivusta, kaavaan 1:200.



Tiilimuraus, kuvattiin vuonna 1950 oikeaan.

Harmaakivimuraus

Ylin kulmakivi on harmaatakiveä, kaikki muut tästä alaspäin toisen kerroksen kulmakivejä myöten, kalkkikiveä.

Kaksi suurta seinääm murettua parunkolassa lamminparua.

Alin kalkkikivi kulmaketjussa.

Polyjoisriipi

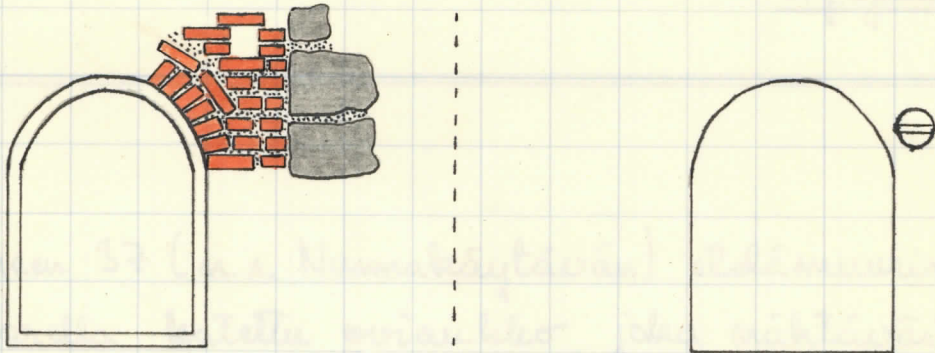
Pohjoisriiven pihanpuoleinen julkisivu. Huoneen 37 oviaukko
ulkopuolelta.

L. J. Gaubatz 1952.

Huoneen 37 (n.s. Numakäytävän) etelämuurissa on suuri pyörökaarella katettu oviaukko, joka nähtävästi alunperin on ollut pääsisäänkäytävä mainittuun huoneeseen ja Numakirkkoon. Muuri on rakennettu tiilistä ja ainostaan 62 cm paksu vaikka pohjoisriiven etelämuri muuten on 150-200 cm paksu. Tämä johtuu siitä, että välikäytävän länsipuolella oleva osa pohjoisriivestä, missä n.n. keskiaikainen kuminkaasali sijaitsee, rakennettiin toisella rakennuskaudella erillisenä rakennuksena; sillä oli siis ulkopuolella terävä harmaakivikulma (piirros 2). Kun Numakirkko ja sen alla ja vieressä olevat huoneet rakennettiin kolmannella kaudella, rakennettiin ne samalla tavalla. Pohjoisriivessä oli siis kaksi erillistä rakennusta, jonka välissä oli 220 cm leveä avonainen käytävä (piirros 2; "Numakirkkorakennuksen" terävä harmaakivikulma näkyy piirroksessa 1). Kun näin pitkälle oli päästy muurattiin rakennuksien välimkäytävän eteläpäähän ohut tiilimuuuri, johon tehtiin meidän päivimme asti säilynyt suuri pyörökaarella katettu oviaukko (piirros 1). Tämä tapahtui luultavasti jo samalla kaudella.

Tiilimuuraus on erittäin huolellisesti tehty. Saumat ovat tasoitettut niin että ne ovat seinäpinnan tasossa. Ovenpiiles-

Piirros 1. Huoneen 57 oviaukko ulkopuolelta katsottuna. Suunnitelmakaavassa 1:50.



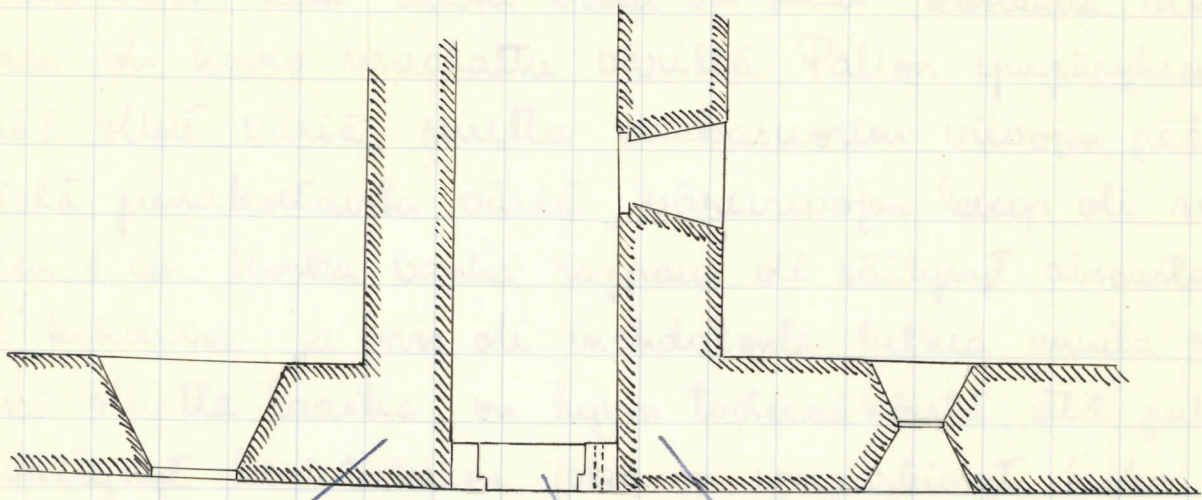
a) Rappauksen alla oleva muuraus, jonka tiiliosassa on 21×15 cm suuri reikä läpi seinän. Harmaakivet ovat "Nunnahiekkorakennuksen" lounaiskulmassa. Aukko on tässä piirroksessa piirretty puukarvillään.

b) Rappauksen piirretty keuvio: pyöreä pallo jossa on kaksi vaakasuoraa viivaa. Korke vanha rappaus oli säilynyt ainoastaan tässä kohdassa, on mahdollista ja todennäköistä, että pallo on sisältynyt koristukseen, joka on epävarmoinen koko aukon.

sä ei ole pykälää ulkopuolella, mutta sisäpuolella on sen sijaan pieni pykälä (piirros 2). Aukon kanteena oleva tiili-kaari on 15 cm leveä (tiilen leveys). Tämän kaaren päällä on kaulus, jonka muodostavat juoksu tiilet (piirros 1).

Aukon itäpuolella, huoneen korkeimman pisteen yläpuolella, on alkeperäinen reikä, joka menee seinän läpi. (Piirros 1). Reiän korkeus on 21 cm ja leveys 15 cm. Kun reikä otettiin auki oli sinä tiilipaloja. Ulkopinnasta oli reiän päällä kirkkaansävyistä kalkkirappausa väsä-ajalta

Piirros 2. Huoneen 37 eteläseinä, pohjapiirros. Kaava 1:100.



"Kuninkaansalirakennus", joka on rakennettu terävällä hamaakivikulmalla.

"Nunakirkkorakennus", joka on rakennettu terävällä hamaakivikulmalla (katso myöskin piirros 1!).

Käytävän (huone 37) eteläseinä, joka on rakennettu tiilistä rakennuskuorien väliin. Seinänsä on läpimenevä reikä oven itäpuolelle (piirros 1).

(alompänä oli samanlaista rappausa, jossa oli vaasa-aikaisia maalauksia).

Oviaukon itäpuolella, kaaren alimman osan korkeudella oli pieni osa vanhaa laastia, kaikesta päätellen

Vaasa-ajalta. (Piirros 1 b). Tähän rappaukseen oli piirretty kuvio, pyöreä pallo, jossa oli kaksi vaakasuoraa viivaa (piirros 1 b). Kuvio oli piirretty laastin kuivällä esineellä sillä välin kun laasti vielä oli ollut kosteana. Tämän jälkeen oli kuvio maalattu värillä. Pallon ympäröivässä ei mää ollut väriä, mutta vaakasuorien viivojen päällä oli vielä punakehää väriä; väri viivojen leveys oli suunnilleen 1 cm. Koska vanha rappaus oli säilynyt ainoastaan tässä kohdassa, ja siinä oli mahdotonta tutkia muuta ovenpiilessä olutta laastia, on hyvin todennäköistä, että pallo on sisällynyt koristukseen, joka on ympäröimyt koko aukon.

Vaasa-aikainen rappaus oli kirkkaamvalkoinen kalkkikappaus, joka paikoitellen oli jopa 1 cm paksu. Sen alla oli vanhampi ohut kalkkilaunnaus.

Tiilet huoneen 37 etelämurissa ovat kaksi eri laatua. Mitat ovat seuraavat:

a) 27 × 13 × 8,5	b) 30,5 × 14,5 × 8,5	31,5 × 14,5 × 7,5
27 × 13 × 8,5	31 × 14,5 × 8,5	31,5 × 14,5 × 8
27 × 13,5 × 8,5	31 × ? × 7,5	31,5 × 14,5 × 8
27 × 13,5 × 8,5	31 × ? × 7,5	31,5 × 14,5 × 8
27,5 × 13,5 × 8,5	31 × ? × 8	? × 14,5 × 8

Pohjoisriiven pihanpuoleinen julkisivu. Muutamia havaintoja välisillan kohdalla. (Kolmas rakennuskausi).

C. J. Gaedberg 1952.

Toukokuussa vuonna 1952 tehtiin hakkauksia pohjoisriiven pihanpuoleiseen julkisivuun välisillan kohdalla putkia varten, ja tällöin poistettiin muutamia tiiliä, jotka osoittivat, että huoneen 37 (Nunnakäytävän) päällä oleva holvi (tyynyholvi) alun perin (kolmannella rakennuskaudella) oli rakennettu sillä tavalla, että holvi tuli huoneen etelämuurin läpi ulkopintaan asti. (Piirros 1). Muurin pinta on tässä kohdassa tiilimuurausta lukuunottamatta holvitiilien itäpuolella olevaa osaa (piirros 1). Tämä on Nunnakirkon harmaakiivinen etelämuri sekä seura harmaakiivikelma, joka osoittaa, että Nunnakirkko ja sen yhteydessä olevat huoneet rakennettiin kolmannella rakennuskaudella erillisenä rakennuksena, ja että kapea tiilimuri, joka on huoneen 37 eteläpäässä (huone 37 = kapea käytävä Nunnakirkon ja keskiaikaisen kunninkausalin välissä), rakennettiin "kunninkausalinrakennuksen" ja "Nunnakirkkorakennuksen" väliin varten kun nämä olivat valmistuneet.

Kehityskulku tässä kohdassa on ollut seuraava:

a) "Kunninkausalinrakennus" rakennettiin, osittain jo toisella rakennuskaudella. Tämä rakennus sai terävän harmaa-

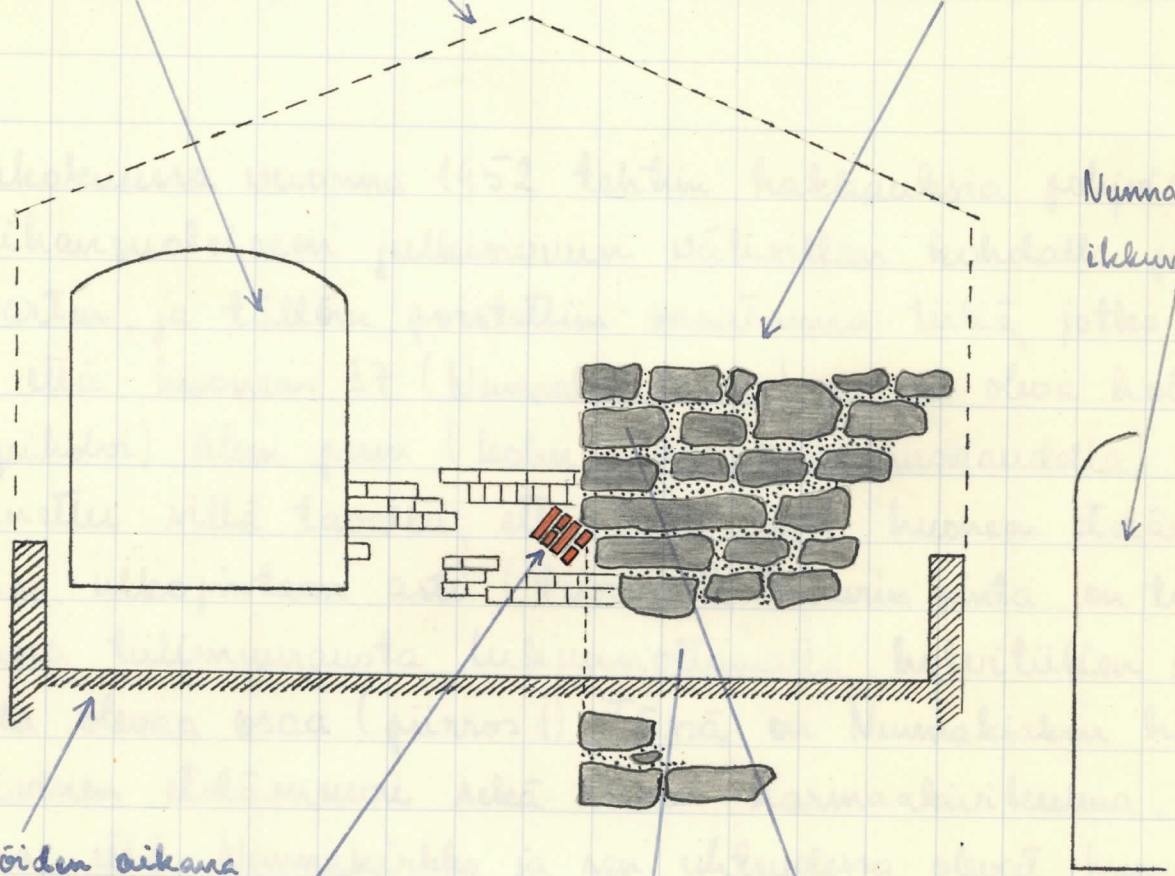
Piirros 1. Polyjokisivun pihanpuoleinen julkisivu välisillan kohdalla.
Kaava 1:50.

Entisen puurillan ääripiirteet.

Vaasa-aikainen oviauke.

Tiilimuurausta.

Nummakirkon ikkuna.



Korjaustöiden aikana valettu betonilattia.

"Nummakirkon rakennuksen" lounaiskukka, joka on muurattu harmaistakivistä.

Huomaa 37 päällä oleva tyhjyskolo, joka tuli muurin läpi ulkopintaan sakska.

Kolo, joka vaasa-ajalla on haikattu puisen välisillan kannattavia parruja varten.

hivikulman kaakossa (myöskin lounaismurikka rakennettiin samalla tavalla; tämä ilmenee huoneen 34 kaakkoismurikka). (Piirros 2a).

b) „Nunnakirkkorakennus“ rakennettiin „Kuninkaansalirakennuksen“ itäpuolelle. „Nunnakirkkorakennus“ sai etävän harmaakivikulman lounaasa. Kuninkaansalin ja nunnakirkon väliin jäi 220 m leveä avonainen käytävä. Tämä tapahtui kolmannella rakennuskaudella. (Piirros 2b).

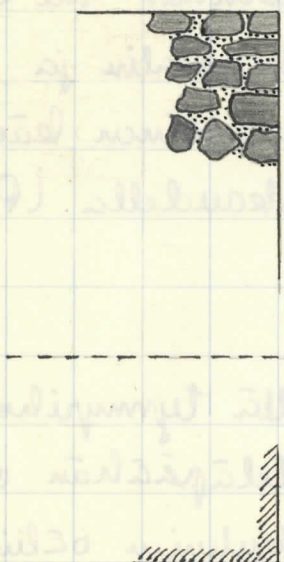
c) Avonainen käytävä katettiin tielisellä tynnyriholvella. Tämä tehtiin ennen kuin käytävän eteläpäähän oli rakennettu muurattu seinä harmaakivikulman väliin. Holvi löydettiin kaikesta päätään kolmannella rakennuskaudella. (Piirros 2c).

d) Kun tynnyriholvi oli valmis yhdistettiin harmaakivikulma ohueella tielisellä seinällä. Tynnyriholven eteläpää sisältyi tähän seinään, ja holven pää tuli näkyviin pinnassa. Kaikesta päätään tapahtui myöskin tämä kolmannella rakennuskaudella. (Piirros 2d).

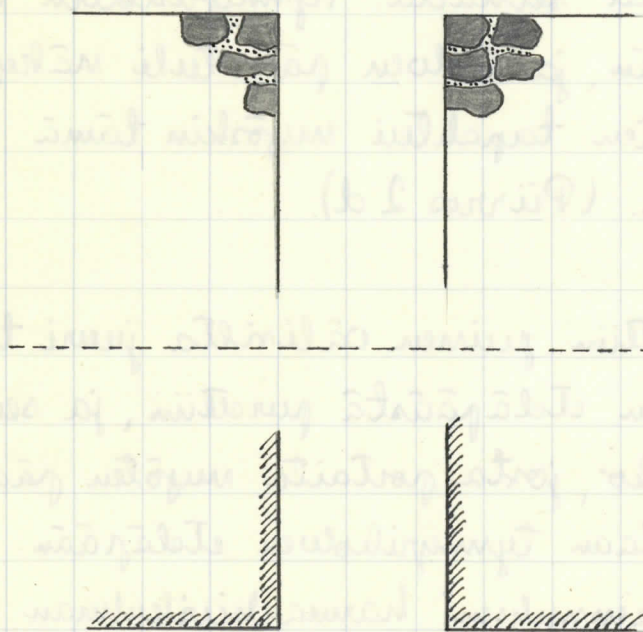
e) Vaasa-ajalta sijoitettiin puinen välinilta juuri tälle kohdalle. Osa tynnyriholvan eteläpäästä purettiin, ja sen paikalle tehtiin suuri oviaukko, josta portaita myöten päästiin julkakerrokseen. Aivanastaan tynnyriholvan eteläpään itäisin osa ja „nunnakirkkorakennuksen“ harmaakivikulman ylin osa jäivät näkyviin (piirroset 1 ja 2e).

Piirros 2 Pohjoisriivan pihapuoleinen julkisivu välimillan kohdalla, eri rakennusvaiheet.

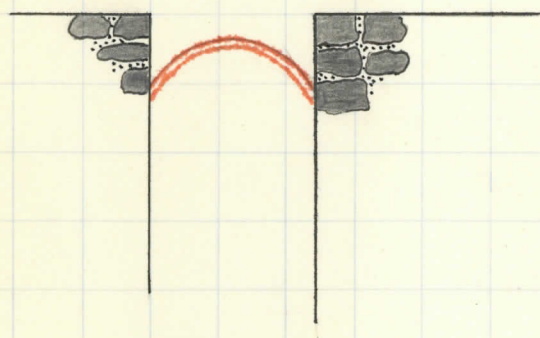
a) "Kuninkaansalirakennus" rakennettiin, osittain jo toisella rakennuskaudella. Tämä rakennus sai terävän harmaakivikulman kaarokorsa.



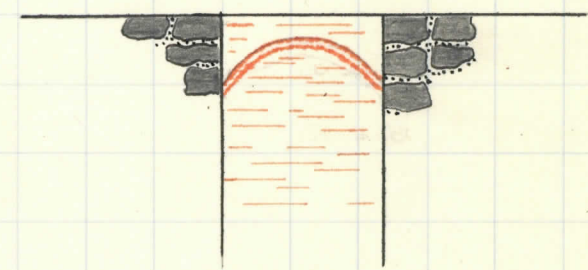
b) "Nunnakirkkorakennus" rakennettiin "kuninkaansalirakennuksen" itäpuolelle. "Nunnakirkkorakennus" sai terävän harmaakivikulman lounaasa. Kuninkaansalin ja nunnakirkon välin jäi 220 m leveä avonainen käytävä. Kolmannella rakennuskaudella.



c) Käytävä katettiin tielisellä tynnyrihololla. Kolmannella rakennuskaudella.

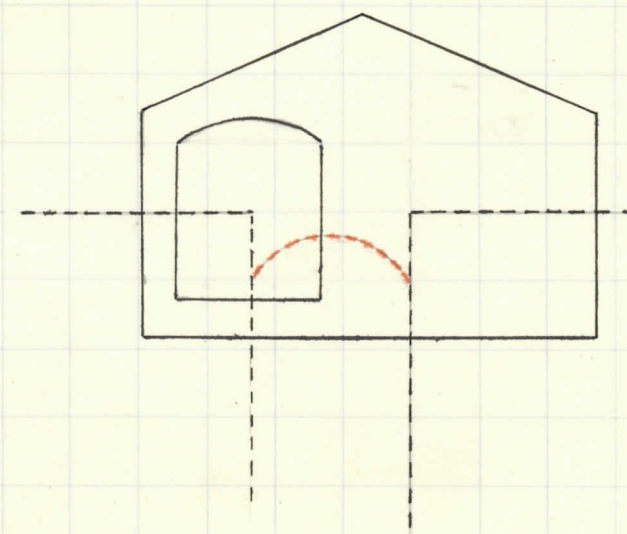


d) Kun holvi oli valmis muurattiin harmaakivikulmien välin tiiliseinä.



Holvin pää jäi näkyviin seinän ulkopinnassa. Kolmannella rakennuskaudella.

e) Vaasa-ajalla sijoitettiin pimen välivilla juuri tälle kohdalle. Osa tynnyriholon eteläpäästä perrettiin, ja sen paikalle tehtiin suuri oviaukko, josta portaita myöten päästiin julkikerrokseen. Ai-



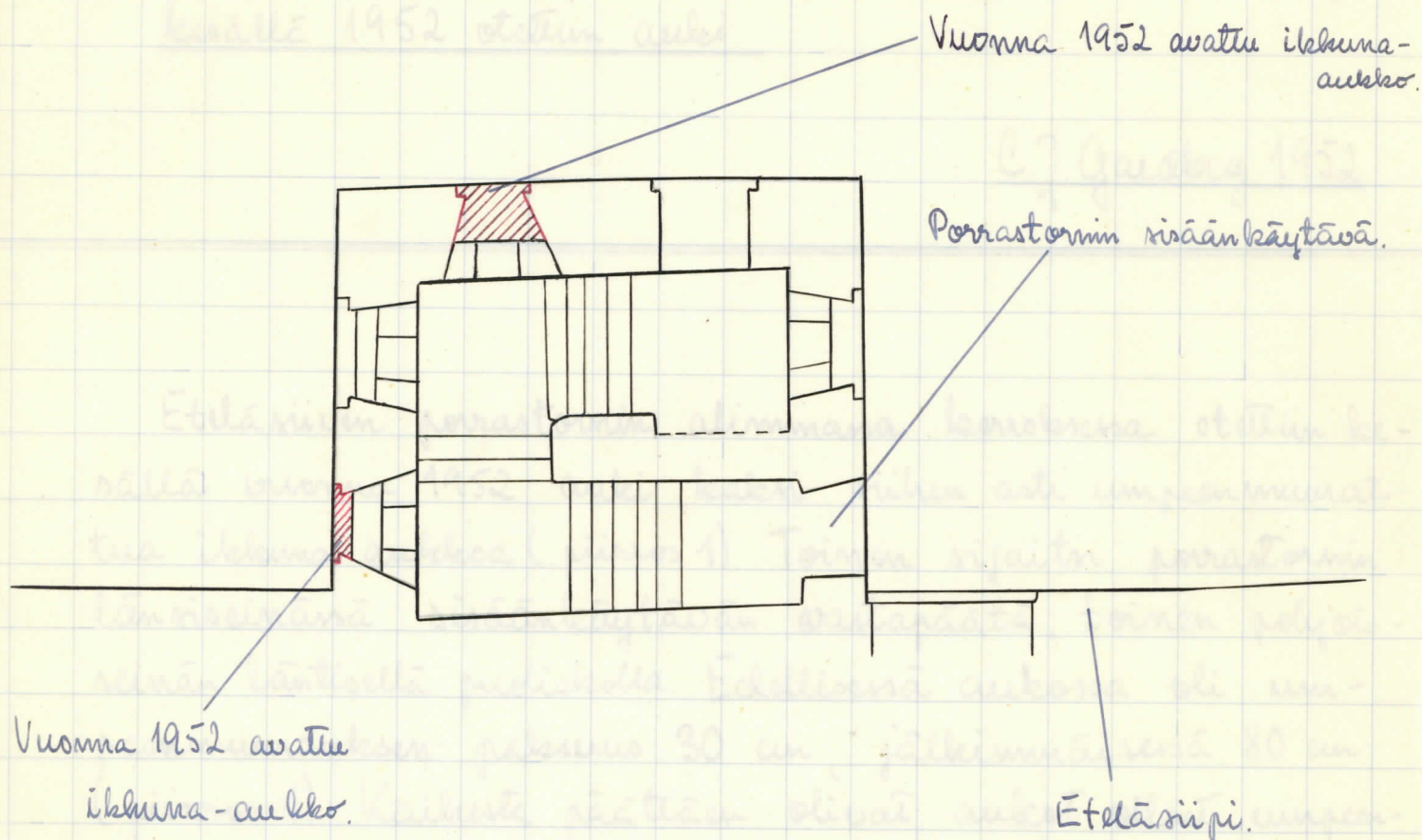
noastaan tynnyriholon eteläpään itäisin osa ja "Nunnakirkkorakennuksen" harmaakivikulman ylin osa jäivät näkyviin (piirros 1).

Eteläsiiven porrastorni kaksi unpeenmuuratua ikkunaa, jotka kesällä 1952 otettiin auki.

C. J. Gauberg 1952.

Eteläsiiven porrastornin alimmassa kerroksessa otettiin kesällä vuonna 1952 auki kaksi siihen asti unpeenmuuratua ikkuna-aukkoa (piirros 1). Toinen sijaitti porrastornin länsiseinässä sisäankkäytävän vastapäätä, toinen pohjoisseinän läntisellä puolella. Edellisessä aukossa oli unpeenmuurauksen paksuus 30 cm, jälkimmäisessä 80 cm (piirros 1). Kaikista päättaen olivat aukot olleet unpeenmuurattuina jo pitumman ajan; pohjapiirustuksissa vuodelta 1770 (Analecta Archeologica) ovat ne kuitenkin vielä olle-
massa alkuperäisessä asussaan. Porrastornin pohjoinen julkisivu on alaosaltaan joshus sen jälkeen korjattu, ja mah-
dollisesti on tällä rivulla oleva ikkuna samalla muurattu unpeen. Korjauksessa on julkisivun pinte uusittu kokonai-
sudessaan 4-5 metrin korkeuteen, ja tiilet ovat renessanssi-
limityksessä. Korjauksessa on mainittu aukon ulkopuolel rikot-
tu, niin että unpeenmuuraus liitokilla liittyi pintamuu-
raukseen. Tämän johdosta eivät aukon ulkopuolel olleet näky-
vissä ulkopinnassa. Toinen aukko oli muurattu unpeen ta-
vallisella tavalla, ja aukon ääriverot olivat selvästi nä-
kyvissä ulkopuolella. Unpeenmuurauksen päällä ollut rap-
pau oli pudonnut pois.

Piirros 1. Porrastornin alimman kerroksen pohja, kaavaan 1:100.



Säännöllisiä tiilimittoja ei umpeenmuraaleissa ollut. Työsä oli käytetty vanhoja tiiliä schalainsta tyyppiä. Pienempi osa tiilistä olivat vitellän pieniä. Näiden tiilien mitat olivat $24 \times 11 \times 6$ cm. Tämä ohje todistaa sen, että auleot muraatiin umpeen 1700-luvun lopussa, koska niiden peruspäädyt 1700-luvun lopulla osittain tarvittiin samanlaisille tiilillä.

Etelärivien porrastornin läntinen julkisivu, huoneen 65 umpeenmuuratte ikkuna-aukko.

L. J. Gaudberg 1952.

Vuoteen 1952 oli huoneen 65 ikkuna-aukko läntiseinänsä muuratte umpeen. Umpeenmuuraus rajoitti ulkopinnan kohdalla ja oli 30 cm paksu. Muurin koko paksuus on tässä kohdassa suunnilleen 80 cm. Ulkopuolella oli sekä seinäpintaa että umpeenmuuratte osa rappauksen peitossa, ja saumat tulivat näkyviin vasta tutkimustöiden aikana (piirros 2). Ikkuna avattiin ja korjattiin.

Tutkimuksissa kävi ilmi, että mainitun ikkuna-aukon historiassa oli havaittavissa seuraavat vaiheet:

Vaihe I. Kun porrastornin ylim kerros muurattiin tehtiin huoneen 65 läntiseinään mainittu ikkuna-aukko, joka sai saman muodon kuin muut ikkuna-aukot samassa porrastornissa: ikkuna-aukko katettiin tiiliselällä segmenttikäärällä ja sen ulkoneunaan tehtiin 17 cm leveä ja 17 cm syvä pykälä (piirroksat 3, 4 ja 5). Tämä aukko oli siis muodoltaan tyypillinen vaasa-aikeinen aukko. Pidet ja seinät rapattiin ohuella valkoisella rappauksella.

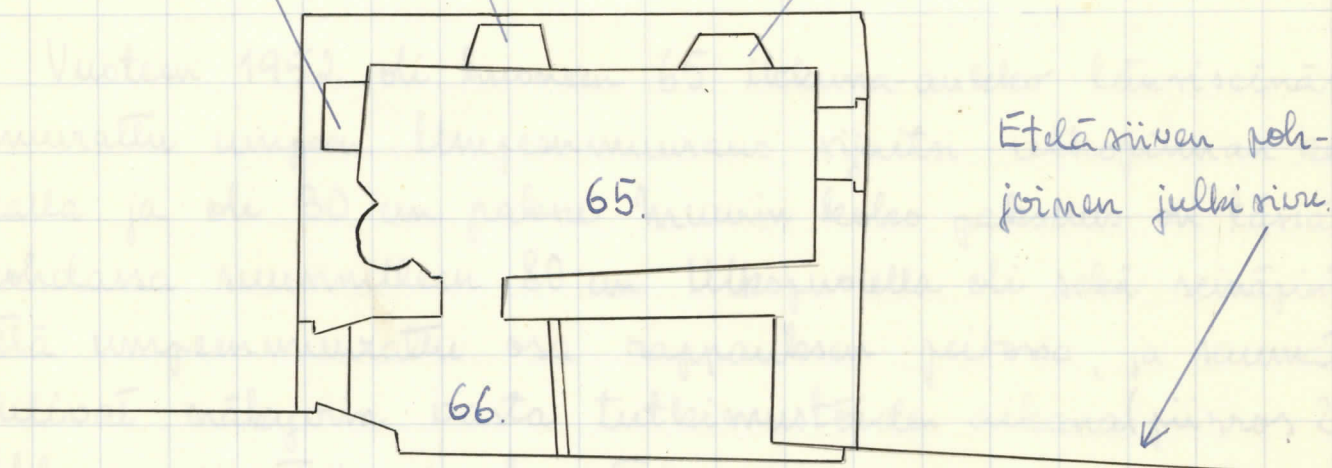
Vaihe II. Rappaus riveltiin ohuella slammauksella, johon pinnan vialla ollessa kosteana ravistettiin terävällä esineellä samanlaisia koristeita, kuin porrastornin muiden ikkunoiden ympärille. Värit olivat tummanharmaata, vaaleanharmaata ja hiirikkosämpymäistä (maalaukset keltakelta-

Piirros 1. Huoneen 65 pohja. Kaavaan 1:100.

K.o. ikkuna-aukeko,
joka avattiin v. 1952.

Ikkuna-aukeko, joka
avattiin vuonna 1948.

Ikkuna-aukeko, joka
avattiin vuonna 1946.

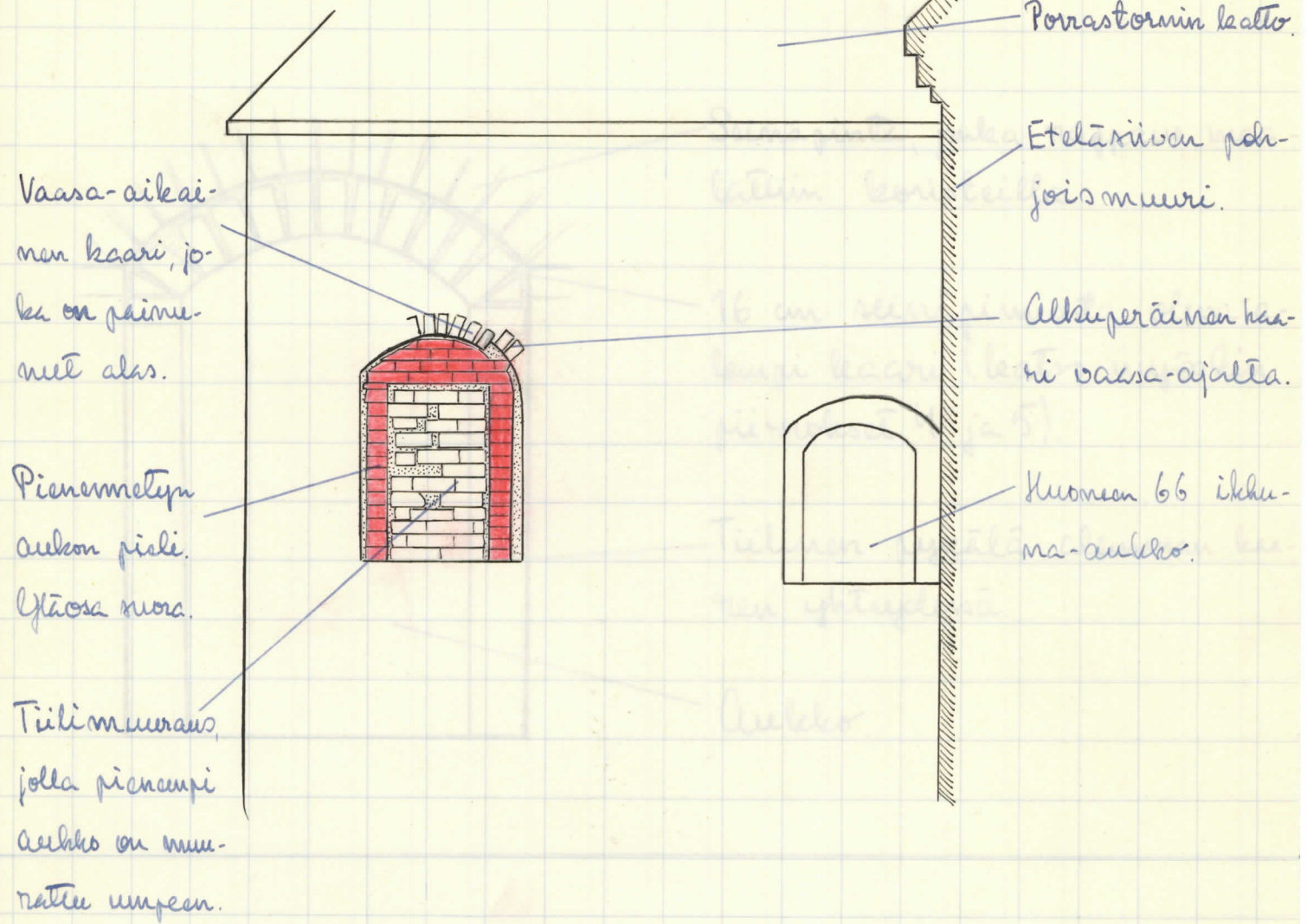


Piirros on kopiote vuonna 1939 tehdystä polyapiirustuksesta.

ratiin, joten niiden erittely tässä yhteydessä on tarpeellonta).

Vaihe III. Jostakin myistä aukon yläpuolella oleva muuri vaurioitui sillä tavalla, että aukon katteena olevan kaaren keskiosa painui (piirros 6). Ikkuna-aukon komeron kaari vaurioitui kaikesta päitään pahimminkin, sillä tämä kaari muurattiin kokonaisuudessaan uudelleen; samalla se korotettiin kymmenkunta senttiä (piirrokset 9 ja 10). Ulkopinnan kohdalla olevan pykälän kaaria (piirros 6) ei mitään vastoin korjattu, vaan ulkopin-

Piirros 2. Ikkuna-aukko unpeanmuurattuna ulkopuolelta katsottuna.

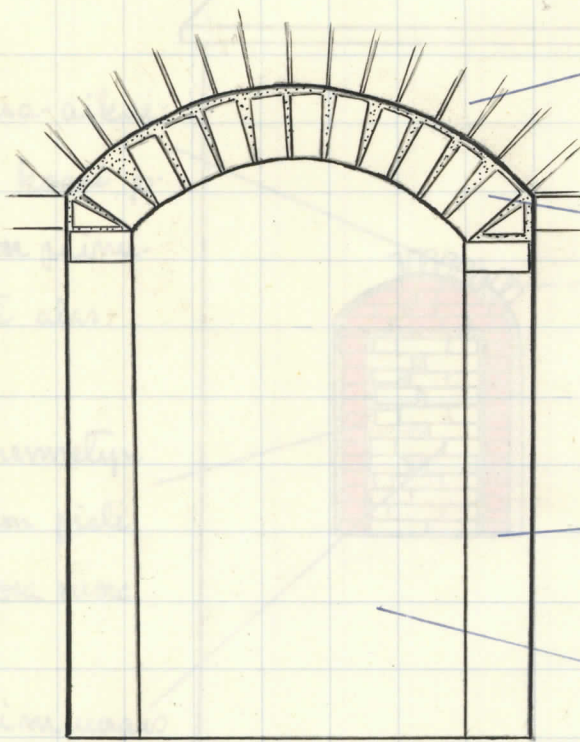


Piirros 4. Ikkuna-aukko alkuperäisestä vaasa-aikaisesta muidenkin seinä. Kaavan 120

man kohdalla aukko pienennettiin (piirroksat 2, 7, 8 ja 9). Vaasa-aikaiset pidet täytettiin tiilimuurauksella (piirros 8) ja uuden pienennetyn aukon yläosa tehtiin muoraksi. Vaasa-aikaisen kaaren ja pykälän alla muurattiin neljä tiilikerrusta, huoltavasti uuden aukon kaarin päälle (piirroksat 2 ja 7). Täten tuli siis uusi karmi olemaan ulkoseinän pinnassa eikä pykälän sisäpuolella niin kuin ennen kajausta.

Uudet pinnat rapattiin ohuella valkoisella rappauksella.

Piirros 3. Aukko alkuperäisessä vaasa-aikaisessa muodossaan ulkopuolelta katsottuna. Kaavaan 1:20.



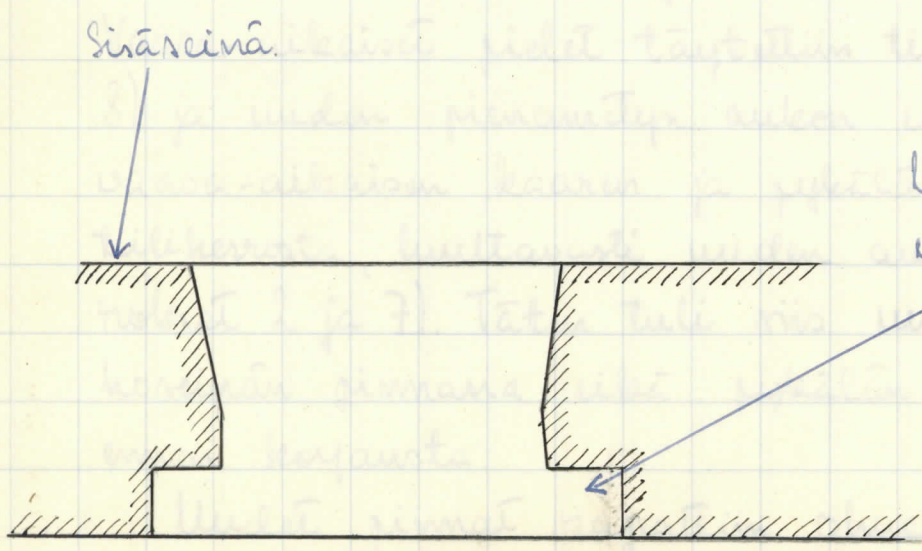
Seinäpinta, jonka rappaus maalaan koristeilla.

16 cm seinäpinnasta oleva a-
lempi kaari (katso myöskin
piirroksat 4 ja 5).

Tiilinen pykälä alimman kas-
nan yhteydessä.

Aukko.

Piirros 4. Ylekkö-aukko alkuperäisessä vaasa-aikaisessa muodossaan, pohja. Kaavaan 1:20.

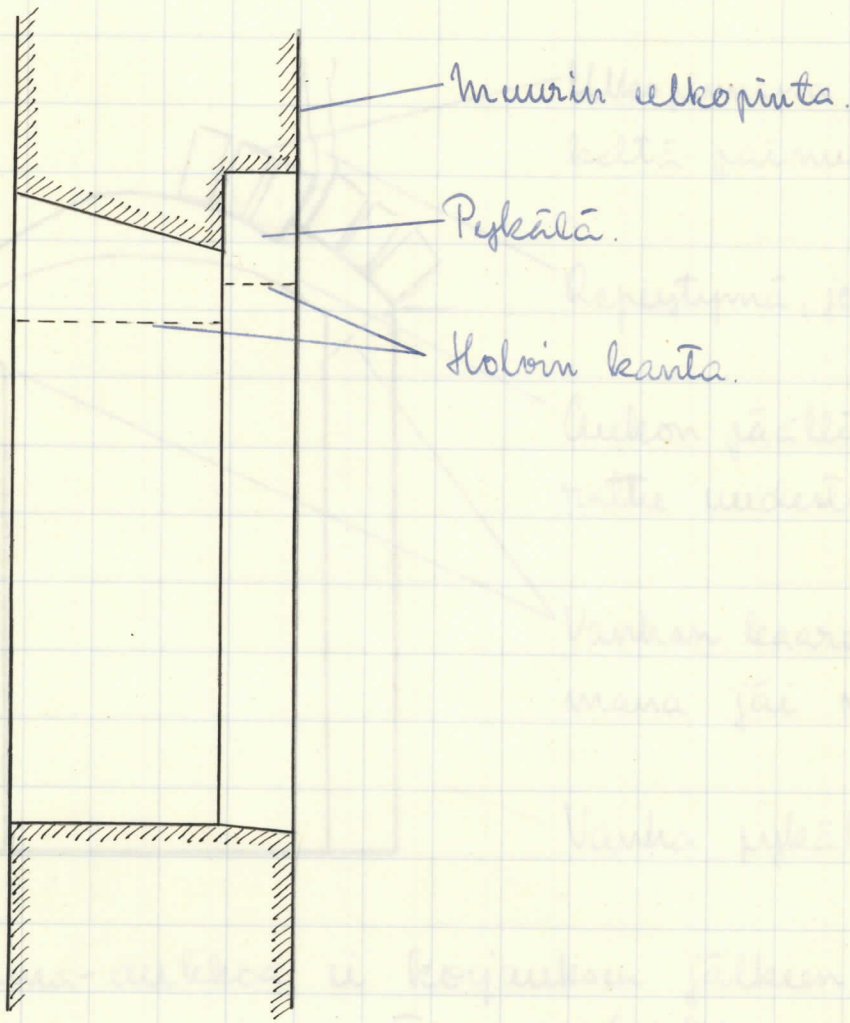


Sisäseinä.

Ulkopinnan kohdalla ole-
va pykälä.

Piirros 5. Ikkuna-aukko alkuperäisessä vaasa-aikaisessa muodossaan, pystysuora leikkaus. Kaavaan 1:20.

muotoa. Kaavaan 1:20.

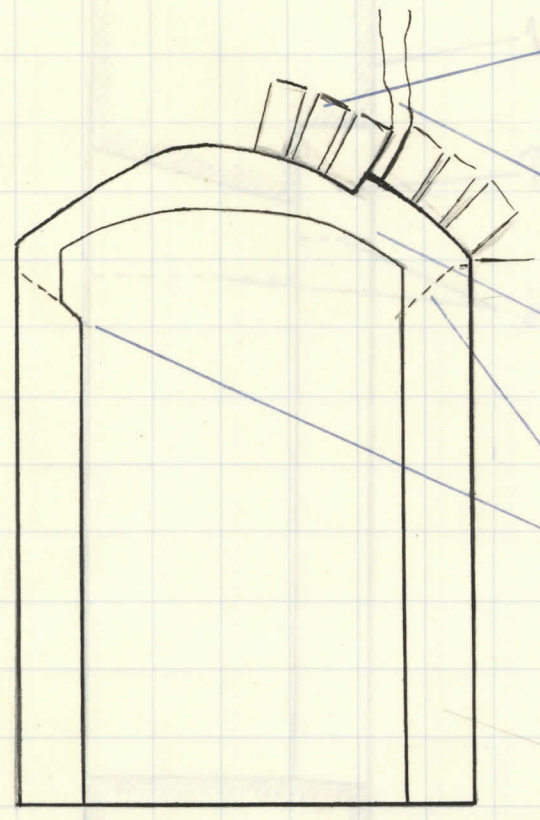


sella. Maalaukset vaasa-ajalta peitettiin samalla rap-
pauksella. On mahdollista, että tämä tapahtui vuonna
1614 satuneen suuren tulipalon jälkeen, vaasa-ai-
sen pykälän pinta oli osittain, varinkin itäpuolella,
musta noesta.

Pienennetyn aukon pidiin tieliimitat ovat seuraavat:

- 32 x ? x 8,5
- 32,5 x ? x 10
- 33 x ? x 9,5
- 33,5 x 15 x 10,5
- 32,5 x ? x 9
- 33,5 x ? x 10,5

Piirros 6. Ikkuna-aukon vaihe III; kaaren keskiosa on painunut, ja ikkunakomeron kaari uusiaan. Ulkopuolelta katsottuna. Kaavaan 1:20.



Ulkopinnassa oleva kaari on hirs-
keltä painunut.

Repeytymä, joka jatkuu ylöspäin.

Aukon päällä oleva kaari on muu-
tatte uudestaan uuteen kohtaan.

Vanhan kaaran kanta, joka sae-
mana jäi näkyviin.

Vanha pykälä.

Ikkuna-aukkoa ei korjauksen jälkeen jätetty tällaisek-
si, vaan se pienennettiin ja tehtiin suorakaiteenmuotoi-
seksi sekä ilma-ai pykälä. (Piirros 7).

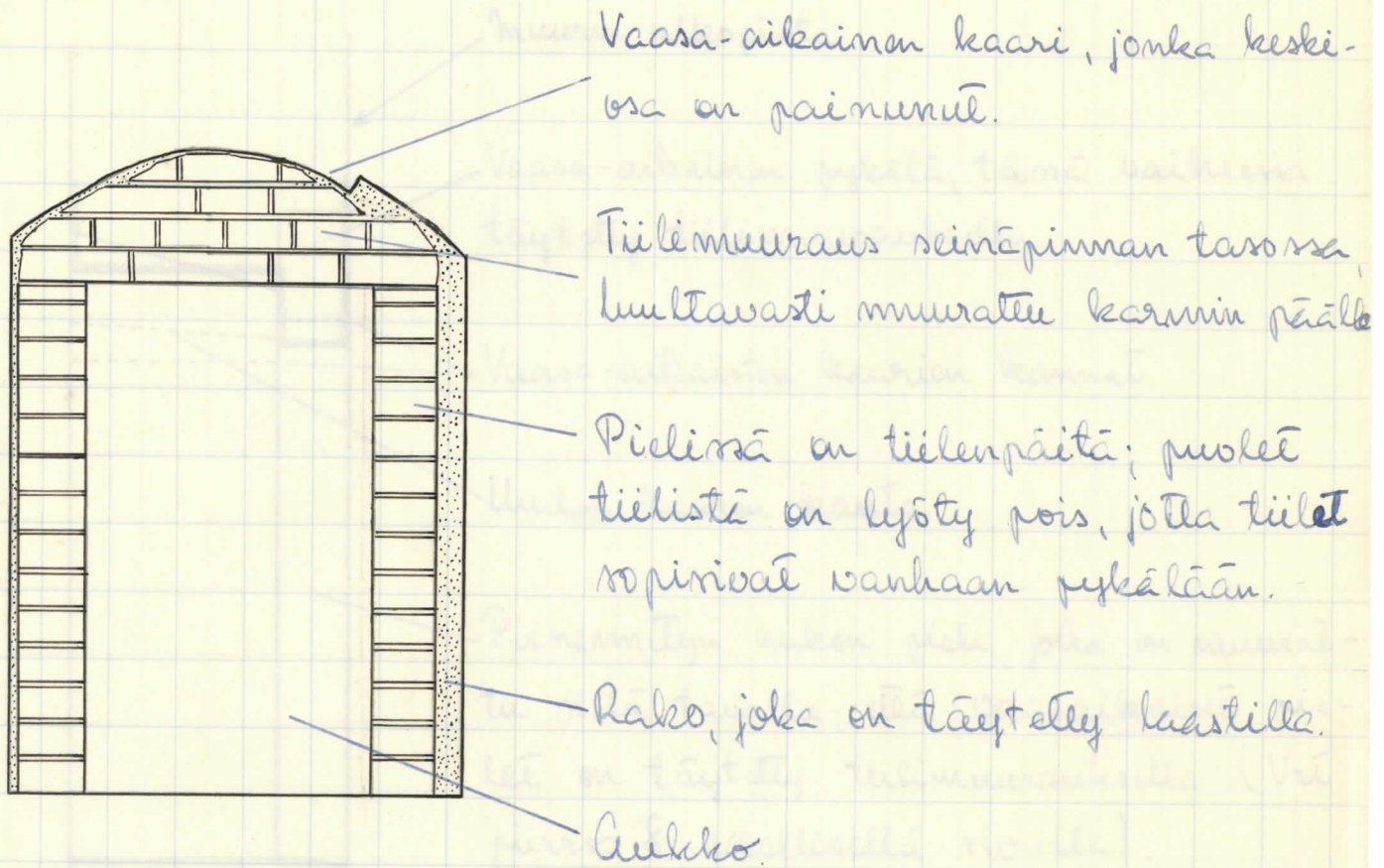
$33,5 \times ? \times 11,5$
 $34 \times ? \times 10$

$34 \times ? \times 10,5$

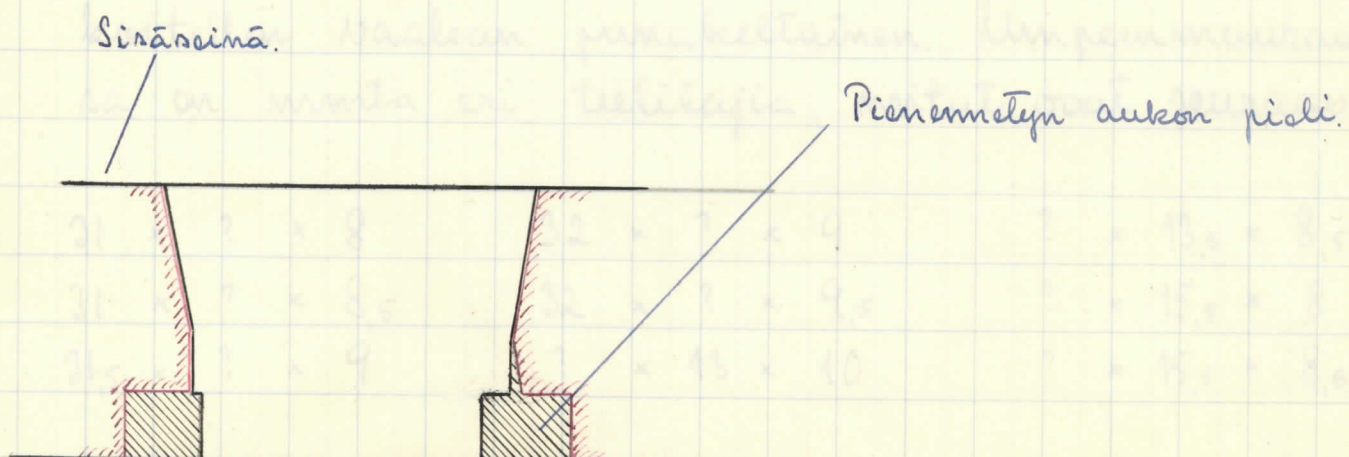
$34,5 \times ? \times 9$

Vaihe IV. Aukko muurataan kokonaisuudessaan un-
peen. Umpenmuurataan pinta rapataan. Koko fasadi
(ainakin ylimmän kerroksen fasadi) maalataan kalkki-
värillä, joka paikoitellen on vaalean punainen, pai-

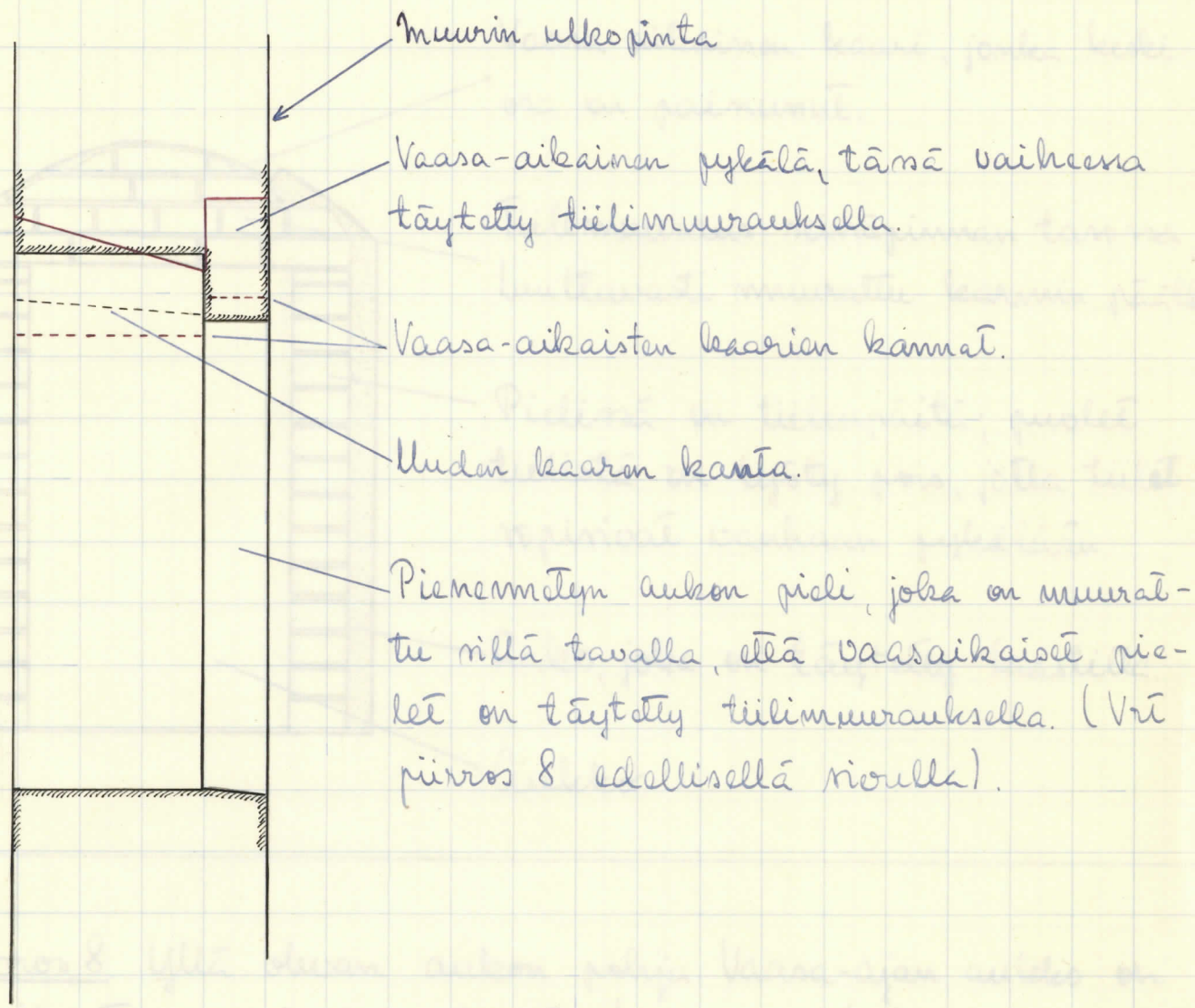
Piirros 7. Ylekkö- aukon vaihe III; edellisessä piirroksessa selostetun korjauksen jälkeen aukko pienennettiin ja tehtiin suorakaiteenmuotoiseksi sekä ilman pykälää. Kaavaan 1:20.



Piirros 8. Yltä olevan aukon pohja. Vaasa-ajan aukko on piirretty punaisella värillä. Kaavaan 1:20.



Piirros 9. Piirroksessa 7 olevan aukon pystysuora leikkaus
 Vaasa-ajan aukko on piirretty punaisella värillä.
 Kaavaan 1:20. Vrt. piirros 5.



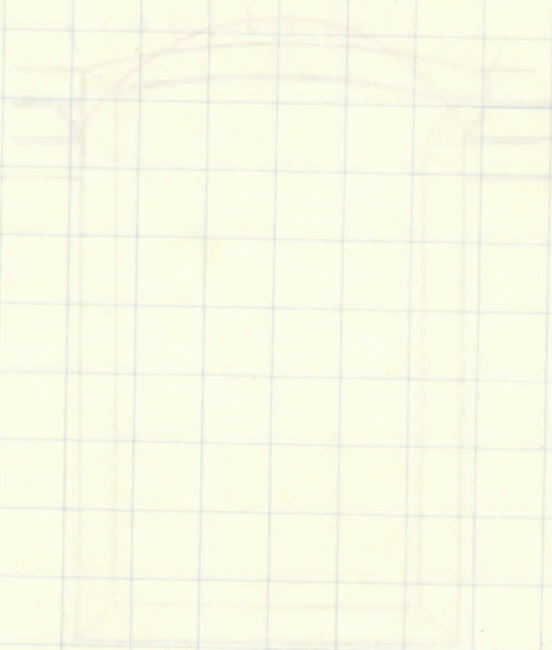
keittelen Naalean punakeltainen. Lmpeenmuuraukses-
 sa on monta eri tiililajia, mitat ovat seuraavat:

31 x ? x 8	32 x ? x 9	? x 13,5 x 8,5
31 x ? x 8,5	32 x ? x 9,5	? x 15,5 x 8
31,5 x ? x 9	? x 13 x 10	? x 15,5 x 8,5

Vaihe V. Julkinen, ainakin ylin kerros, maalataan vaaleanpunaisella kalkkivärillä.

Vaihe VI. Julkinen, ainakin ylin kerros, maalataan keltaisella kalkkivärillä.

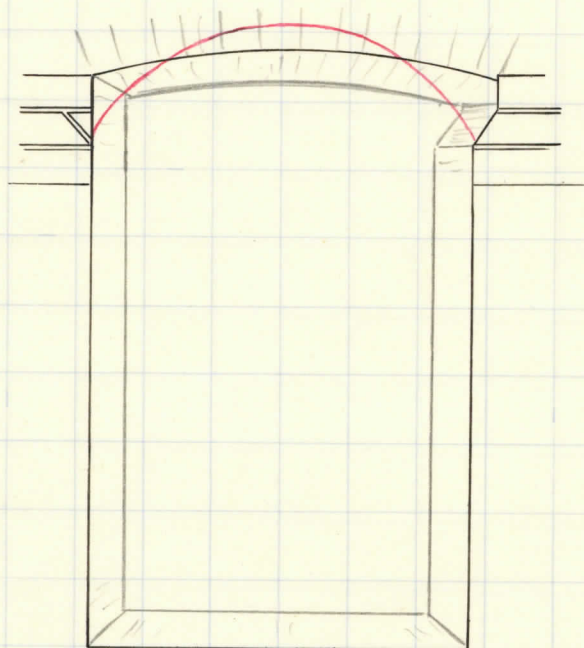
Vaihe VII. Julkinen, ainakin ylin kerros, maalataan valkoisella kalkkivärillä.



Vaaleanpunainen kalkkiväri

Keltainen kalkkiväri

Piirros 10. Ykköna-aukon äärioviivat risäpuolelta kat-
 soituna ennen avaamista ja korycamista. Kaavaan
 1:20.



Vaasa-aiikainen kaari piirretty punaisella värillä.

Nykyinen kaari piirretty mustalla värillä.

Erilinnan eteläpuolelle vuonna 1950 tehty kaivaus

L. J. Gardberg. 1950

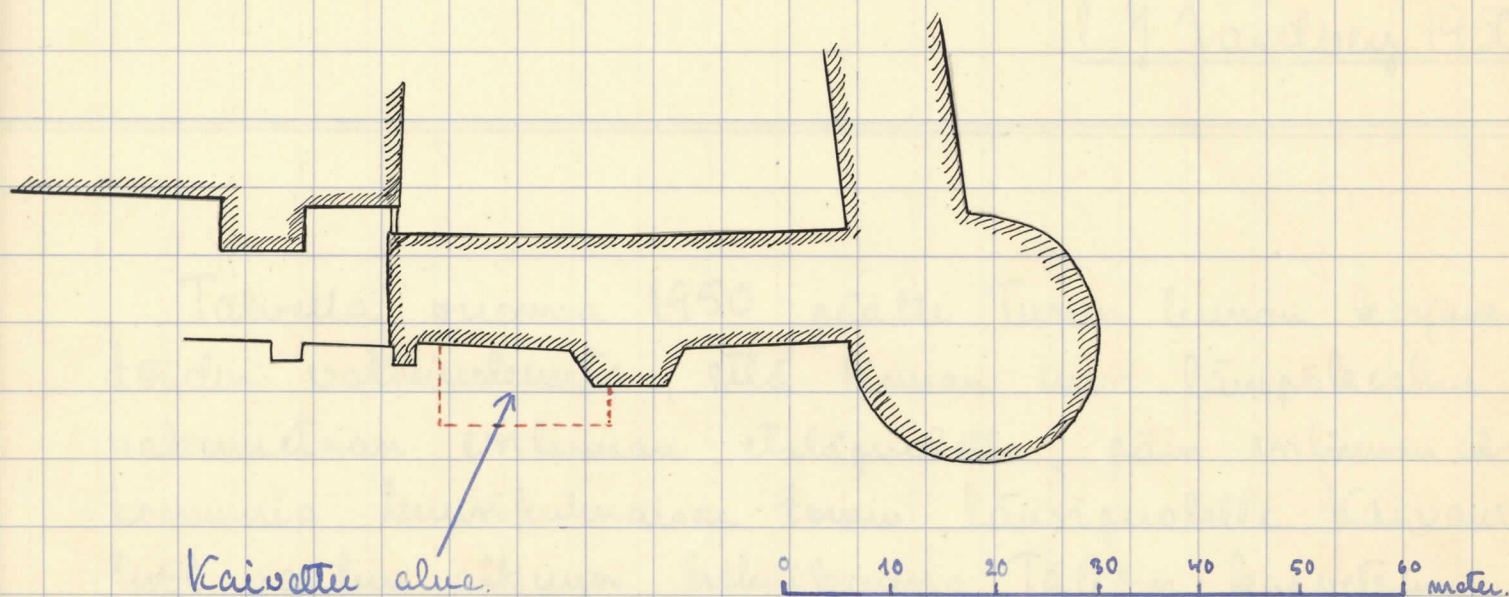
Talvella vuonna 1950 päätti Turun linnan koryaostoiden valtuuskunta, että linnan uusi lämpökeskus rakennetaan erilinnan eteläpuolelle, päin erilinnan ulkomuuria keuhikulmaisen tornin länsipuolelle. Kaivaukset pantiin alkuun helmikuussa. Tällöin kaivettiin neljän metrin syvyyteen maanpinnasta. Koska kaivauksissa odottamatua tuli esille erittäin arvokkaita vanhoja mureja, keskeytettiin kaivaukset huhtikuussa. Toukokuussa valtuuskunta peruutti päätöksensä, ja päätti että lämpökeskus rakennetaan vanhan linnan eteläseinän itäpäätä kellarikerrokseen.

Kaivauksissa todettiin m. m. seuraavat tärkeät seikat: 1. Nykyisen erilinnan etelämuurin alla on jäännös toisesta vanhemmasta harmaakivimuurista. 2. Nykyisen keuhikulmaisen tornin alla on vanhempi mekikulmainen torni.

Nykyisen erilinnan etelämuurin alla kulki vanhempi harmaakivimuri, kuitenkin hieman toisessa suunnassa. Keuhikulmaisen tornin ^{länsi-}eteläpuolella ulkoinen mainittu muuri erilinnan seinästä 215 cm. 14 metriä tästä ~~alla~~ länteen päin ulkoinen muuri erilinnan seinästä ainoastaan 200 cm.

Tämä harmaakivimuri alkoi tasan 200 cm suo-

Piirros 1. Kaivettu alue.



den 1950 maanjälvästä. Harmaakivimuurin yläpinta oli louhittu, siinä oli selvät merkit siitä, että muuri oli ollut korkeampi, ja että se tähän asti oli hajoitettu. Harmaakivimuri meni erikimman etelämuurin alle, erikimma on rakennettu tämän muuriosan päälle ja siis nuorempi kuin tämä muuriosa.

Mainittu muuri oli 180 cm korkea, siitä muodosti alin osa 80 cm:n korkeisen kivijalan, joka ulkoni muusta muurista 25 cm. Tämän kivijalan alla oli kaksoinkehäinen parupeti, toiset parvet olivat pituussummassa, toiset poikkisummassa. Tämän parupetin alla oli savea.

Muuri oli kauttaaltaan muurattu harmaastakivestä.

150 cm muurin ulkopinnasta oli pitkin koko muuria myös rako viivaseinana. Tämä rako jatkui kuu-

nelikulmaisen tornin alle (myöskin tämä torni on rakennettu tämän muurin päälle), sekä myöskin muurin toisessa päässä Naasa-aikaisen poikkimuurin alle (piirros 2 seuraavalla sivulla).

Tämä rako on vinoasemassa, sen pohjoispuolella oleva muuriosa on vinossa ulospäin. 60 cm:n ~~syvyydellä~~ syvyydellä on muuri riistynyt 15 cm leveistä. Tämän rakon pohjoispuolella olevassa muurissa on selvästi näkyvä rille muurattu harmaakivipinta, limityksissä on verrattain suuria harmaatikivejä muurissa riveissä. Näyttää siltä kuin olisi tämä osa vanhempi (piirros 3). Se on ilmeisesti mahdollisesti jo rakennusajalla paimunut, ja sen jälkeen on toinen 150 cm leveä harmaakivimuri rakennettu sen ulkopuolelle tiikeri (piirros 3). Tämän osan pinta ralle päin ei ole yhtä rilleä kuin toisen muuriosan pinta, näyttää selvästi että ulkopuolella oleva osa on rakennettu myöhemmin toista muuria vastaan.

Myöskin tässä ulkopuolisessa muurissa on pitkiä suuria kiviä muurissa riveissä.

Ylläällä mainittiin jo, että mainittu erille tullut muuri menee kuusikulmaisen tornin alle. Sitäpaitsi on kuusikulmaisen tornin alla jäännökset vanhasta nelikulmaisesta tornista (piirroksat 2 ja 5). Tämä nelikulmisen torni on ollut rakennettu harmaastakivestä, ja se on ollut yllä mainitun harmaakivimuurin ulkopuolisen osan ulkopuolella; se on rakennettu mainitusta muurista kohtisuoraan ulospäin. Torni ulkosee harmaakivimuurista 260 cm. Siinä kohdassa on ~~suora~~ suora kulma, ja harmaakivimuri jatkuu itäämpään (piirros 2).

Piirros 2. Pohjapiirros mittakaavassa 1:100.

Erilinnun länsipääty.

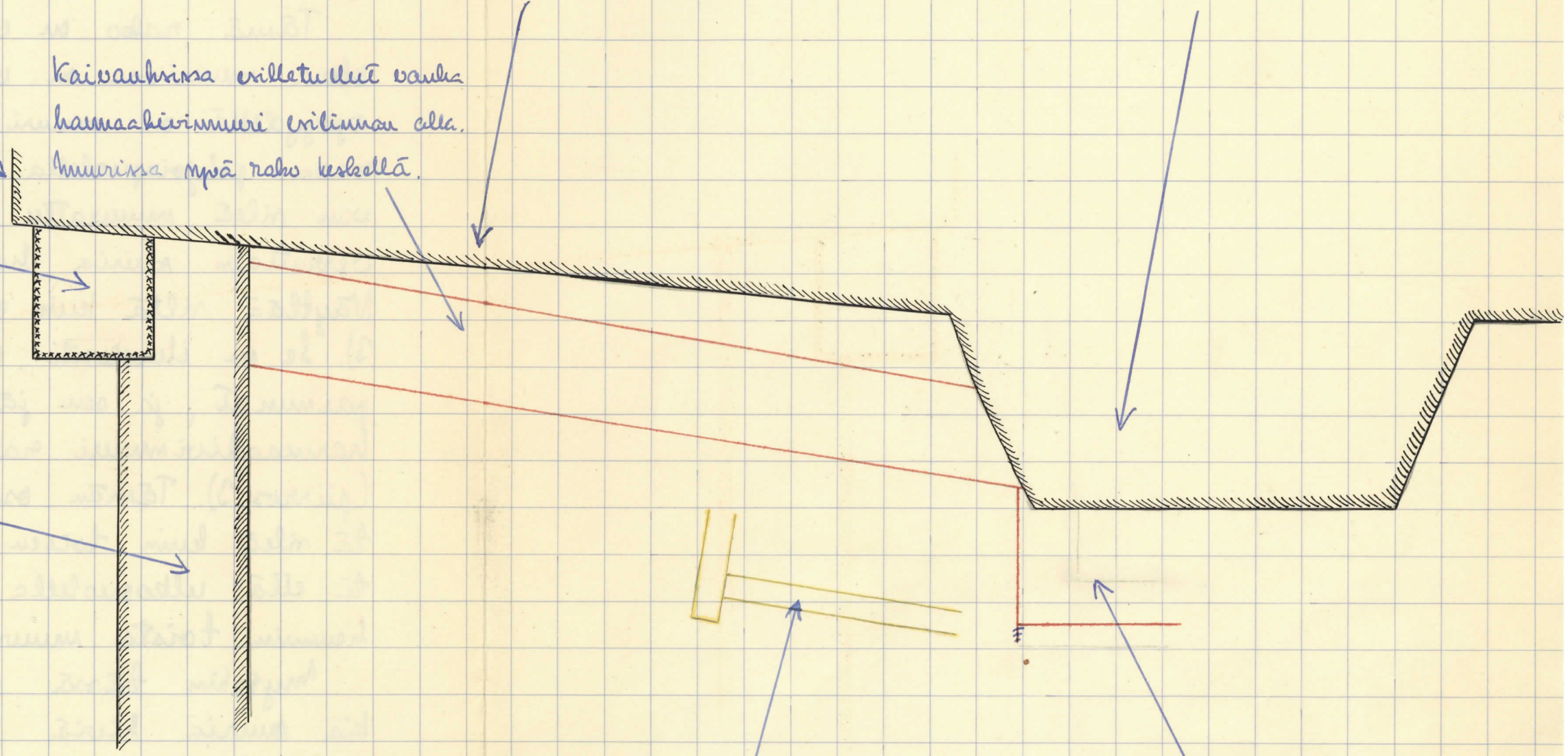
Erilinnun eteläinen ulkomuuri.

Kuorikulmainen torni.

Kaivauksissa eritelttyä vanha
harmaskivimuri erilinnun alla.
Muurissa myös rako keskellä.

Erilinnun muuria vas-
taan rakennettu tukipilari.

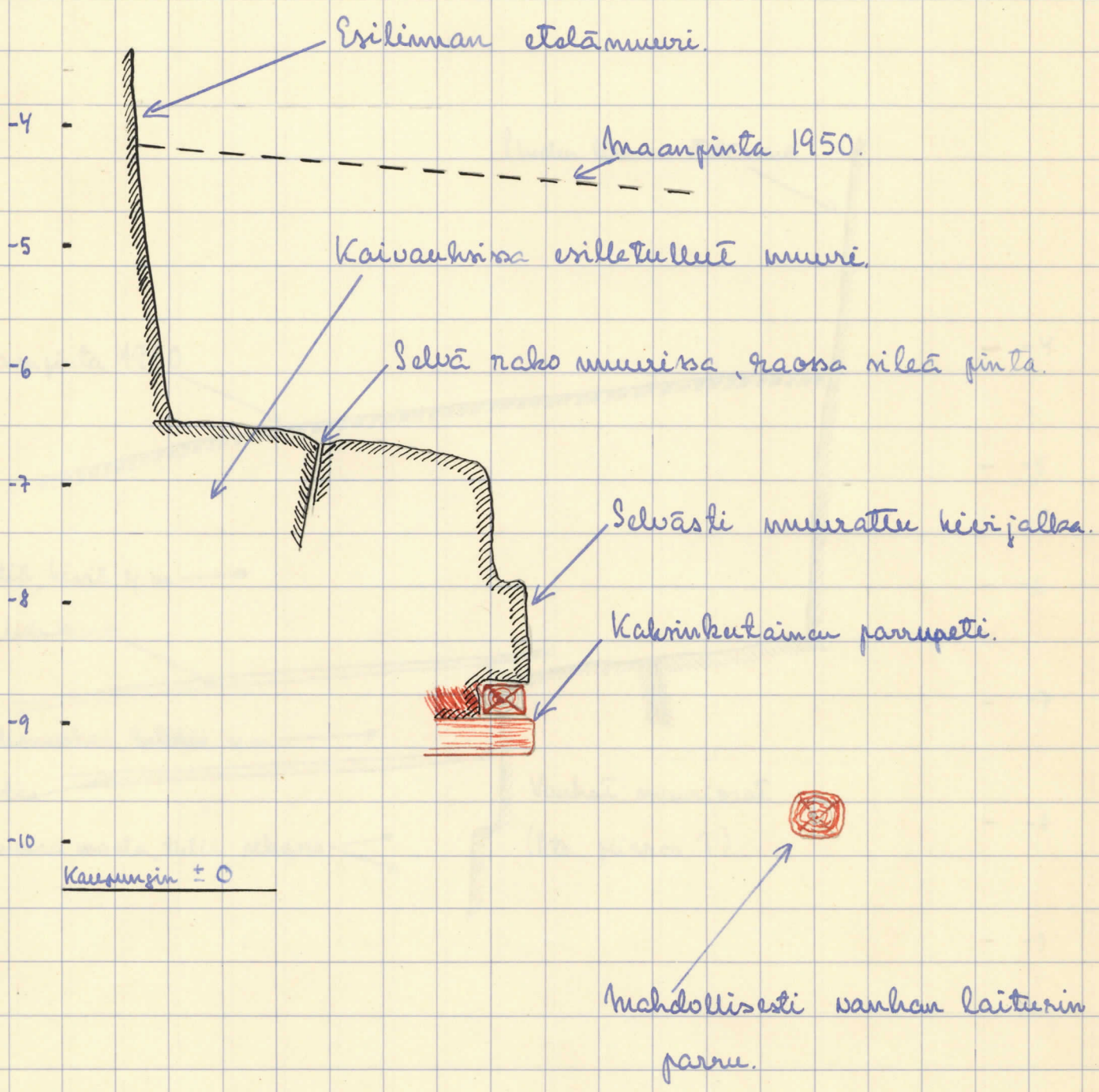
Vaasa-aikainen harmas-
kivimuri, kulkee van-
kijahan ulkopuolella olevan
pihan ympärillä. Eritelttyä
vanha harmaskivimuri mo-
nes tämän muurin alle.



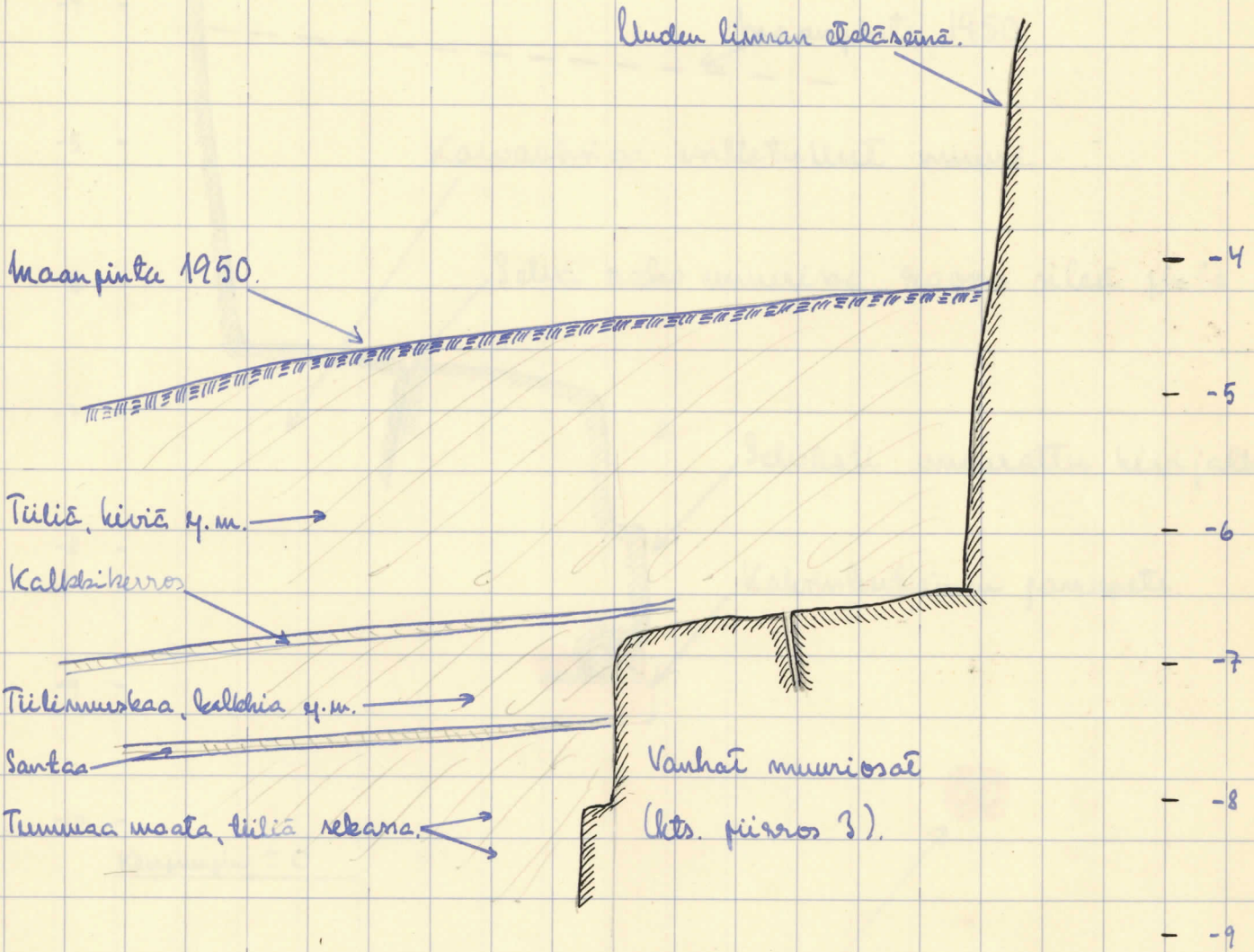
Paruaja maassa hiukan
nykyisen varjunnan ylä-
puolella; mahdollisesti van-
hasta laiturista.

Nelikulmisen harmaskivisen
tornin jättestä kuorikulmisen
tornin alla. Torni kuuluu erit-
lettyeseen harmaskivimuriin.

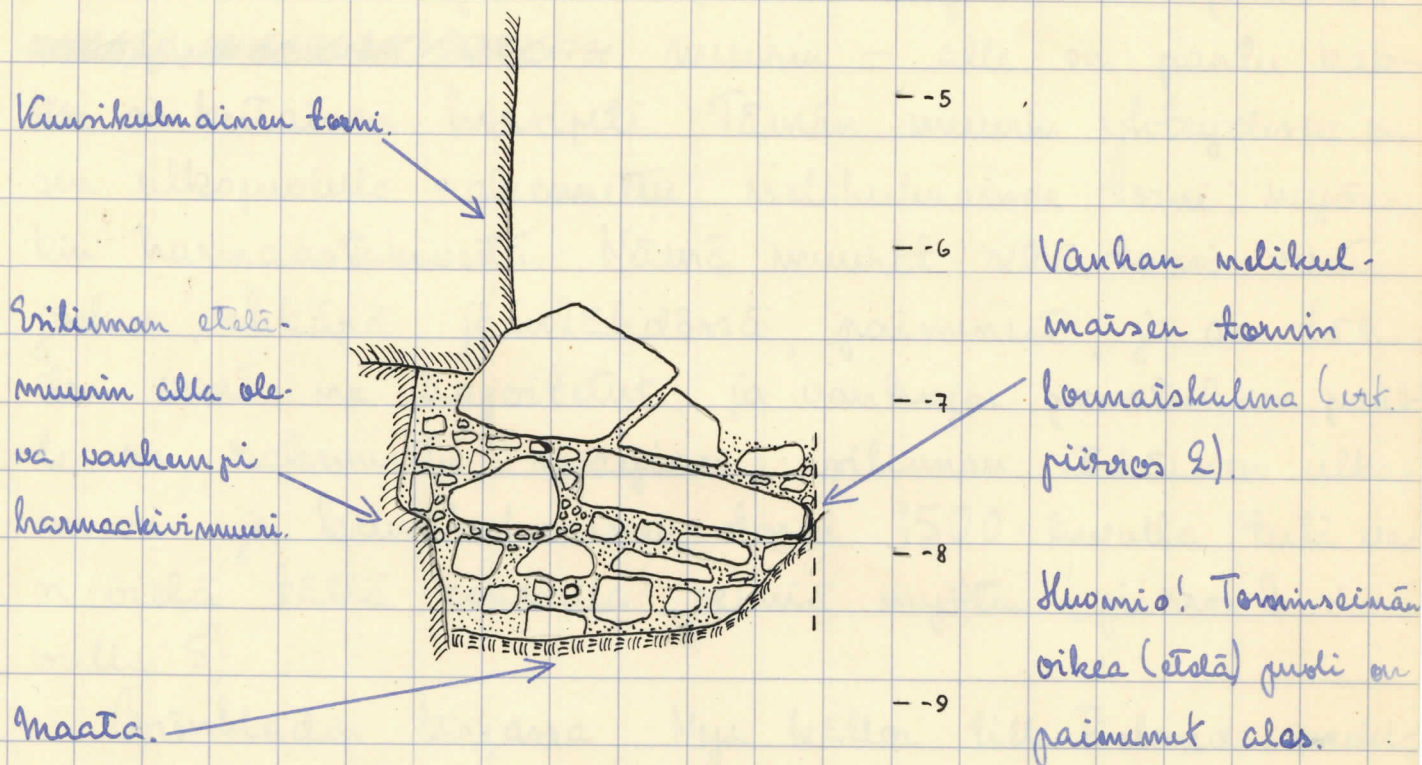
Piirros 3. Pystysuora leikkaus välittömästi kuusikul-
maisesta tornin eteläpuolelta mitattuna 1:50.



Piirros 4. Pystysuora leikkaus kulttuurimaasta sun-
nilleen neljä metriä kuusikulmaisesta tornista e-
telään päin. Mittakaava 1:50.



Piirros 5. Nelikulmaisen tornin itäseinä, mittakaavassa
1:50.



Tornin leveyttä ei voinut todeta, koska kaivaus-alue ei ulottunut niin pitkälle. Torni ei ollut liitoksissa vanhan erille tulleeseen harmaakivimuriin kanssa, ei ainakaan pinnassa. Pitkä harmaakivimuri on vanhempi, torni on rakennettu sitä vastaan. Myöskin tornissa on, aivan kuin harmaakivimuurissa, pieni kivi jalke alimmana.

Tornimuri on hieman vinossa, sen ulkoosa on painut alas päin maahan. Kaltevuusaste on 17° .

Kehityskulku on ilmeisesti ollut seuraava: Linnun on vanhan linnan itäpuolella rakennettu eripiha, jossa on ollut harmaakivinen epäräysmuri. Kaivauksen kuopan

kohdalla on muuri painunut, mahdollisesti jo rakennusajalla, ja alkeperäisen muurin ulkopuolelle on rakennettu toinen 150 cm leveä harmaakivi-muuri tsekri. Tämän muurin - ja mahdollisesti myöskin alkeperäisen ~~muurin~~ muurin - alle on pantu kaksoin keuhkainen hiiripeti. Tämän muurin yhteydessä on sen ulkopuolelle rakennettu nelikulmainen torni, myöskin harmaastakivestä. Nämä muurit sekä torni ovat joskus, ehkäpä jäänlähdössä, painuneet, ja sen tähden ovat ne hajoitettut, ja vanhojen perustusten päälle on rakennettu nykyisen erillisen eteläinen ulkomuuri ja kuusikulmainen torni. 1500-luvulla tuli voin vielä tällä kohdalla seinä myöskin (piirros 3 sivulla 5).

Grönbladin kirjassa „Nya källor till Finlands medeltida historia“ on julkaistu kirje, jonka linnanovoti Josef Pedersson maaliskuun 25. päivänä vuonna 1505 kirjoitti valtionhoitajalle. Siinä sanotaan m. m. seuraavasti: „Käre here, tackis edu ath wetha, at thet ramdet eth stort sticke meder aff manthels muran wet thet torn, som star i moth skipbroffen, som swa forst utwetha, oc en storlige til fare, at thet torn faller meder nu tha liellen ganger uth aff jordhen“. (Grönblad, sivulla 230.)

Näyttää hyvin mahdolliselta että torni, joka mainitaan kirjässä, on juuri se nelikulmainen torni, joka nyt on läpyleity kuusikulmaisen tornin alta. Juuri tämä kohta on nimittäin ainoa mahdollinen paikka missä linnan laiturin on voinut olla keskiajalla ja 1500-luvulla. Se on varmasti ollut eteläpuolella, joen

puolella. Vanhan linnan kohdalla se ei ole voimitt ollu, koska vanhan linnan etelärivessä ei ole eikä ole ollut 1200-luvun jälkeen mitään ~~portteja~~ portteja tänne päin. Ainoa luonnollinen paikka on kuurikulmairien tornin kohdalla. Muurit ovat täällä - varsinkin vanhaan linnaan verrattuna - ^{niin maatalina} että vesi on tullut seinä myötä. Sitäpaitsi löydettiin maasta vanhojen harmaakivimuurien ulkopuolelta paruja sellaisessa asemassa ja sellaisella ryöpydellä, että ne voisivat olla laiturista (piirroksat 2 ja 3). Parut olivat suunnilleen 50-60 cm kaupungin nykyisen nolka-pisteen etäpuolella. Se merkitsee että ne 1500-luvun alussa olivat 150-200 cm sen aikaisen vedenpinnan alla.

Touhokuun 28. päivänä vuonna 1507, siis kahri vuotta myöhemmin, kirjoittaa linnan vuoti valtionhoitajalle seuraavasti: "Kenne Gud, jag hade gäma sânt edat heredöme mera och vore icke den stora byggning med denna murin jag haver för händer...; och vill denna mer sta vära penningar för än han kommer upp; det är väl vid 22 januari som ned är fallet; och haver jag låtit reusa allt upp av grunden och låter jag hålla fast oppo och mure, så mig hoppas till gud, han skall komma upp i en god matthe" (oikeinkirjoitus uuden aikakaudelta) (Grönblad, mainittu taas, sivulla 318).

Jos nelikulmainen torni on sama torni joka mainitaan vuonna 1505, olisi tämän mukaan kuurikulmairien torni ja erilinnan etelämuurin alin osa rakennettu vuonna 1506 tai 1507. Kirjeessä ei kyllä puhuta tornista, mutta siinä mainitaan kuitenkin

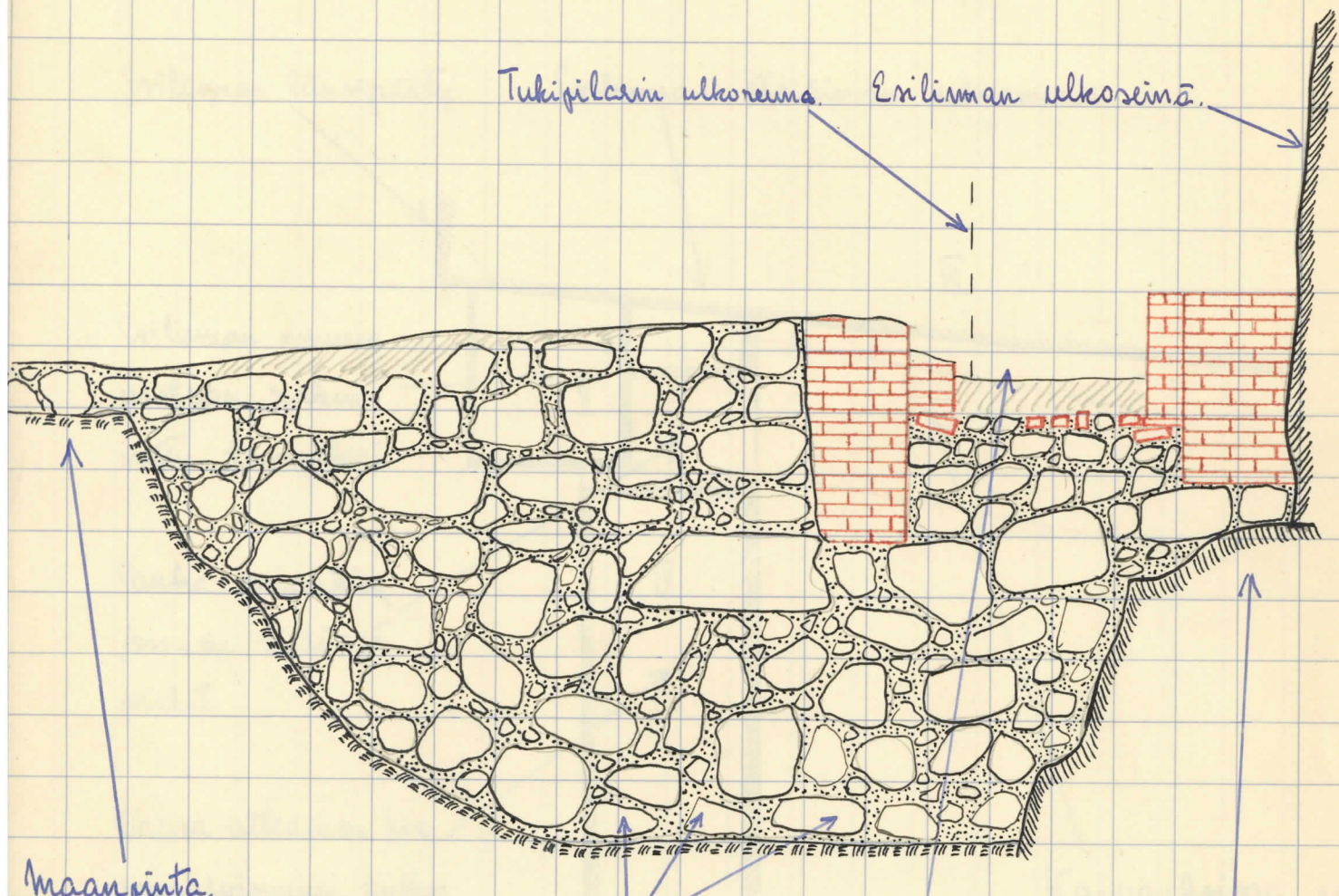
että suoritettu työ on suuri, ja että 22 sylvä (melkein 40 metriä) uutta muuria on rakennettu. Tällainen rakennustyö ei ole voinut tapahtua vanhan linnan kohdalla, koska linnan laite ei ole voinut olla missään muualla kuin linnan eteläpuolella on nikeri selvä, että tässä on kesymys erilinnan etelästä ulkomuurista ja keurikulmaisesta tornista. Sitä paitsi erintyy keurikulmaisia torneja ainoastaan 1400-luvun lopussa ja 1500-luvun alussa. Sitä ennen käytettiin nelikulmaisia torneja, sen jälkeen pyöreitä.

Johtopäätös tästä on että keurikulmainen torni ja erilinnan etelämuurin alimmat harmaakiviosat ovat rakennetut vuosina 1506-1507. Vasta 1500-luvun puolivälissä sai erilinna nykyisen muotonsa.

Sen jälkeen kuin erilinna 1500-luvun puolivälissä oli tullut valmiiksi, tapahtui sen eteläpuolella vielä muutamia muutoksia. Niin sanottu "vanhipihan" ulkopuolelle muodostui uusi piha, jonka ympärille rakennettiin 260 cm paksuinen harmaakivimuri. Tämän ympäröimurin itäpääty oli hieman erilinnan eteläriiven lounaiskulman itäpuolella, ja itäpääden pohjoispääty rakennettiin sen tähden erilinnan ulkomuuria vastaan. Tästä ympäröimurista oli kaivausalueella 40 cm maanpinnan yläpuolella. Maanpinnan alle ulottui muuri sen sijaan kolmen metrin syvyyteen eli pisteeseen -8 linnan ±0-pisteestä. Eri linnan alta erilletulle harmaakivimuri meni tämän vaasa-aikaisen muurin alle; erilletulle harmaakivimurin alla oleva parupeti oli muuten pisteessä -9 m.

Mainittu vaasa-aikainen muuri oli rakennettu har-

Piirros 7. Vaasa- aikainen harmaakivimuri, joka kulkee
Vanhipihan ulkopuolelle olevan pihan ympärä. Lämpö-
rysmuurin itäpäätty, ulkopinta. Mittakaava 1:50.



Tukipilsein ulkoreuna Erilimman ulkosinä.

maapinta.

Näitten kivim alla
ainoastaan maata.

Vanha oviaukko, jossa
on tiilise pielit.

Kaivauksissa e-
sillätehdut har-
maakivimuri e-
silimman alla.
Maaalla piir-
retyn muurin alla.

maastakivestä. 90 cm seinän pohjoispäästä on jäämies vanhasta oviaukosta. Aukko on 160 cm leveä ja siinä on tiiliset piletit. Pildi on monta kertaa korjattu. Alkuperäisessä muurauksessa ovat seuraavat tiilimitat:

$30,5 \times ? \times 8,5$	$32 \times ? \times 9$	$? \times 13,5 \times 10$
$31,5 \times ? \times 8$	$33,5 \times ? \times 8,5$	$? \times 18,5 \times 8,5$
$32 \times ? \times 8,5$	$33,5 \times ? \times 9$	$? \times 16,5 \times 9$
$32 \times ? \times 9$	$33,5 \times ? \times 9$	

Muöhemmin, ilmeisesti 1600-luvulla, on osaksi tämän muurin päälle päin erillään ulkomuuria rakennettu tukipilari (piirroset 2, 6 ja 7). Tämä tukipilari on rakennettu harmaastakivestä ja tiilestä. Sen läpimitat on 230 cm (itä-länsi) \times 225 cm.

Rakennusosien sisäinen vuorojärjestys on seuraava (piirros 6):

I. Kerkiajalla on rakennettu harmaakivimuri suunnassa itä-länsi.

II. Mainitun harmaakivimuurin ulkopuolelle rakennettiin toinen harmaakivimuri, niin että vanhasta muurista tuli toinen leveämpi muuri. Samalla rakennettiin nelikulmainen torni sille kohdalle, missä kuusikulmainen torni nyt on.

III. Harmaakivimuri ja nelikulmainen torni ^{vahingoittuneet} ~~saivat~~ ilmeisesti pahasti jäänlähdössä vuonna 1505. Muurien yläosat hajoitettiin ja vanhojen perustusten päälle rakennettiin uusi harmaakivimuri. Tämä muuri on vielä

olemassa nykyisen esilinnan eteläriiven ulkomuurissa.

IV. 1500-luvun puolivälissä rakennettiin nykyinen esilinnan mainitun harmaakivimuurin taakse.

V. Vankipihan ulkopuolella olevan pihan ympärille rakennettiin luultavasti vasa-ajalla harmaakivimuri, jonka itäpäädyn pohjoispääty rakennettiin esilinnan etelämuuria vastaan.

VI. Osaksi tämän ympäröimäns päälle rakennettiin 1600-luvun tukipilari esilinnan etelämuuria vastaan.

Vanhan linnan piha; vuonna 1952 tehty kaivaus eteläriivistä
pohjoisriiveen välittömästi pääporastornin itäpuolella.

Pohjoisriipi

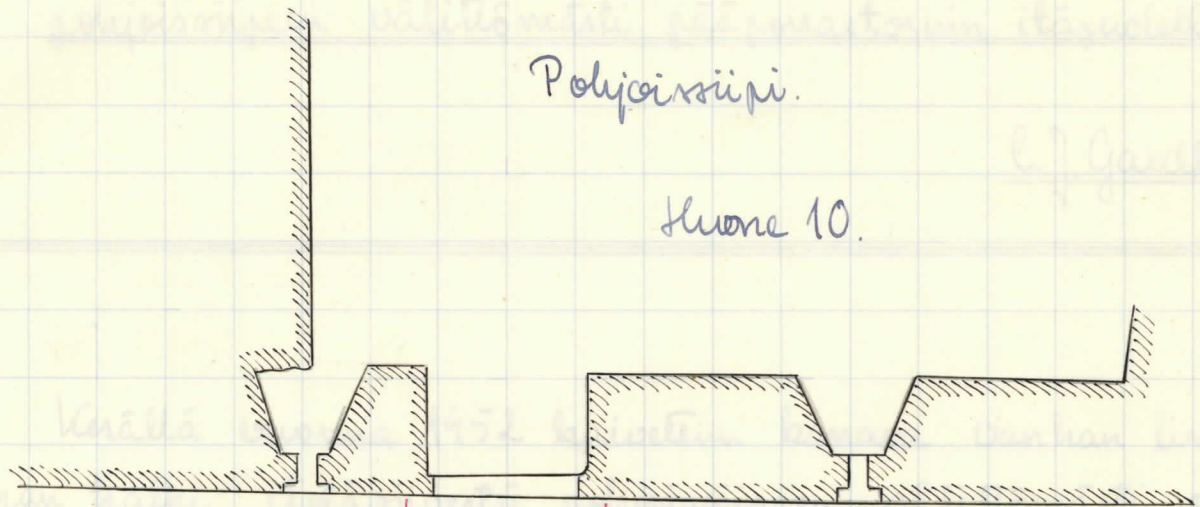
L. J. Gaedberg 1952.

Huone 10

Kesällä vuonna 1952 kaivettiin kanava vanhan linnanpihan halki eteläriivistä pohjoisriiveen välittömästi pääporastornin itäpuolella. Kanava kulki eteläriivessä olevan huoneen nro 16 ovelta pohjoisriivessä olevan huoneen nro 10 ovelle (piirros 1). Jo vuonna 1950 oli tämän kanavan jatkoksi kaivettu toinen kanava huoneen nro 10 lattiaan. Ne havainnot, jotka silloin tehtiin vanhan linnan perustuksista voitiin nyt täydentää (piirros 2). Syksyllä vuonna 1952 jatkettiin kanavatyötä huoneen nro 10 pohjoisriivestä ulos linnan ulkopuolelle (pohjoispuolelle) ajoradan keskelle, ja sieltä edelleen pitkin linnankatua länteenpäin. Havainnot linnan ulkopuolelta kuvataan erikseen.

Työn aikana tehtiin seuraavat havainnot: Rinteen ajalla sille otetun kivityksen alla oli ruskeata sientä 15 cm, ja sen alla oli kirkkamatonta savensekaista maata (piirros 2). Samassa ei ollut löytöjä. Alempaa kivitystä ei ollut. Kanavan pohjoisosassa tuli kallio erille 100-150 cm syvyydestä pinnasta (piirros 2). Pohjoisriiven etelämuri oli tällä kohdalla rakennettu kalliolle. Vuonna 1950 kaivettiin kallio erille huoneesta nro 10, ja syksyllä 1952 tuli kallio erille pohjoisriiven pohjoispuolelle. Täältä oli mahdollista saada

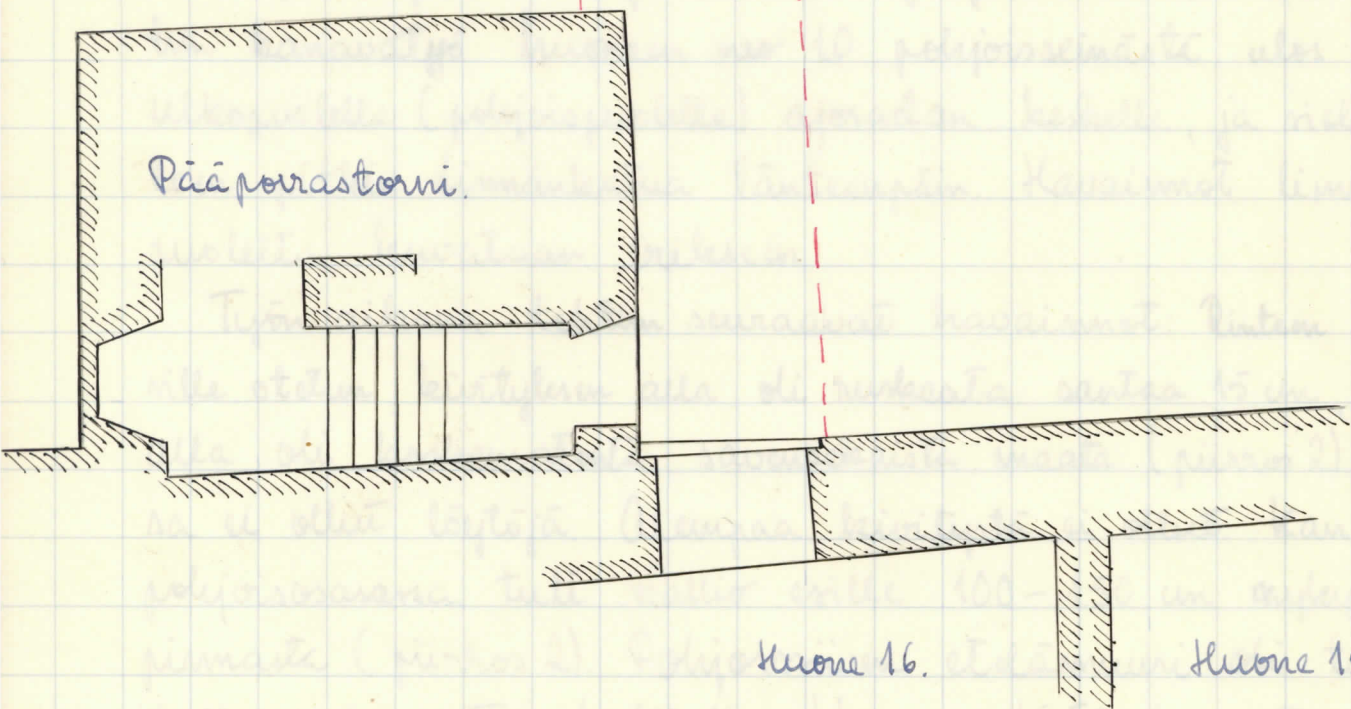
Piirros 1. Kaijettu alue, pohjapiirros kaavaan 1:100.



Pohjoissipi.

Huone 10.

Kaijettu alue.



Pääporastorni.

Huone 16.

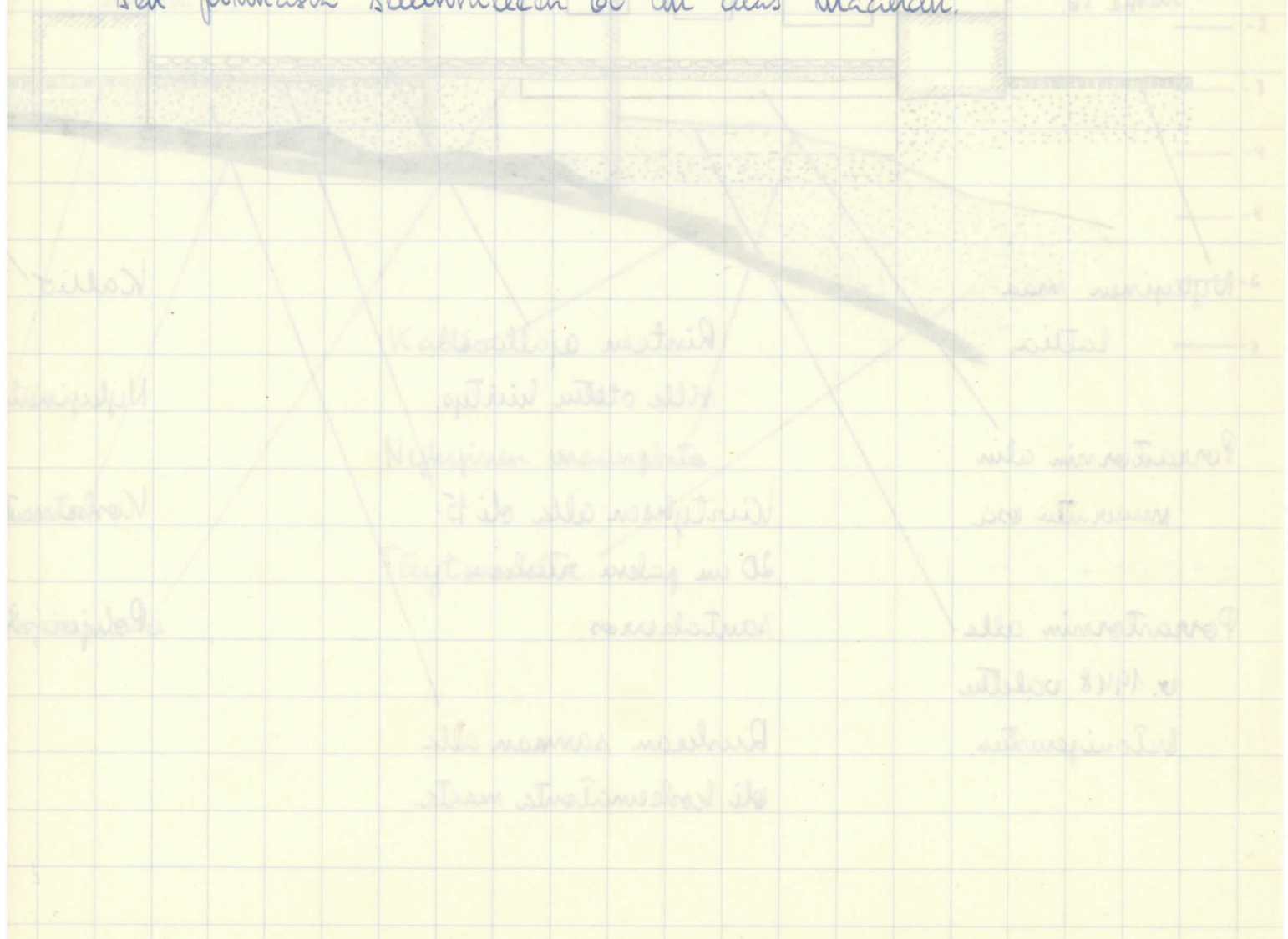
Huone 15.

Eteläsipi.

täydellinen keuva kallion profiilista pääporastonista liman pohjoispuolelle. Pääporastonin alle valettiin betonia vuonna 1948, ja tämän betonin **koillis**kelma (porastonin koillisiskelman alla) on kallion päällä (piirros 2). Vuoteen 1948 oli porastorni rakennettu maan päälle. Juuri porastonin koillisiskelman alla laskee kallio jyrkästi alas, ja etelänsivun pohjoisimuri oli ainakin tällä kohdalla rakennettu maan päälle. (Piirros 2). Nykyisestä pihapinnasta menee etelänsivun pohjoisimuri suunnilleen 60 cm alas maahan.

Pohjoisnsivun etelämuri oli niin kuin jo sanottiin rakennettu kalliolle, ja nykyisen kivitien pinnasta kalliolle oli tällä kohdalla 110 cm.

Pääporastonin alkuperäisen muuri meni nykyisen kivitien pinnasta suunnilleen 60 cm alas maahan.

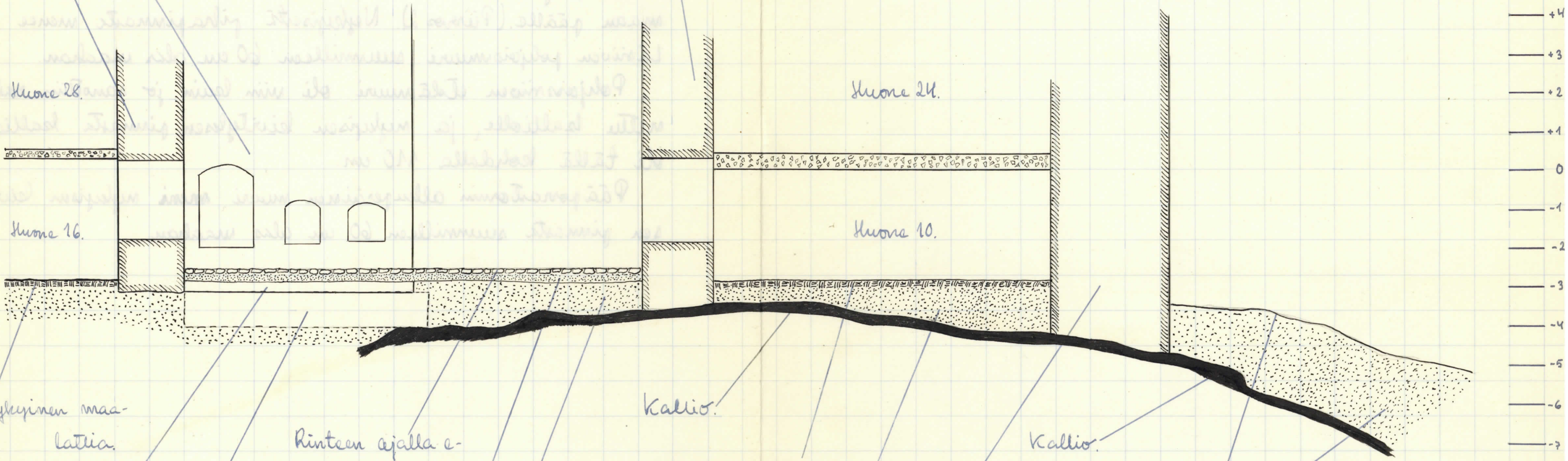


Piirros 2. Pystysuora leikkaus kaivetuista aluksesta, länteen katsottuna. Leikkaukseen on liitetty ne havannot, jotka tehtiin tammikuussa 1951, jolloin kaivettiin huoneen nro 10 lattiassa. Kaavaan 1:100.

Eteläniiven pohjois muuri.

Pohjoiniiven etelämuuri.

Pääporrastornin itäinen julkisivu.



Huone 28.

Huone 24.

Huone 16.

Huone 10.

+4
+3
+2
+1
0
-1
-2
-3
-4
-5
-6
-7

Nykyinen maapinta.

Rinteen ajalla e-
nille otettu kiirteys.

Kallio.

Kallio.

Porrastornin alin
muurattu osa.

Nykyinen maapinta.

Nykyinen maapinta.

Porrastornin alle
v. 1948 valittu
betoniperustus.

Kivityksen alla oli 15-
20 cm paksa ruskea
santakerros.

Korkeamatonta maata.

Täytymästä.

Ruskean sannaan alla
oli korkeamatonta maata.

Pohjoiniiven pohjois muuri.

LT 0 = +10.37.3

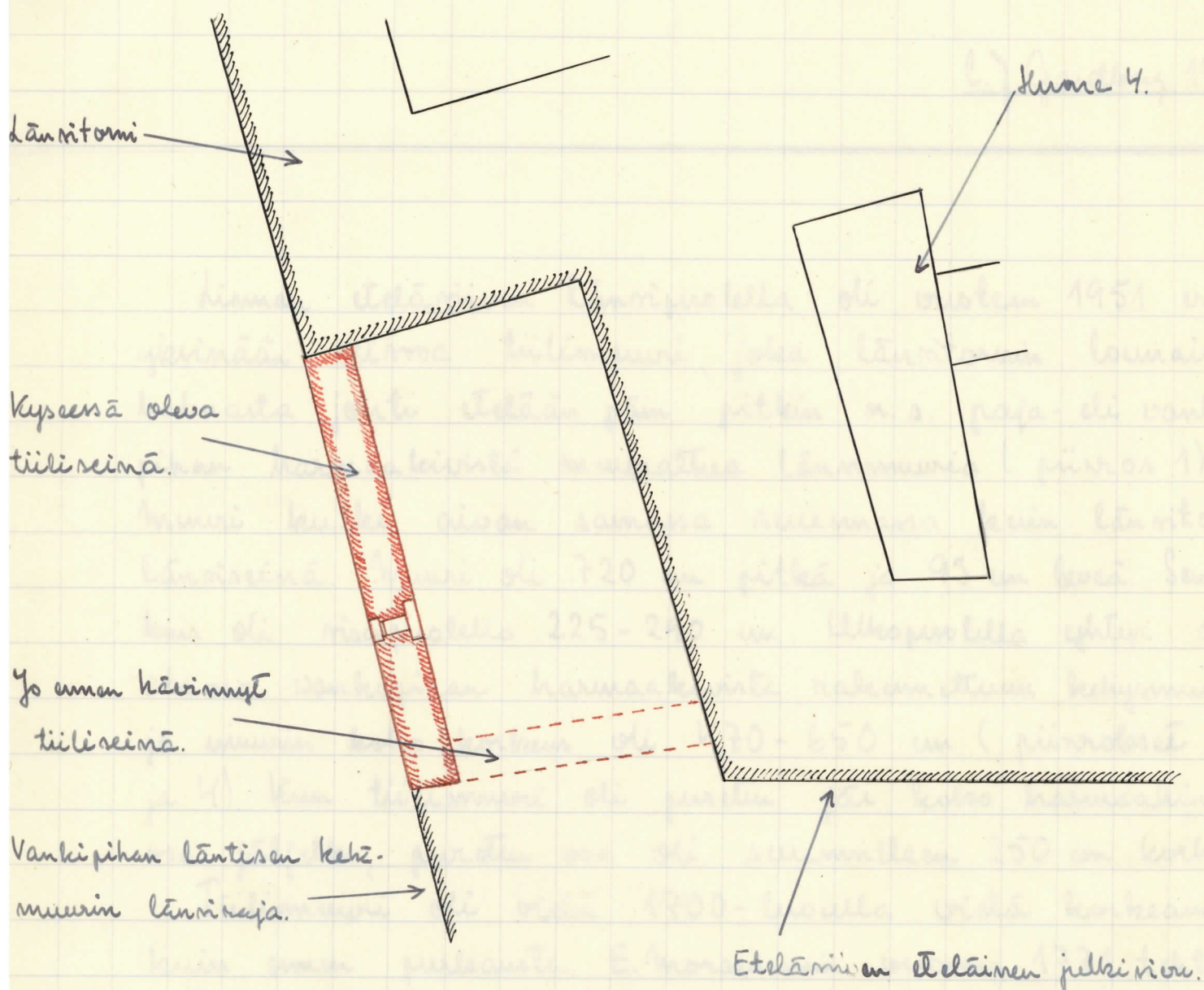
Etelärivien lännipuolella oleva tiilimuri (vankila).

L. J. Gardberg 1951.

Linnan etelärivien lännipuolella oli vuoteen 1951 eräs yksinäinen seisova tiilimuri, joka lännitornin lounaiskulmasta johti etelään päin pitkin n. s. raja- eli vankipihan harmaakivistä muuratua lännimuuria (piirros 1). Muuri kulki rivien samassa suunnassa kuin lännitornin länniseinä. Muuri oli 720 cm pitkä ja 93 cm leveä. Sen korkeus oli sisäpuolella 225-290 cm. Ulkopuolella yhtyi sen alaosaa vankipihan harmaakivistä rakennettuun kehysmuuriin, ja muurin koko korkeus oli 470-650 cm (piirroksat 3 ja 4). Kun tiilimuri oli puretu jäi koko harmaakivi-osa jäljelle; puretu osa oli suunnilleen 250 cm korkea.

Tiilimuri oli vielä 1700-luvulla vielä korkeampi kuin ennen purkausta. E. Moraeuksen vuonna 1771 tehtyjen piirustuksien mukaan oli tällä paikalla silloin kakikerroksinen rakennus, jonka alakeros oli holvattu tympyholvalla. Länni- ja eteläseinät olivat rakennetut tätä tarkoitusta varten, kun taas etelärivien läntinen harmaakivimuri toimi itäseinänä ja lännitornin etelämuuri pohjoisseinäinä. Moraeuksen selityksen mukaan oli alakerroksessa yksi huone, joka oli holvattu harmaakieriholvilla. Huoneen merenpuoleinen seinä oli tehty mukulakivistä. Huoneessa pidettiin murinunan osan linnan vankkeista. Toisessa

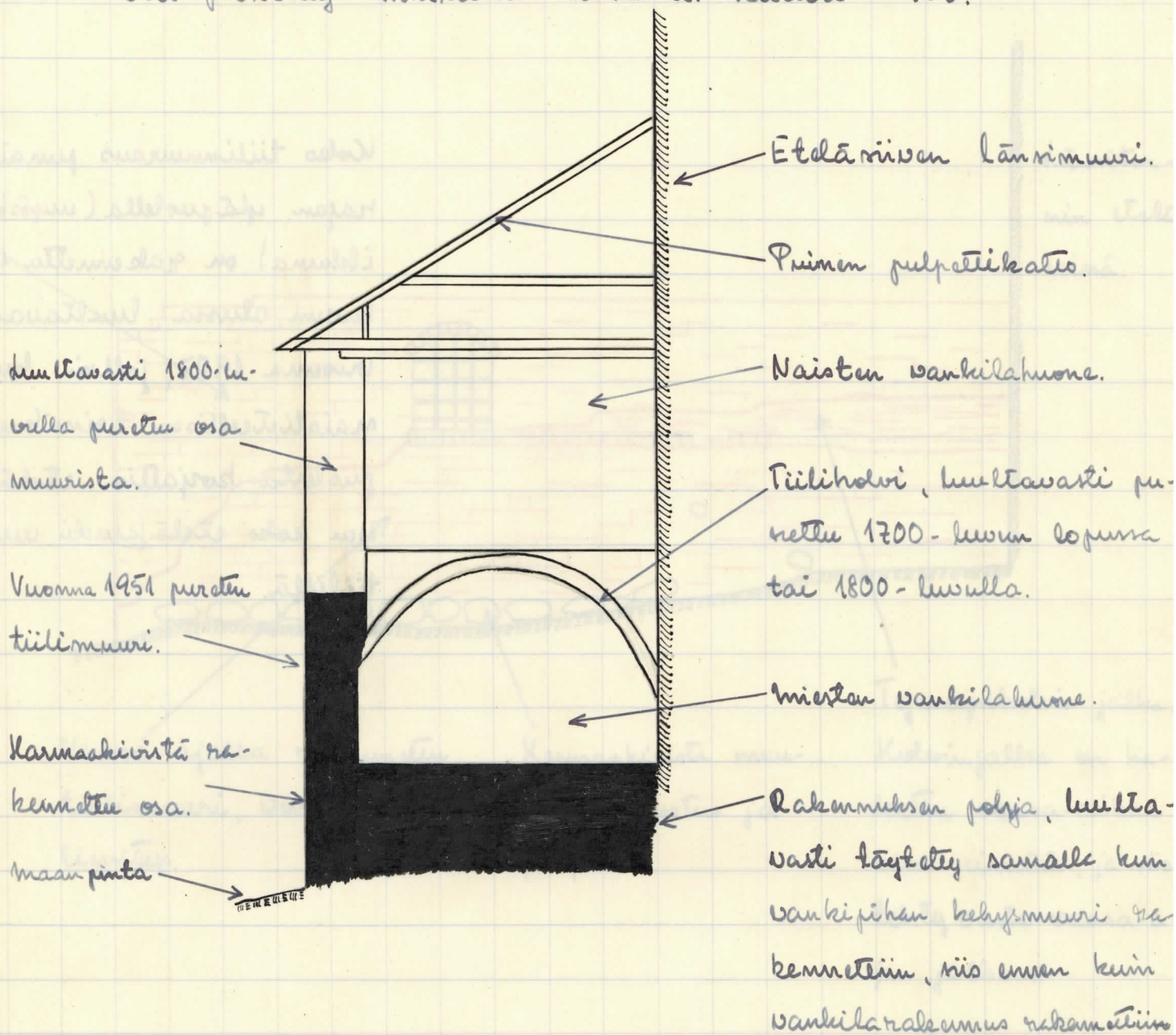
Piirros 1. Muurin asema. Kaava 1:100.



kerroksessa oli samanmittainen huone, joka Moraensonin mukaan oli niin huonossa kunnossa, ettei voitu käyttää. Eric denngqvistin mukaan oli koko rakennus vankilana 1760-luvulla; alakerroksessa pidettiin miehet, yläkerroksessa naiset (K. G. Leinberg, Bidrag till kändedomens af väst land II, sivulla 91). (Piirros 2).

Rakennuksesta säilynyt tiilimuri purettiin vuonna 1951

Piirros 2. Vankilarakennuksen pystysuora leikkaus vuonna 1770 tehtyjen piirustuksien mukaan. Vuoteen 1951 säilynyt osa piirretty mustalla tussilla. Kaava 1:100.

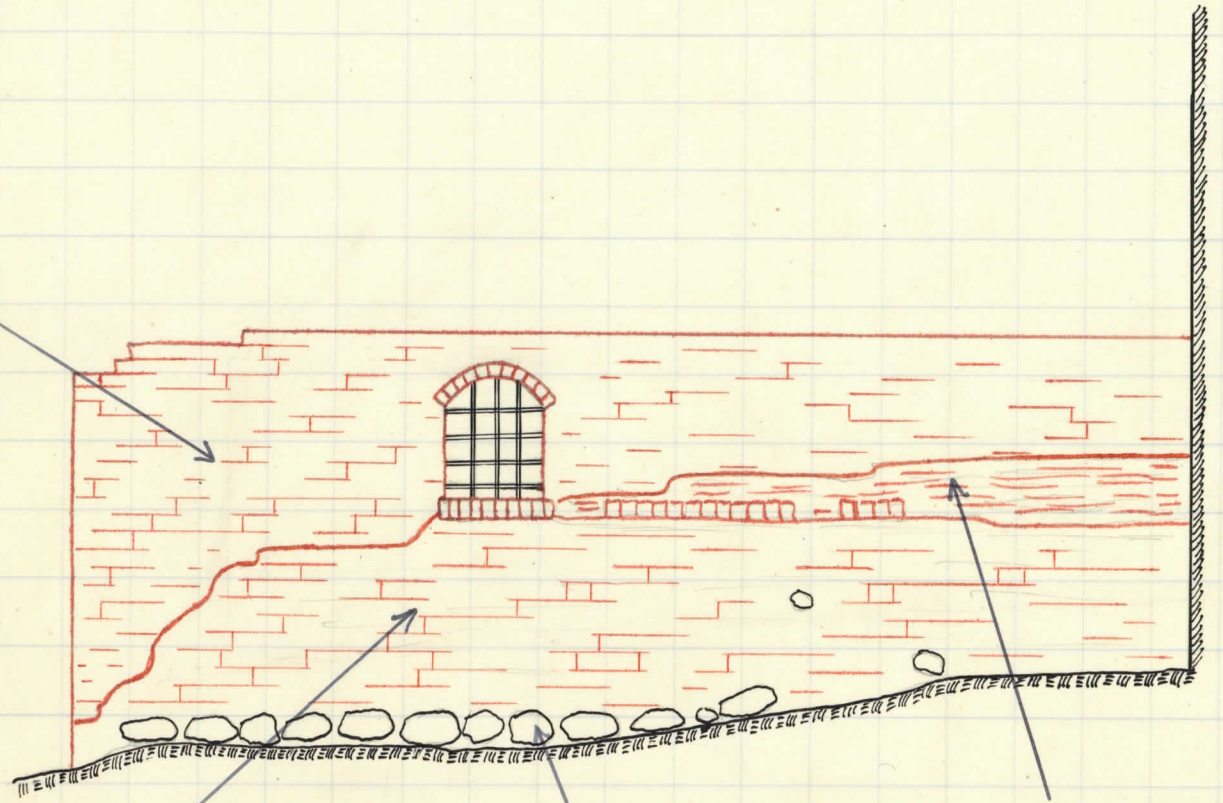


Ennen purkausta sitä tutkittiin, ja silloin havaittiin seuraavaa:

Vankilarakennuksen läänimuurista oli ainoastaan alaosa säilynyt; koko yläosa oli peruttu jo 1700-luvun lopussa tai 1800-luvulla (piirros 2). Rakennuksen toista kerrokses-

Piirros 3. Muurin rissäpuoli ennen purkausta vuonna 1951. Kaava 1:50.

Koko tiilimuuraus punaisen
rajan yläpuolella (myöskin
ikkuna) on rakennettu 1900-
luvun alussa, luultavasti
vuonna 1907, jolloin hui-
naistiteellisen toimikunnan
puolelta kirjattiin etelärii-
nin koko eteläfasadi uusilla
tiilillä.



länritor-
nin etelä-
seinä.

Vaasa-ajalla rakennettu
tiilimuri, vendiläinon
limitus.

Karnaakivista muu-
rattu perustus ja
polja.

Työmyyriholvin jalka.
Holvinjalke on ha-
kattu vaasa-aikei-
seen seinään, ja rissä
tehty vasta vaasa-a-
jan jälkeen.

ta ei siis yhtään mitään ollut säilynyt. Tämän seinän ja
länritorin etelämuurin välissä oli ollut avosauna, eikä
tommisa ollut yhtäkään jälkeä muurista. Muuri oli koko-
naisudessaan ollut muurattu tiilikä, ja Moraenson on rissä
väänänsä kun hän kirjoittaa ette merenpuoleinen seinä on
rakennettu ~~muurattu~~ mukulakivistä. Samaten oli myöskin

Tymppiholvi ollut rakennettu tiilistä eikä harmaistakivista, vaikka Moraenson niin kirjoittaa.

Myöskin rakennuksen etelämuri oli purettu 1700-luvun lopussa tai 1800-luvulla. Pohjassa oli vielä muutamia tiiliä, ja niiden perusteella oli mahdollista määrätä seinän muunta (piirros 1). Kaikesta päättaen on myöskin tämä muuri ollut rakennettu tiilistä.

Rakennuksen pohja oli tehty harmaistakivista; mahdollisesti se täytettiin kun paja- eli vankepihan kehysmuuri rakennettiin (piirroksia 2 ja 4). Sisäpuolella oli myöskin muutamia harmaakivia muurin alaosassa (piirros 3).

Harmaakivimuurauksen yläpuolella oli välittömästi vasa-aikaista tiilimuurausta. Tämän tiilimuurauksen korkeus oli 20-120 cm, ja se oli olemassa sekä ulko-että sisäpuolella (piirroksia 3 ja 4). Pinta oli ollut rapattu, mutta rapaus oli sekä sisä-että ulkopuolelta pudonnut pois. Tiilet olivat vundikaissä limityksessä. Tiilimitat olivat seuraavat:

30 x ? x 8,5	32 x ? x 8,5	33 x ? x 9
30 x ? x 9	32 x ? x 8,5	33,5 x ? x 9
30 x ? x 9	32 x ? x 8,5	? x 15,5 x 9,5
30,5 x ? x 9	32 x ? x 9	? x 16 x 9
31 x ? x 9	32 x ? x 9	? x 16,5 x 8,5
31,5 x ? x 8,5	32,5 x ? x 8,5	? x 16,5 x 9,5
32 x ? x 8	32,5 x ? x 9	? x 17 x 9
32 x ? x 8	32,5 x ? x 9	? x 17 x 10
32 x ? x 8	32,5 x ? x 9,5	
32 x ? x 8	33 x ? x 8,5	

Piirros 4. Muurin ulkopuoli ennen purkausta vuonna 1951.

Kaava 1:50.

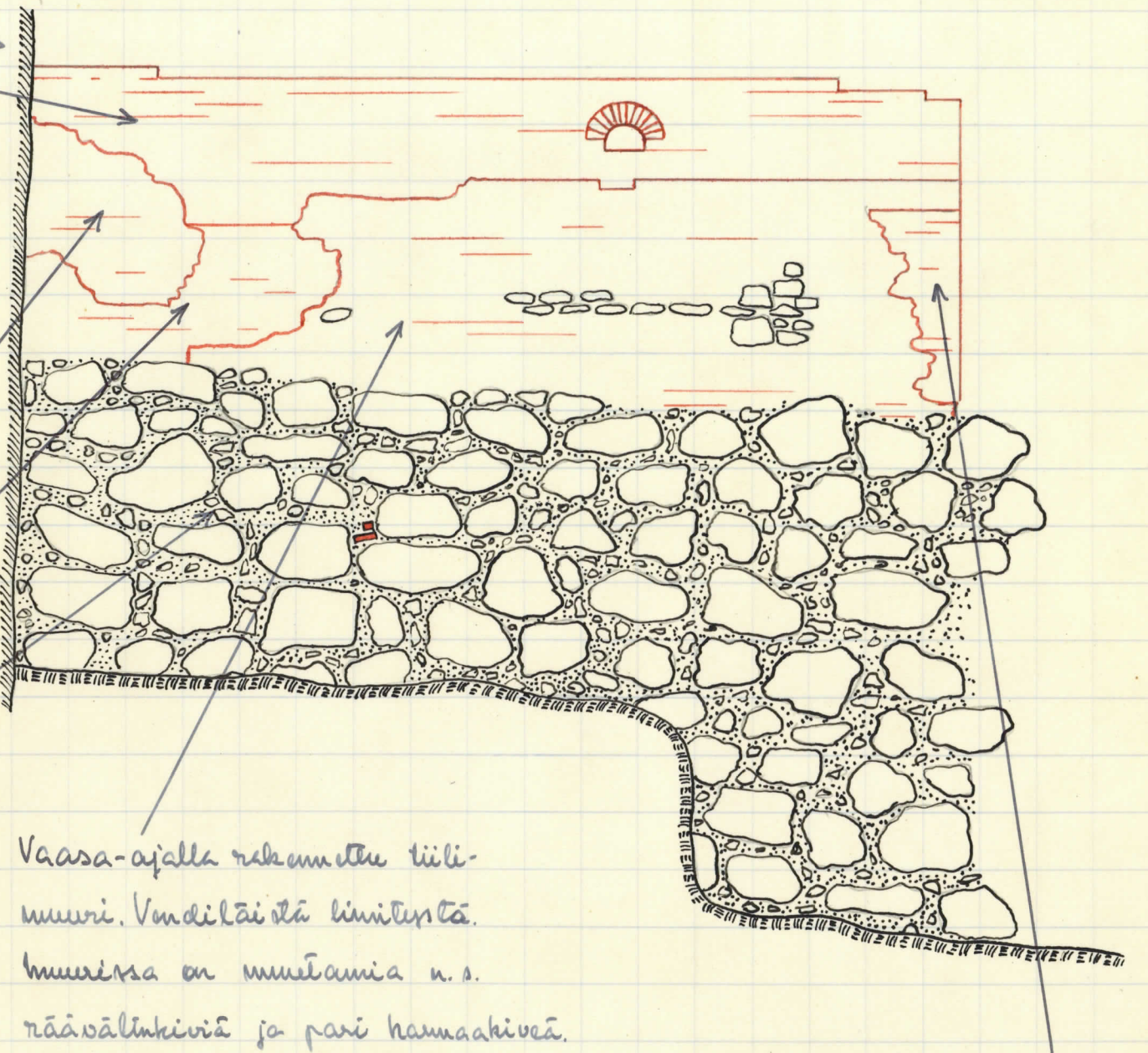
Läntinen etelämuri

Koko muurin yläosa (myöskin pieni ikkuna) on rakennettu 1900-luvun alussa, huoltavasti vuonna 1907, jolloin mainostieteellisen toimikunnan puolesta korjattiin etelärivein koko eteläfasadi uuvilla tiilillä.

Aikaisemmin korjattu osa.

Aikaisemmin korjattu osa.

Karnaakivimuri, joka on yhteydessä peja- eli vankepihan kehämuriin kanssa.

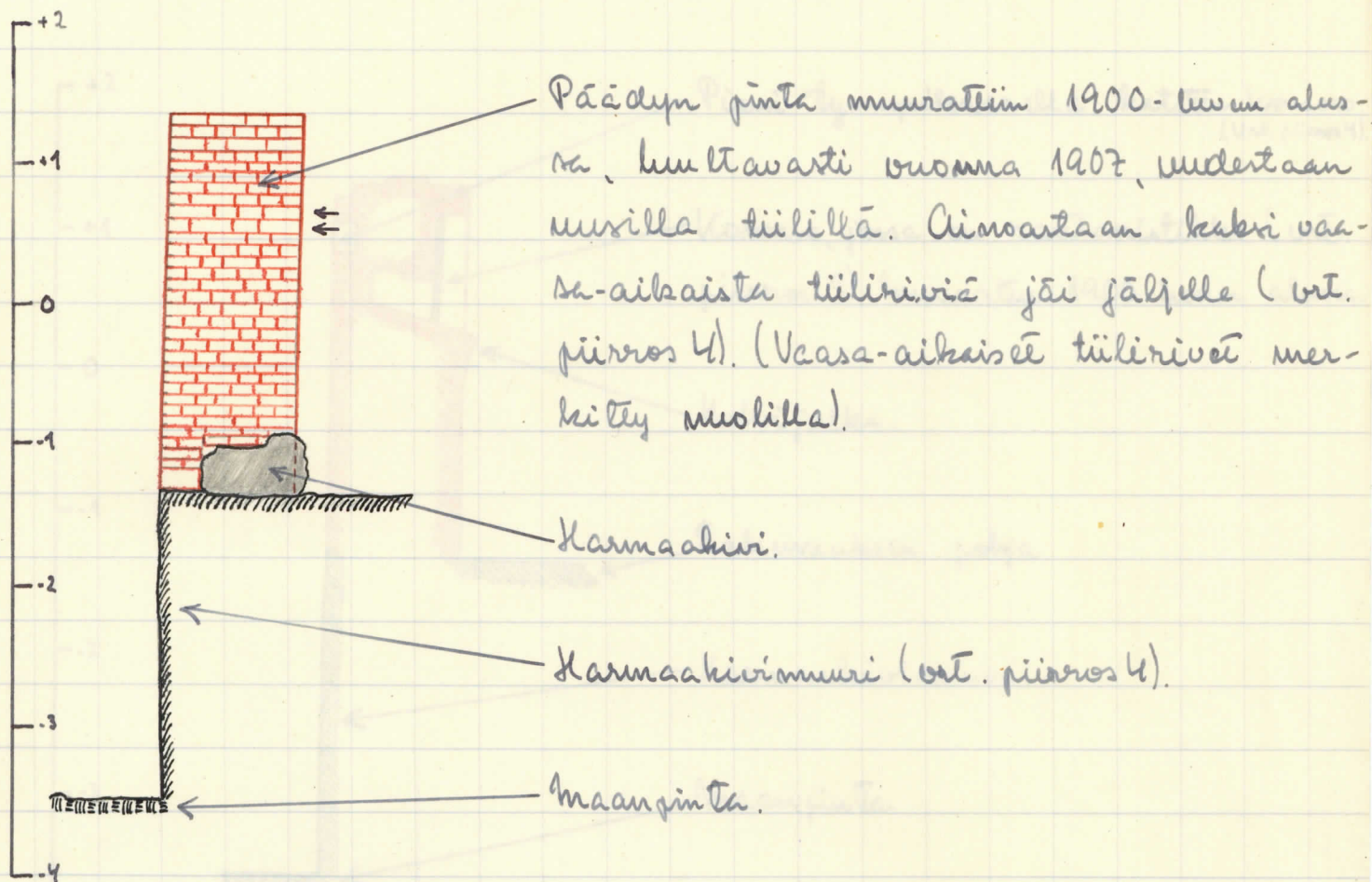


Vaasa-ajalla rakennettu tiilimuri. Vindiläistä limitystä. Muurissa on muutamia n.s. näävälintkiviä ja pari karnaakiveä.

Muurin pinta on tässä kohdassa rakennettu uudelleen 1900-luvun alussa.

Ulkopuolella oli vaasa-ajaisessa limityksessä myöskin muutamia n.s. näävälintkiviä, jotka olivat melkein tiilenmuotoisia. Ne olivat tiililimityksessä aivan kuin tiiliä (piin.

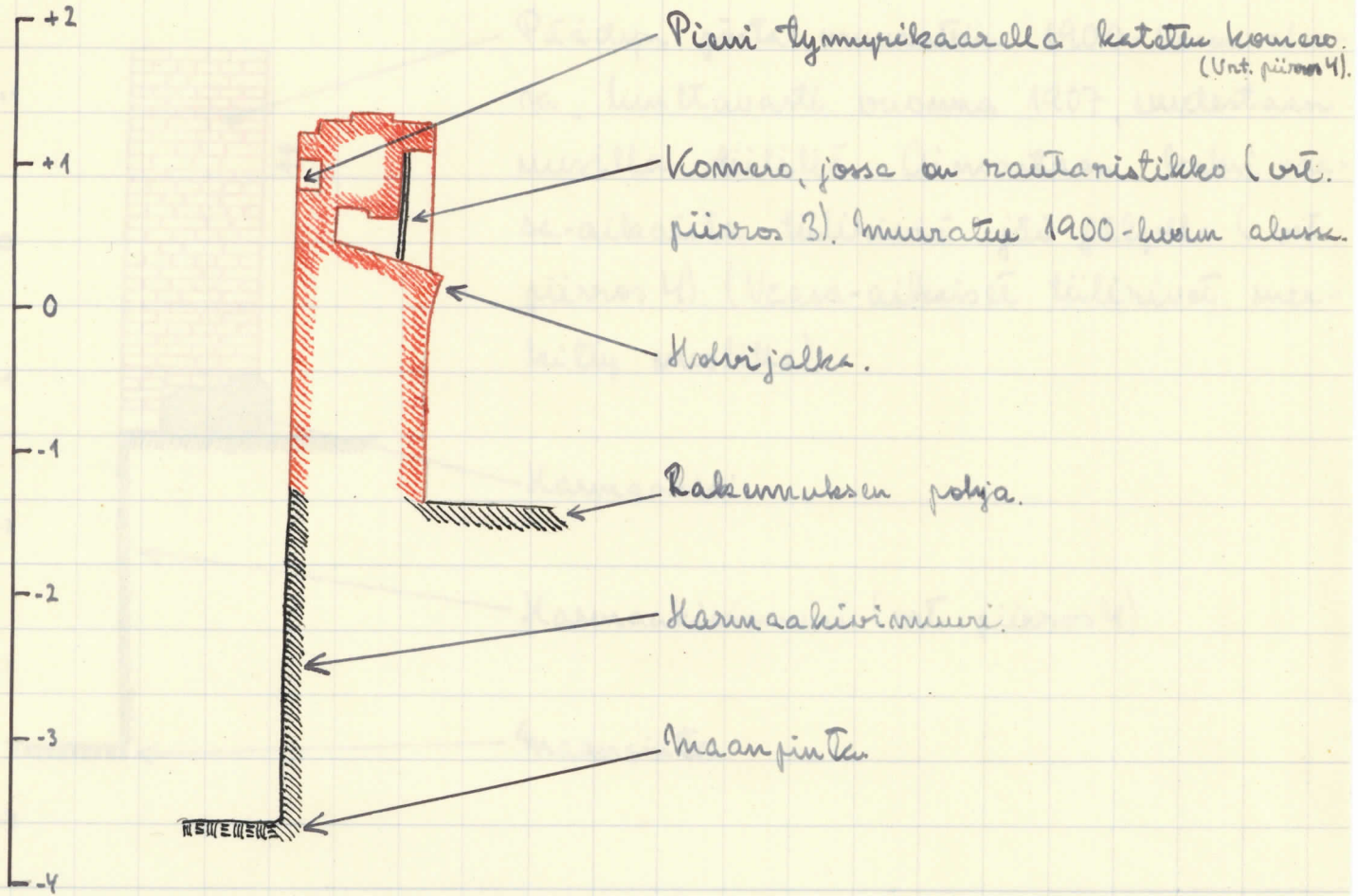
Piirros 5. Seinän itäpäätty ennen perkausta vuonna 1951. Kaava 1:50.



nos 4). Seinänsä oli myöskin pari harmaakiveä vaasa-ai-
kaisessa limityksensä.

Seinän sisäpuolella oli suunnilleen 150 cm:n korkeudella pohjasta jätettä tympyhölvien jalasta (piirros 3). Tämä hölvijalka oli vaasa-aikaisessa muurissa, mutta se ei ollut alkuperäinen, vaan se oli myöhemmin hakeutu seinään. On siis mahdollista ettei tympyhölvistä ollut olemassa vielä vaasa-ajalla. Hölvä oli ollut tiilen pituuden paksuinen. Huomaa itäseinässä (etelärivin länrimuurissa) ei ollut mitään jälkeä hölvistä; tämän seinän päällä on ilmeisesti ollut tiilinen revetäusmuuri, joka on karmat

Piirros 6. Pystymura leikkaus seinästä ikkuna-aukon kohdalta, katsottuna pohjoiseen. Kaava 1:50.



laminat tynnyriholoia. Tynnyriholoin tiilien mitat olivat seuraavat:

22,5 x ? x 6,5	25 x ? x 6,5	? x 11,5 x 6,5
23 x ? x 6,5	25,5 x 11,5 x 6,5	? x 12 x 6,5
23 x ? x 7	25,5 x ? x 6,5	? x 12,5 x 7
23,5 x ? x 7	26,5 x ? x 7	

Ulkopuolella oli lähellä lämmittömiä pari paikallista kehtaa. Paikkaus oli tapahtunut vaasa-ajan jälkeen.

(piirros 4). Tiilimitat olivat seuraavat:

$26,5 \times ? \times 6$	$27,5 \times ? \times 6,5$	$? \times 12,5 \times 6,5$
$27 \times ? \times 6,5$	$27,5 \times ? \times 6,5$	$? \times 14 \times 6,5$
$27 \times ? \times 7$		

Hööröjalan yläpuolella oli koko tiilimurabi muurattu uudesta tiilistä (piirroksel 3 ja 4). Myöskin muurin itäpää oli melkein kokonaisuudessaan muurattu samanklaisista tiilistä (piirroksel 3, 4 ja 5). Tämä tapahtui huhtikuun 1907, jolloin asukirjojen mukaan Muinaistieteellisen toimikunnan puolesta murattiin murena korjauksia itä-länneven eteläisellä julkisivulla. Julkisivun tiilet ovat aivan samanklaiset kuin muurin yläosan tiilet. Siinä on renessanssilimitus, joka juuri siihen aikaan käytettiin monessa paikassa Turun linnassa. Tiilipiusta ei ole ollut rapattua, ei sisä- eikä ulkopuolella. Tiilimitat olivat seuraavat:

$26,5 \times ? \times 6$ (1 kpl. mitattiin)	$28,5 \times ? \times 6,5$ (1 kpl. mitattiin).
$27 \times ? \times 6,5$ (12 kpl. mitattiin)	$? \times 13 \times 6,5$ (1 kpl. mitattiin).
$27 \times ? \times 7$ (2 kpl. mitattiin)	$? \times 13,5 \times 6$ (6 kpl. mitattiin).
$27 \times ? \times 7,5$ (3 kpl. mitattiin)	$? \times 13,5 \times 6,5$ (3 kpl. mitattiin).
$27,5 \times ? \times 7$ (2 kpl. mitattiin)	$? \times 13,5 \times 7$ (2 kpl. mitattiin).
$28 \times ? \times 6,5$ (3 kpl. mitattiin)	$? \times 14 \times 6,5$ (1 kpl. mitattiin).
$28,5 \times 13,5 \times 7$ (1 kpl. mitattiin)	

Tiilien väri oli tummanpunainen. Pinta oli aivan niska, tiilet olivat tehdastiilejä.

Uudessa muurauksessa oli aivan holvijalan yläpuolella segmenttikaarella katettu komero, jonka taustassa oli ~~se~~ rautaristikko sekä pieni 40 cm myö kolo (piirroksat 3 ja 6). Komeron leveys oli 65 cm ja sen ~~korkeus~~ korkeus oli keskellä 85 cm. Näytti siltä, että komero olisi ollut unpeenmuurattu ikkuna, varsinkin kun nimä oli rautaristikko, mutta ulkopuolella ei ollut mitäänlaisia merkkejä sellaisesta ikkunasta, ainoastaan pieni tympyrikaarella katettu komero (piirroksat 4 ja 6), joka ei ollut yhteydessä sisäpuolella olevan komeron kanssa. Ulkopuolinen komero oli 30 cm leveä alareunan kohdalla ja 23 cm korkea keskellä. Sisäpuolisen komeron tehtävä on mitäpäitri kiertämätön, koska se sijaitti aivan holvijalan yläpuolella (piirroksat 3 ja 6); niin kauan kuin holvi oli olemassa olin se ollut aivan peitona. Minkä vuoksi tämä komero muurattiin tänne 1900-luvun alussa on vaikeata sanoa; on olemassa sellainen mahdollisuus, että vaasa-aikaisessa seinässä olisi ollut rautaristikolla varustettu ikkuna tässä kohdassa ja että se olisi muurattu unpeen kun holvi rakennettiin vaasa-ajan jälkeen, sekä että ikkunasta olisi ollut jälkiä vielä 1900-luvun alussa, jolloin muuri korjattiin.

Koska muurin itäpää perusteellisesti muurattiin uudelleen 1900-luvun alussa (piirroksat 3 ja 5) oli mahdollista tutkia millä tavalla rakennuksen itämuuri oli liittynyt länsimuriin.

Vanhan linnan pohjoispuolella suoritetun viemärikai-
vantotöiden yhteydessä tehdyt piirrokset.

L. J. Gardberg 1952.

Syksyllä vuonna 1952 suoritettiin kaivanto viemäriä varten vanhan linnan pohjoispuolella. Tässä olevat piirrokset tehtiin tämän työn yhteydessä. Huoneen nro 10 pohjoismuuriin tehtiin reikä (kuvattu erikseen: "Vanhan linnan piha; vuonna 1952 tehty kaivaus eteläniveistä pohjoisriiveen välittömästi pääporastornin itäpuolella"). Tästä reiästä jatkettiin alaspäin pitkän rinnettä jalakäytävälle asti. Kerkelle rinnettä tehtiin suurempi monttu säiliötä varten. Kaivanto jatkettiin pitkän jalakäytävää läntempään seuraavaan kadunkulmaan asti.

Havainnoista voidaan, piirroksissa olevien selityksien lisäksi, mainita vielä seuraavaa:

Pohjoisriiven pohjoismuuri on rakennettu kivi jalalle, joka on kallion päällä. Kivijalka ulkonee muurista 80 m, ja se on suunnilleen 100 m korkea.

11 metriä linnan pohjoismuurista löydettiin 100 m:n syvyydellä luuranko. Aikua ei ollut. Pää oli lännessä, leasot olivat alaspäin.

Maanpinnassa olevan mullan alla oli kerros, jossa oli runsaasti tiilenoria, kalkkilaastia y. m. Tästä

Piirros 1. Polyjäämistus viinärikaiivamosta.

Kaavaan 1:100.

Huone 11

Huone 10

Huone 9.

Esilimma

Ajotie

Jalkakäytävä

Vaihe I. Montun länsireuna tässä vaiheessa piirroksessa 2.

Vaihe II.

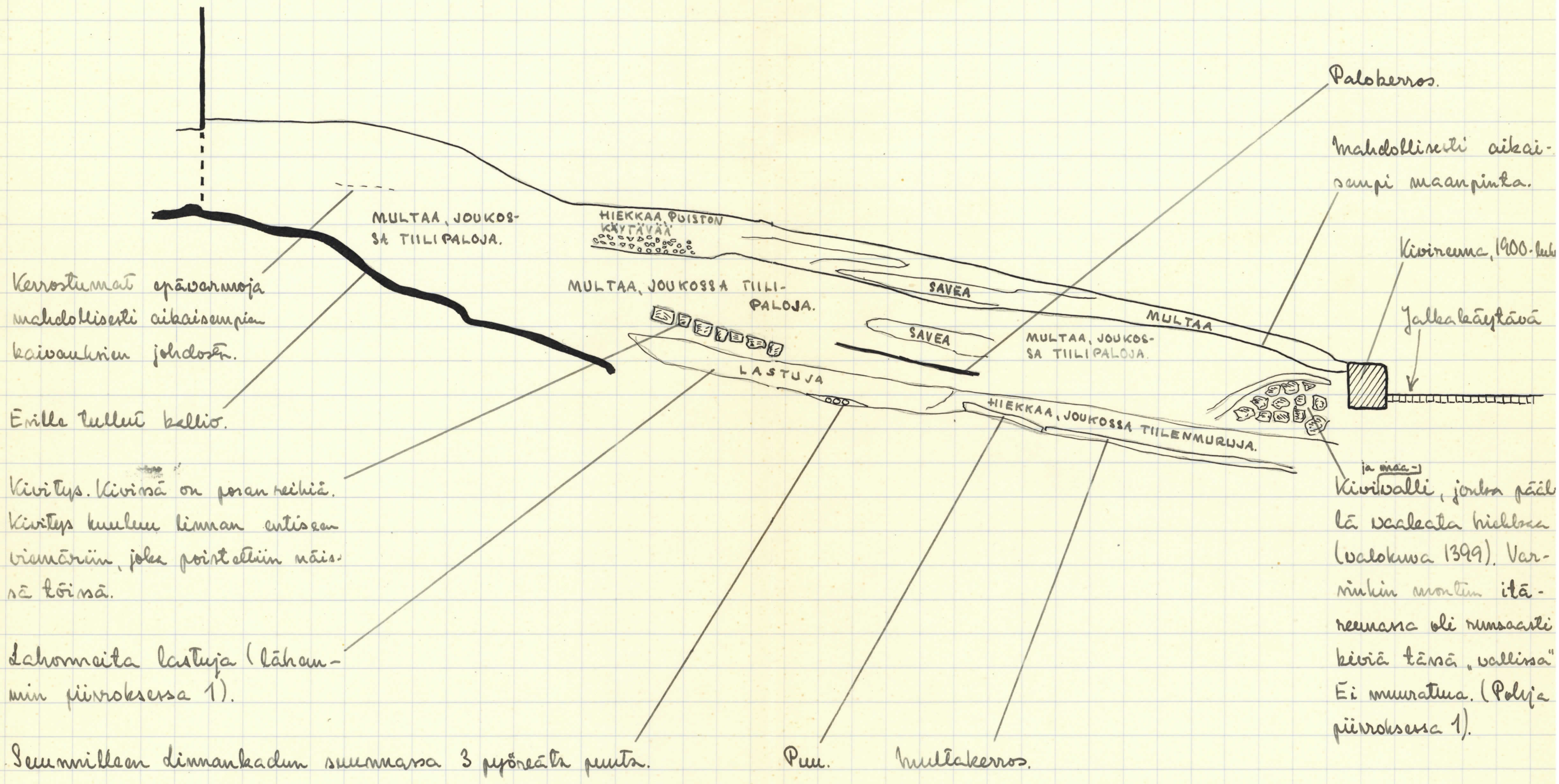
Korkeintaan maata korkeudella 220 m nykyisestä maanpinnasta.

Lahomä 60 mm pakene kerros lastuja. Yläpään yläreuna 190 m nykyisestä maanpinnasta, alapään yläreuna 147 m:n korkeudella.

Luuranko, jolla oli kerros alaspäin. Maanpinta tavalla -536 m., luuranko tavalla -636 m.

0,5-2 metrin korkeudella oleva kivivalli, si muurattua. Tästä vallista on kaksi leikkausta J. Järviön mitta pinnustekniikassa. Valokuva 1399.

Piirros 2. Pystysuora leikkaus viemärikaivannosta katsottuna lanteupäin. Leikkaus on otettu toisen urinnaisesta vaiheesta (lähemmin näitä piirroksessa 1). Kaavaan 1:50.



Kerrostumat epävarmoja mahdollisesti aikaisempien kaivauksien johdosta.

Enille tullut keltio.

Kivitys. Kivinä on poran reikiä. Kivitys kuuluu hieman entiseen viemäriin, joka poistettiin näinä toisina.

Lahomaita lastuja (lähemmin piirroksessa 1).

Seuranneen dinnankadun suunnassa 3 pyöreätä puuta.

Puu. Mullakerros.

Palokerros.
Mahdollisesti aikaisempi maanpinta.

Kivineuma, 1900-luku
Jalkakäytävä

ja maac-)
Kiviwalli, josta päältä valelta hieltä (valokuva 1399). Varsinkin montin itäreunana oli runsaasti kiviä tässä "vallissa" Ei muurattua. (Pohja piirroksessa 1).

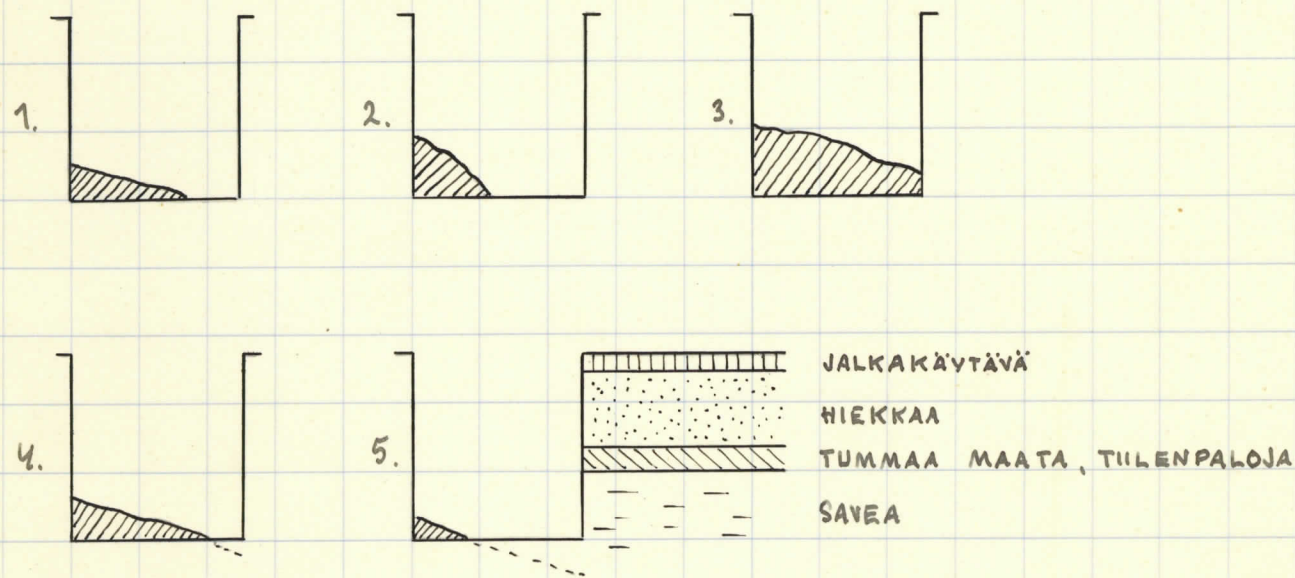
kerroksesta otettiin m. m. seuraavat löydöt kalteen:
 kaksi palaa teemmanvihreästä kaalseliumin kaaleista,
 savinukkeun jalaa, liitepiippu, keuhkappale, karhun-
 kynni (?). Karhunkynni on mahdollisesti ollut amulet-
 tina, koska sen toisessa päässä on reikä.

Suuren montun alapäässä oli maa- ja kivivallia, jossa
 oli harmaatakiveä. Si murattua. Kivien välissä hieli-
 kaa ja mullaa. Kivien koko suunnilleen 30-15 x 15-8
 cm.

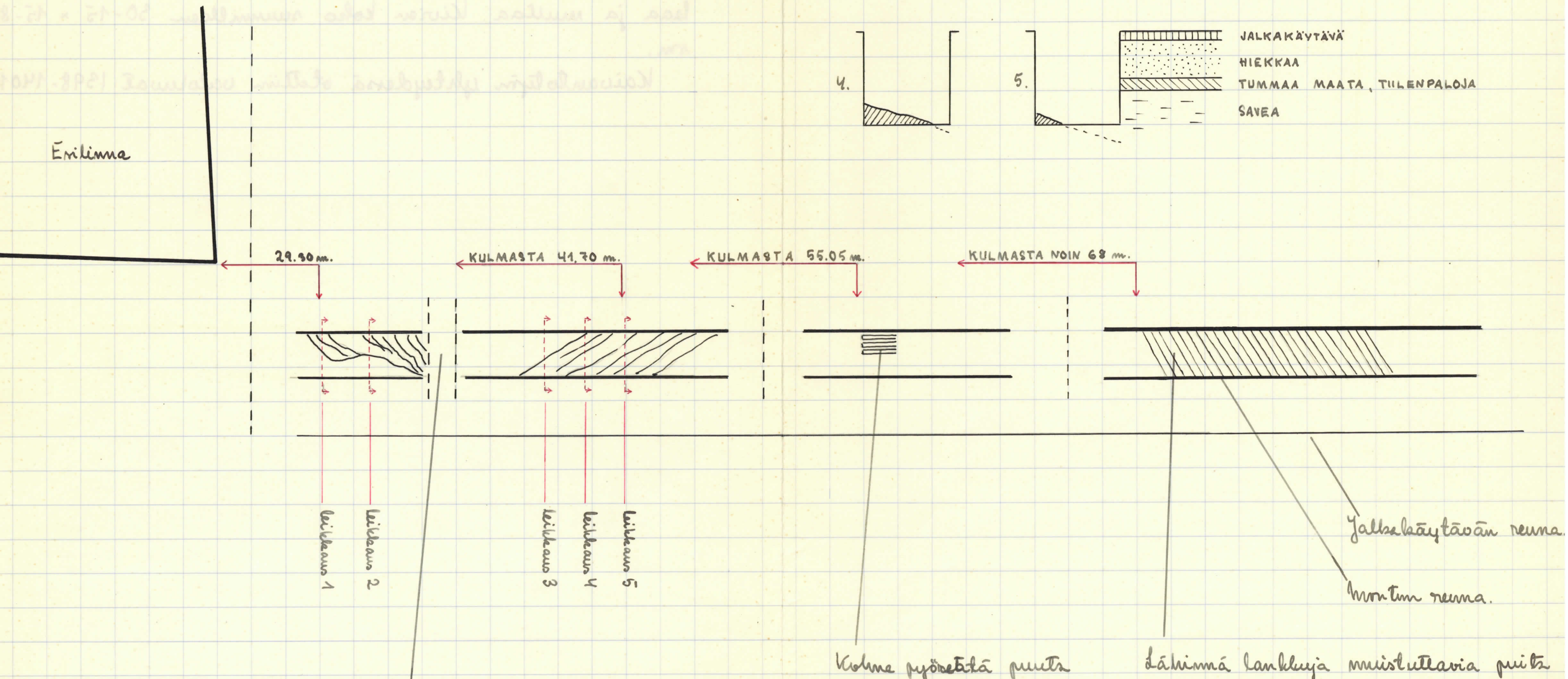
Kaivantojen yhteydessä otettiin valokuvat 1398-1401.

Piirros 3. Jalkakäytävässä mörötetyn viemärikaivannon yh-
teydessä esitellyt kalliota y.m. Kaavaan 1:100.

Leikkaukset 1-5, kaavaan 1:50.



Erilimma



Kallion yläpinta on 80-90 cm:n syvyydellä jalkakäytävästä lasket-
tuna.

Kolme pyöreitä puuta
saven päällä. Leveys 11-
15 cm, 130 cm:n syvyy-
dellä.

Lähinnä lankkuja muistuttavia puuta
vierahtain savenseläisessä maassa. Leveys
25-30 cm, paksuus 3-4 cm. Noin 140 cm:n
syvyydellä maanjämsästä.